

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELEŞTİREL FEMİNİST TARİHYAZIMINA BİR
ÖRNEK: HÜKÜMLÜ KADINLAR ÜZERİNE
FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Zahide Nur Özyıldız

Danışman

Doç. Dr. Füsün Kökalan Çımrın

2024

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ELEŞTİREL FEMİNİST TARİHYAZIMINA BİR
ÖRNEK: HÜKÜMLÜ KADINLAR ÜZERİNE
FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

Zahide Nur Özyıldız

**Danışman
Doç. Dr. Füsün Kökalan Çımrın**

İZMİR – 2024

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : ZAHİDE NUR ÖZYILDIZ
Öğrenci No : 2020800361
Tez Başlığı : Eleştirel Feminist Tarih yazımına Bir Örnek: Hükümlü Kadınlar Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma

Savunma Tarihi : 03/04/2024
Danışmanı : DOÇ.DR. FÜSUN KÖKALAN ÇİMRİN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
DOÇ.DR. FÜSUN KÖKALAN ÇİMRİN	Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Aykut ÇALIŞKAN	Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Ayşe GÖNÜLLÜ ATAKAN	-Manisa Celal Bayar Üniversitesi	

ZAHİDE NUR ÖZYILDIZ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği () / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Asuman ALTAY
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eleştirel Feminist Tarihyazımına Bir Örnek: Hükümlü Kadınlar Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Zahide Nur

ÖZYILDIZ

12/01/2024

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Eleştirel Feminist Tarih yazımına Bir Örnek: Hükümlü Kadınlar Üzerine

Fenomenolojik Bir Araştırma

Zahide Nur Özyıldız

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Geleneksel tarih yazımı, antik çağlarda kök bulmuş ve 19. yüzyıla kadar geçen sürede eril söylem tarafından sistemleştirilmiştir. Böylece tarih özellikle batılı, beyaz ve burjuva erkeği çevresinde gelişim göstermiştir. 1970'lerin sonlarında yoğunluk kazanan eleştirel feminist tarih yazımı, kadının her alanda görünürlüğünü sağlamak adına feminist hareket için kaynak oluşturmuştur. Bu alanlardan birini de suç oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyetin cereyan ettiği alanlardan biri olan suçun erkek ile özdeşleştirilmesi suçlu kadınların ceza sisteminde ve toplumsal hayatta cinsiyet rolleri bağlamında sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı eleştirel feminist tarih yazımından yola çıkarak hüküm giymiş kadının yaşam deneyimlerine ışık tutmaktır. Hükümlü kadınların karşılaştıkları cinsiyet temelli sorunlar ve öznel deneyimleri açığa çıkarmak bu çalışmanın asıl kurgusunu oluşturmaktadır. Literatürde hükümlü kadına yönelik çalışmalar mevcuttur fakat çalışmanın gerek kuramsal çerçevesi gerekse seçmiş olduğu örneklem özgün değerini oluşturmaktadır. Çalışmanın temel kuramı olan eleştirel feminist tarih yazımı çerçevesinde hüküm giymiş kadının deneyimleri incelenmiş olup literatürdeki bu boşluğu doldurması açısından önem arz etmektedir. Çalışma 18 yaş ve üzeri hüküm giymiş 7 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilen veriler MAXQDA Veri Analizi Yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları göre, siyasi suçtan içeri giren katılımcılar dışında diğer katılımcıların

eğitim seviyeleri oldukça düşük olduğu görülmüştür. Kadınların en fazla işledikleri suç uyuşturucu madde kullanımı/bulundurma ve hırsızlık olmuştur. Kadınları suçu en fazla 18-27 yaş grubunda işlemiştir. Siyasi suçtan içeri giren kadınlar eylemlerini suç olarak tanımlamamıştır. Katılımcıların işledikleri suç ile ekonomik sıkıntılar arasında paralellik g r lm ştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Feminist Tarih Yazımı, Kadın Su luluğu, Fenomenolojik  alışma

ABSTRACT

Master's Thesis

An Example of Critical Feminist Historiography: A Phenomenological Study on Female Convicts

Zahide Nur ÖZYILDIZ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Sociology

Sociology Program

Traditional historiography found its roots in ancient age and was systematised by masculine discourse until the 19th century. Thus, history has developed especially around the western, white and bourgeois male. Critical feminist historiography, which gained intensity in the late 1970s, has been a source for the feminist movement in order to ensure the visibility of women in every field. One of these areas is crime. The identification of crime with men, which is one of the areas where gender occurs, has caused criminal women to face problems in the penal system and in social life in the context of gender roles.

The main purpose of this study is to shed light on the life experiences of convicted women based on critical feminist historiography. Revealing the gender-based problems and subjective experiences of convicted women constitutes the main construct of this study. There are studies on convicted women in the literature, but both the theoretical framework and the sample chosen by the study constitute its unique value. The experiences of convicted women are analysed within the framework of critical feminist historiography, which is the basic theory of the study, and it is important in terms of filling this gap in the literature. The study was conducted with 7 convicted participants aged 18 and over. The data obtained through in-depth interviews were analysed using MAXQDA Data Analysis Software. According to the results of the research, except for the participants who were convicted of political offences, the education levels of the other participants were quite low. The most common offences committed by

women were drug use/possession and theft. Women committed the offences mostly in the 18-27 age group. Women who were imprisoned for political offences did not define their actions as a crime. There was a parallelism between the offences committed by the participants and economic problems.

Keywords: Historiography, Feminist Historiography, Female Criminality, Phenomenological Study

**ELEŞTİREL FEMİNİST TARİHYAZIMINA BİR ÖRNEK: HÜKÜMLÜ
KADINLAR ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

İÇİNDEKİLER

PROJE ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1. SUÇ	5
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET	6

**İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ**

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	8
2.1.1. Araştırmacının Rolü	9
2.1.2. Verilerin Toplanma Teknikleri	10
2.1.3. Verilerin Analizi	11
2.1.4. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Alt Soruları	11
2.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	12
2.1.6. Araştırmanın Amacı/Önemi	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GELENEKSEL TARİH YAKLAŞIMI: TARİHSEL DÜŞÜNCE VE TARİHÇİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ELEŞTİREL TARİH YAKLAŞIMI: TARİHSEL DÜŞÜNCE VE TARİHÇİ

4.1. GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL ÜZERİNDEN İDEALİST TARİH ANLAYIŞI	31
4.2. MARX'IN TARİHSEL MATERYALİZM ANLAYIŞI	41
4.3. ANNALES OKULU	44

BEŞİNCİ BÖLÜM
FEMİNİST TARİH ANLAYIŞI

5.1. TARİHSEL OLARAK FEMİNİZM DÜŞÜNCESİ VE MÜCADELE ALANLARI	47
5.2. ELEŞTİREL FEMİNİST TARİH ANLAYIŞI: KADINLAR TARİH SAHNESİNDE	52
5.3. FEMİNİST TEORİ PERSPEKTİFİNDE SUÇLU KADINLAR TARİH SAHNESİNDE	56

ALTINCI BÖLÜM
BULGULAR

6.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ	67
6.2. SUÇ OLGUSUNA YÖNELİK GÖRÜŞLER	68
6.2.1. Suç Kavramının Tanımı	71
6.2.2. Kadın Suçluluğu Tanımı	72
6.2.3. Suç ve Kültür İlişkisi	74
6.3. KADINLARI SUÇA İTEN FAKTÖRLER	77
6.4. CEZAEVİNİN DUYGUSAL BOYUTU	79
6.5. CEZAEVİNE DAİR GÖRÜŞLER	84
6.6. KADINLARIN CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN SONRA YAŞADIĞI DENEYİMLER	90

6.6.1. Kamusal Alan Deneyimleri	92
6.6.2. Özel Alan Deneyimleri	94
6.7. CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN YAŞANILAN GÜÇLÜKLERE KARŞI GELİŞTİRİLEN STRATEJİLER	96
SONUÇ VE TARTIŞMA	101
KAYNAKÇA	105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2016-2022 Yıllarında Hükümlülerin Cinsiyet Dağılımı	s. 62
Tablo 2: 2022 Yılında Ceza İnfaz Kurumlarına Giren Hükümlülerin Yaş Grubu	s. 63
Tablo 3: 2022 Yılında Ceza İnfaz Kurumlarına Giren Hükümlüye İlişkin Suç Türü S.	s. 64
Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgileri	s. 68
Tablo 5: Katılımcıların Suç Olgusuna İlişkin Görüşleri	s. 76
Tablo 6: Katılımcıların Kadınları Suça İten Faktörlere İlişkin Görüşleri	s. 78
Tablo 7: Katılımcıların Cezaevinin Duygusal Boyutu Temasına İlişkin Görüşleri	s. 83
Tablo 8: Katılımcıların Cezaevine İlişkin Görüşleri	s. 89
Tablo 9: Katılımcıların Kadınların Cezaevinde Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Görüşleri	s. 95
Tablo 10: Katılımcıların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşanılan Güçlüklerle Karşı Geliştirilen Stratejiler Temasına İlişkin Görüşleri	s. 98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Eleştirel Feminist Tarih Yazımına Bir Örnek Hükümlü Kadınları Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışmaya Ait Temalar Gösterimi	s. 67
Şekil 2: Suç Olgusuna Yönelik Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Model	s. 70
Şekil 3: Kadınları Suça İten Faktörler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Model	s. 77
Şekil 4: Cezaevinin Duygusal Boyutu Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	s. 80
Şekil 5: Cezaevine Dair Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	s. 85
Şekil 6: Kadınların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşadığı Deneyimler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	s. 91
Şekil 7: Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşanılan Güçlüklere Karşı Geliştirilen Stratejiler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	s. 96
Şekil 8: Kod Bulutu	s. 99

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Formu	ek s. 1
EK 2: Etik Kurulu Onayı	ek s. 2
EK 3: Araştırma Süresi Uzatma İzin Yazısı	ek s. 3

GİRİŞ

Tarih, birey olarak insanın kendini tanıması ve bilmesi edimi ile oluşmuş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki insanın kim olduğu sorusuna verilen yanıtlar eleştirel bir tarih için ilk adımı oluşturmaktadır. Tarih ya da tarihçilik mesleği, geçmişteki bilgileri öznelliğini katarak yorumlama yolu ile kolayca ideolojik bir aygıtı dönüştürüp topluma aktarmakta ve toplumun zihni dünyasını aktardığı ideoloji ile biçimlendirmektedir. Büyük dönüşümlere neden olan savaşlar, barışlar, devrimler, siyasi olaylar “büyük adam” anlatısına dayanmakta kadınlar, köylüler, köleler, işçiler, siyahlar bu anlatının dışında yer almaktadır. Bu bağlamda beyaz ve burjuva erkeğinin yaşam pratikleri tarihin konusu olmuş dolayısı ile eksik ve yanlı bir tarihsel duruş sergilenmiştir.

Bu şekilde inşa edilen bilgi kadınlara karşı önyargılı olmuştur (Walby,2016:35). Cinsiyetleştirilmiş geleneksel tarih yazımı, erkeğin yer aldığı kamusal, siyasal alanı anlatmaya değer görmüş kadının yapıp etmelerini göz ardı etmiştir. Çünkü tarih anlatılarını oluşturanlar kendi ilgi alanlarına göre perspektifini oluşturan ve belirli önyargılarla bilgi üreten kişiler olmuştur (Wiesner-Hanks,2024:9). Bu kaynakları yazma ve onlara ulaşma erkeklerin tekelinde olmuştur. Böylece tarihin saf, homojenlik iddiası, varsayımı ideoloji aracı olarak görev almıştır (Connel,2019:217).

Kadın hareketinin etkisi ile kadınlar psikoloji, edebiyat, din gibi bilim dallarının çoğunda olduğu gibi geçmiş hakkında anlatılanların sadece yarısının anlatıldığını vurgulamıştır (Wiesner-Hanks,2024:1). 1970’lerden itibaren etkisini göstermiş olan feminist hareket kadınların her alanda etkin olması için mücadele etmiş ve kadınları dışlayan tarihin, geleneksel tarih yazımının eril yapısına karşı çıkmış ve tarihin öznesi olan erkeğin yanında kadının da tarihsel anlatıda yerini alması gerektiğini savunmuştur.

Feminist tarihçiler nesnellik iddiasında bulunan geleneksel tarihi reddetmiş, marjinalleştirilmiş, tarih sahnesinden dışlanmış olan kadınların farklı hayat biçimlerini öne çıkarmışlardır (Durakbaşı,2021:47). Böylece ortaya çıkan feminist tarih yazımı toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde açıklamalarda bulunmuş biyolojik varsayımları reddetmiştir. Toplumsal cinsiyetin kavram olarak kullanılması kadınlık

ve erkekliğin doğasına bağlanmış olan eşitsizliklerin toplumsal olarak oluştuğunu ifade ederek biyolojik belirlenimin politik anlamını gün yüzüne çıkarmıştır (Bora,2005:38). Kadın ve erkek için biçilmiş rollerin doğal varsayımı yerini toplum tarafından şekillenmiş cinsiyet rollerine bırakmıştır.

Kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında farklı sosyalizasyon süreçlerine tabii kılındıkları görülmüştür. Kadınların cinsiyet rolleri bağlamında ev alanıyla sınırlandırılması toplumsal her alanda erkeğin karşısında ikincil bir konuma itilmesine neden olmuştur. Bu alanlardan birini de suç oluşturmaktadır. Kadınların tarihsel olarak kamusal alanda daha fazla görünür olması suç ile temasını arttırmış ve bu alanda da ikincil konuma itilen kadın gerek ceza sisteminde gerekse toplumsal hayatta cinsiyet temelli sorunlar yaşamıştır. Yani suç alanının da erkeğe ait görülmesi suç işleyen kadının bir “kadın” olarak marjinalleşmesine, dışlanmasına ya da etiketlenmesine sebep olmuştur.

Kadınlar erkeklere göre daha duygusal, daha anlayışlı ve ev içi sorumluluklarını yerine getirmesi gereken çocuk olarak yetiştirilmiştir. Böylece kadınlar ev içi bakımı üstlenen kişi olması sebebiyle daha az saldırgan olmuştur. Bu bağlamda suçluluk uyumlu, anlayışlı ve bağımlı olan kadınlardan çok saldırgan olduğu kabul gören, güçlü, kadın kadar bağımlı yetiştirilmeyen erkeklere özgü bir olgu olarak görülmüştür (Durakbaşı,2014:18).

Suç davranışı nedenleri, sonuçları ve suçtan sonraki rehabilitasyon süreci bağlamında farklı perspektifler ile incelenen kompleks bir olgu olarak karşımıza çıkar. Suçu cinsiyet bağlamında değerlendirecek olursak eğer erkeklerin kadınlara göre daha çok suç davranışında bulunduğu görülmüştür (Eryalçın ve Duyan,2023:325). Böylece suç alanı erkekler üzerinden açıklamalarda bulunmuş, kuramlar geliştirmiştir. Böylesi bir ortamda kadın suçluluğunun dinamiklerine sırt çevrilmiş, yeterince açıklanamamıştır.

Kadın suçluluğunu açıklamaya çalışan klasik teorisyenler biyolojik temeller bağlamında açıklamalarda bulunmuşlardır (Çalışkan,2022:145). 1960’lı yıllarda ikinci dalga feminizm havasından etkilenen ve ana akım suç perspektifinin bahsedilen cinsiyet körlüğünü eleştiren feminist kriminoloji 1980’li yıllarda kadın mücadelesini ceza adaleti alanında devam ettirmiştir. Suçu biyolojik temeller ile açıklayan teorilerin yerini artık toplumsal cinsiyet temelli açıklamalar almıştır. Feminist kriminoloji

kadınların suç alanında şeytan, edilgen, meta olarak kullanılan, bilinçsiz olarak hareket eden biri olarak atfedildiğini ya da erkekleştirildiğini savunmuştur. Yani erkeklerin suçlu olarak görüldüğü bir alanda kadınlar hasta veya uyumsuz biri olarak kabul edilmiştir (İl,1990:17).

Bu çalışmanın konusu olan ve kadın suçluluğunda büyük etkene sahip olan kadına biçilmiş cinsiyet rolleri ve bu roller bağlamında toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunlara ışık tutmak asıl amaç olmuştur. Bu çalışma kadın suçluluğunu feminist tarih yazımı bağlamında değerlendirmekte ve kadını görünür kılmakla önem arz etmektedir. Literatürde kadın suçluluğunun dinamiklerini toplumsal cinsiyet faktörleri ile inceleyen çok az çalışma mevcuttur. Kadının marjinalleştirilmesini tarihsel olarak anlamak adına tarih yazımının ve suç alanının cinsiyet körlüğü anlatılıp toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında kadın suçluluğunun dinamiklerini inceleyen bu çalışma literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemiştir.

Ayrıca bu bağlamlarda araştırmanın diğer alt problemleri şu şekildedir;

Hüküm giymiş kadınlar suç olgusunu nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınlar kadın suçluluğunu nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınlar kadınları suça iten faktörleri nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınların suç anında ve cezaevinde yaşadıkları deneyimler nelerdir?

Hüküm giymiş kadınlar cezaevinde ne hissettiler?

Hüküm giymiş kadınlar cezaevi sistemleri hakkında neler düşünüyorlar?

Hüküm giymiş kadınların salındıktan sonra toplumsal hayatta ve özel hayatta yaşadıkları deneyimler nelerdir?

Hüküm giymiş kadınlar suç ile kültür arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirmektedir?

Suç pratiği geliştiren hüküm giymiş kadınlar karşılaştıkları güçlüklerle karşı bir strateji geliştirdiler mi? Eğer geliştirdilerse nasıl bir strateji geliştirdiler?

Nitel yöntem ile kurgulanmış bu çalışmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. İzmir ilinde gerçekleşen çalışmada 7 kişi ile derinlemesine görüşülmüş ve MAXQDA Nitel Veri Analizi programı ile görüşmeler analiz edilmiştir.

Kadın suçluluğunu cinsiyet rolleri bağlamında ele alan bu çalışma temelde 6 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama teknikleri, verilerin analizi, çalışmanın problemi ve alt soruları, sınırlılıkları ve son olarak araştırmanın amacı yer almaktadır.

İkinci bölümde; araştırmanın temellendiği iki kavram olan “suç” ve “toplumsal cinsiyet” tanımı yer almaktadır

Üçüncü Bölümde; feminist tarih yazımının reddettiği geleneksel tarih yazımı düşüncesine değinilmiştir. Geleneksel tarih yazımında tarihçi ve anlatısını oluşturma biçimine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde; geleneksel tarih yazımı düşüncesine karşı ilk ve önemli eleştirel tarih yazımlarına yer verilmiştir. Hegel üzerinden idealist tarih anlayışına, Marx’ın tarihsel materyalizm anlayışına ve Braudel üzerinden Annales okuluna değinilmiştir. Aynı zamanda bu tarih anlayışları feminist tarih yazımını etkileyen anlayışlar olması anlamında da önemlidir.

Beşinci bölümde; çalışmanın kuramı olan feminist tarih anlayışı incelenmiştir. Feminist tarih anlayışına girmeden önce feminist hareketlere değinilmiş. Feminist tarih anlayışı açıklandıktan sonra kadının suç alanında görünürlüğü incelenmiştir. Kadın suçluluğu incelenirken somutlaştırmak amacıyla istatistiksel verilerden de yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SUÇ

Yasal zeminde bakıldığında suç var olmuş olan hukuk kurallarının ihlali sonucunda ortaya çıkmış eylem olarak tanımlanmaktadır (İçli,1988:21). Bu anlamıyla suç kavramı ceza hukukuna ait bir kavram olsa da toplumsal bağlam ile tanımlanan eylem olarak karşımıza çıkmaktadır (Canay,2004:13).

İnsanlar toplumsallaşma ile birlikte belirli bir sosyal düzen oluşturmuş ve bu düzene devam ettirme ve uyum sağlama yönünde davranış kalıplarını şekillendirmiştir. Bu noktada suç olgusu, insanların birlikte yaşamaları ile ortaya çıkan toplumsal düzenden sapma olarak nitelendirilmiştir (Durakbaşı,2014:10).

Suç davranışı ve uygulanan ceza yöntemi farklı zaman ve bağlamlarda değişiklik göstermektedir. Bir bağlamda suç olarak atfedilen eylem ya da durum başka bir bağlamda suç davranışı olarak atfedilmeyebilir. Bu yönüyle suç kavramının zemini toplumsal bağlam ile değişmektedir. Bu noktada suç davranışı toplumsal bağlamın sosyal, kültürel ya da ekonomik şartları çerçevesinde şekillendiği için farklı bakış açıları ile açıklanan kompleks bir yapı olarak karşımıza çıkmıştır (Eryalçın ve Duyan,2023: 327).

Yerleşik hayat ile birlikte yüzyıllardır suçlu davranışına ilişkin ilgi mevcuttur fakat son yüzyıldan itibaren suç davranışının nedenine ilişkin faktörlerin bilimsel olarak incelenmesi mümkün değildi (İçli,1988: 21-22). Toplumsal yapıyı ve hukuk kurallarının bozulması ile tanımlanan suç eylemi direkt olarak cezalandırma ile sonuçlanmakta nedeni üzerine düşünülmemekteydi.

Toplumsal bağlam ile de tanımlanan suç eylemi bu yönüyle sadece devletin cezalandırması ile sonuçlanmamaktadır. Suç eyleminde bulunmuş birey toplumsal hayatta da cezalandırılmaktadır. Birey toplum tarafından damgalamakla, etiketlenmekle ya da dışlanmakla cezalandırılır. Bu araştırma özelinde eğer suç eylemini kadın işlemişse toplumsal bağlamda gerçekleşen bu cezalandırma süreci aile zeminine de kaymakta ve bu iki zeminde derinleşmektedir (Eskiçorapçı,2021:6). Bu konuyla alakalı mevcut tartışmalar 5.3. bölümde tartışılmıştır.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET

Birey olarak elde edilen tüm kimlikler sosyalizasyon süreciyle kazanılmaktadır. Cinsel kimlik, dini kimlik ya da etnik kimlikler doğup büyüdüğümüz aile ve kültür içerisinde şekillenmektedir. Araştırma özelinde cinsel kimlik biyolojik unsurların yanında toplumsal olarak atfedilmiş belirli “uygun” davranışlar ya da roller olarak karşımıza çıkar. Sosyalizasyon sürecinde her toplumsal alanda şekillenmeye devam eden cinsiyet ailede başlayıp okul, iş gibi kamusal alanlarda da devam etmektedir.

Tarihsel olarak cinsiyet temelli ikincilleştirilmeye maruz kalan kadınlar erkekler ile aynı haklara sahip olabilmek adına mücadeleye başlamışlardır. Bu mücadele ilk öncelikle siyasal alanda tezahür ederken 1960’ların sonunda ikinci dalga feminizm ile kadınların talepleri yaygınlaşmış ve beden, cinsellik, toplumsal cinsiyet gibi konular üzerinden bir mücadele söz konusu olmuştur. İkinci dalga feminizm ile baş gösteren toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetin doğal olarak atfedilmiş ya da biyolojik temelli açıklamalar bağlamında tanımlanmasına tepki olarak ortaya çıkmıştır (Connel,2019:64). Cinsiyete biçilen rollerin toplum tarafından belirlendiği savunulmuş böylece biyolojik determinizmden kurtulmak mümkün olmuştur. Böylece toplumsal cinsiyet kavramı feminist söyleme girerek biyolojik determinizmin eşitsizlik nosyonunu yok etmeye çalışan bir strateji olarak görülmüştür (Durakbaşı,2021:34).

Akademik düşüncede var olan “toplumsal rol” toplumsal cinsiyet kavramına zemin oluşturmuş ve 1940’larda cinsiyet rolü, erkeklik rolü ve kadınlık rolü kavramları yaygınlık kazanmıştır (Connel,2019:61). Bu bağlamda Parsons, Margaret Mead ve Simone de Beauvoir gibi isimler toplumsal cinsiyet kodlarını aile ilişkileri bağlamında çözümlemiştir. Bu konuda Beauvoir’ın “kadın doğulmaz kadın olunur” ifadesi önem arz etmektedir (Bora,2005:37). 1960’ların sonunda toplumsal cinsiyet kavramı her bağlamda açıklanan bir kavram olarak daha çok yaygınlık göstermiştir.

1970’lerde toplumsal cinsiyet kavramının yoğun şekilde yayılmasıyla birlikte biyolojik belirleyicilerden ziyade toplum tarafından atfedilmiş olan cinsiyet rollerinin eylemleri biçimlendirdiği düşüncesi savunulmuştur. Cinsiyet rolleri, kişinin cinsiyetine atıfta bulunarak, toplum tarafından belirlenen rollere göre davranılması

anlamına gelir (Connel,2019:85). Farklı toplumsal beklentileri karşılayan cinsiyet rolleri kadınlarda özel alanda eylemde bulunan kişi, eş ya da anne olarak cereyan ederken erkeklerde ise daha çok kamusal alanda faaliyet gösteren, aileyi koruma, ailenin ahlakını koruma ve ailenin devamlılığını sağlama rolü üstlenmiş kişi olarak karşımıza çıkar.

Özel alan ile ilişkilendirilen ve dolayısıyla kamusal alandaki görünürlüğü ile birlikte marjinalleştirilen ya da ötekileştirilen kadın feminizm ile ortak baskı ve deneyim fikriyle biyolojik cinsiyeti reddetmiştir. Toplumsal beklentilerin kadın ve erkekte farklılık gösteriyor olmasının biyolojik açıklamalar temelini çürütmüş ve feminist hareket ile ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramıyla kadınlar toplumun her alanında mücadele vermeye başlamıştır.

Feminist söyleme girmiş olan toplumsal cinsiyet kavramı kadın biyolojisine tarihsel olarak atfedilen değersiz imajı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilişkiseldir çünkü erkekler ve kadınlar cinsiyetleştirilmiş bedenlere sahiptir bu yüzden erkekler tüm insanlığı temsil gücüne sahip değildir (Durakbaşı,2021:38). Kadınlar üzerinde egemen kurmayı ve sömürme yapılarını ifade eden ataerkillik (Walby,2016:39) erkeklerin tüm insanlığı temsil gücü nosyonu ile kendini var etmeye çalışır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi, hükümlü kadınların deneyimlerinden yola çıkarak kurgulandığı için nitel yöntem seçilmiştir. Araştırmanın nitel yöntem ile yapılmasının en önemli sebebi nitel araştırmanın, insanların olayların karşısında onlara atfettikleri anlamları anlamak ve dış dünyayı keşfetmeyi sağlamasıdır (Porta ve Keating, 2019: 23). Nitel araştırma, katılımcının araştırmada aktif olmasına ve kendi perspektifinden deneyimlerini aktarabilmesine izin verir. Katılımcıların deneyimsel süreçleri nitel araştırmanın vermiş olduğu esneklik ile ele alınmış ve bu durum Creswell'in (2016) ifade ettiği üzere, araştırmacının araştırma tasarımının dışına çıkabilmesine, katılımcıların öznel anlam bütünlüğü kapsamında fenomenlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmasına öncelik verebilmesini sağlamıştır (Creswell, 2016:14). Yani nitel araştırma Merriam'ında (2013) belirttiği üzere insanların deneyimlerini nasıl yorumladığını, onlara nasıl anlamlar yüklediklerini ve dünyalarını nasıl inşa ettiklerini anlamlandırmaya çalışır (Merriam, 2013:5).

Araştırma kadın olgusuna ve kadın deneyimlerine odaklandığı için “emic” bir bakış açısı gerektirmektedir. “Etic” yani dışarıdan bir bakışın tersi olan “emic” bakış açısı nitel araştırma kurgusu için önemli bir noktadır. Böylece elde edilmiş subjektif veriler katılımcıların algıları, yargıları, duyguları ve deneyimleri doğrultusunda oluşmuş verilerdir.

Temellerini Edmund Husserl'in attığı fenomenolojik yaklaşım araştırma deseni olarak benimsenmiştir. Fenomenolojik yaklaşımın asıl amacı katılımcıların belirli bir fenomen karşısındaki algılarını, duyguları ve o fenomen ile yaşadıkları deneyim sürecini anlamlandırmaktır. Böylece fenomenolojik yaklaşım ile deneyimin tüm boyutları betimlenmeye çalışılır (Merriam,2013:25). Ayrıca fenomenolojik yaklaşım yoğun deneyimlerin ve duygusal durumların keşfedilmesi için etkili bir desendir.

Evrenin temsil eden örneklem grubu evrenin zenginliğini, farklılığını ifade eden bir kapsamda olmalıdır (Baltacı,2019,255). Nitel araştırmalar genelleme

iddiasında olmadıkları ve olabildiğince evreni temsil etmeyi hedefledikleri için büyük örneklem gruplarına ihtiyaç duymaz. Görüşmeler ilerledikçe araştırmacı bir süreden sonra verilerin yani katılımcılardan elde ettiği gözlem ya da görüşme kayıtlarının tekrarlandığını fark eder. Bu aşama verilerin doygunluğa ulaştığını gösterir. Böylece araştırmacı verilerin doygunluğa ulaştığı aşamada elde ettiği bu verileri detaylandırmaya çalışır.

Bu bağlamlarda araştırmanın evrenini İzmir’de 18 yaş üzeri cezaevine girmiş ve çıkmış kadınlar oluşturmaktadır. Yaşları, sosyo- ekonomik durumları ya da deneyimleri farklı olan hükümlü kadınların tek ortak noktaları aynı fenomeni deneyimlemiş olmalarıdır. Araştırma için önemli olan nokta kadınların bir suç pratiği geliştirmiş olması ve cezaevini deneyimlemiş olmasıdır. Bu noktada çalışmanın pandemi sürecinde gerçekleşmesinden dolayı kadın cezaevlerine girilmesi için gerekli izinler alınamamıştır. Bu nedenle araştırma, araştırmacının sosyal çevresinde var olan erkek hükümlünün daha önce hüküm giymiş eşine ulaşarak ve ulaşılan kişinin çevresi ile ilerlendiği için kartopu örneklem ile oluşturulmuştur. Kartopu örneklem ile 7 katılımcıya ulaşılmıştır. Ulaşılan kişi sayısı daha fazla olmuştur fakat araştırmanın sınırlıkları bölümünde belirtilen dinamikler sonucunda katılımcı sayısı belirlenmiştir. Ayrıca araştırma için önemli olan aynı fenomeni deneyimleme, cezaevini deneyimleme gibi kritik durumların ya da kategorilerin belirlenmesi amaçlı örneklem türü olan Ölçüt Örnekleme tekniğine de başvurulmasını gerektirmiştir.

2.1.1. Araştırmacının Rolü

Katılımcıların güvenliğini sağlamak ve yanlış cevapların önüne geçmek için araştırmacı katılımcı bilgilerinin ve ses kayıtlarının üçüncü şahıslar ile paylaşılmayacağını ve çalışma bitince ses kayıtlarının ve gözlem notlarının imha edileceğini ifade etmiştir. Araştırmacı görüşmelerde katılımcıların rahat edebilmeleri için kendi ortam tercihlerinde bir araya gelmiştir. Bu durum araştırmacı için katılımcıları sosyo- kültürel çevrelerinde gözlemlene imkânı sağlamıştır.

Görüşme esnasında araştırma sorularına cevap verirken kötü hisseden ve cevap vermek istemediğini belirten katılımcılara psikolojik durumları dolayısıyla sonda

sorular sorulmamıştır. Ayrıca katılımcıların eğitim seviyeleri dolayısıyla kavramsal ve soyut kavramlar konusunda bilgilendirme yapılarak görüşmelere başlanmıştır.

Katılımcılar deneyimlemiş oldukları suçluluk olgusu karşısında duygusal yük oluşturmuş ve görüşme esnasında duygusal boşalım içerisinde olmuştur. Araştırmacı bu durum karşısında katılımcının duygusal boşalımını direkt olarak kesmeden dolaylı bir şekilde soru bağlamını hatırlatmıştır. Araştırma konusunun dezavantajlı yapısı görüşme esnasında katılımcıların gözlerinin dolmasına, seslerinin titremesine ve ilk adımda sorulardan kaçmalarına sebep olmuştur. Özellikler katılımcılar cezaevindeyken aile desteği göremediklerini ve çocuklarından bir sürede olsa ayrı kalmak zorunda kaldıklarını ifade ederken o süreci o andaki gibi tekrar yaşadıkları görülmüştür. Bu durum karşısında araştırmacı sonda sorularına dikkat etmiştir. Ayrıca araştırmacı katılımcıların duygusal durumları karşısında duygusal durumunu kontrol etmekte zorlanmıştır.

2.1.2. Verilerin Toplanma Teknikleri

Araştırmanın evreni için veriler Adalet Bakanlığı'nın resmi istatistiklerinden sağlanmıştır. Bu güncel istatistikler 2016-2022 yılları arasını kapsamaktadır.

Katılımcının anlam dünyasına odaklanmış olan nitel araştırma, bu anlamı keşfedebilecek veri toplama aracı seçmelidir (Merriam,2013:5). Anlamı keşfetmek üzere oluşturulmuş açık uçlu soruların yer aldığı, araştırılan konunun boyutlarını kapsayan ve anlamı cevaplar ile derinleştirilmesine izin veren (Tekin,2006:101) veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem verileri katılımcılar ile yapılmış olan derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama araştırma sırasında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlem notları ile gerçekleşmiştir. Görüşmeler daha sonrasında yazıya geçirilmek üzere ses kaydı ile kaydedilmiş yazıya geçirildikten sonra kayıtlar imha edilmiştir.

2.1.3. Verilerin Analizi

Veri analizi nitel araştırmanın önemli unsurlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Veri analizi süreci verilerin hazırlanması ve organize edilmesi, verileri küçük birimlere ayrılarak kodlanmasını ve kodların bir araya gelmesiyle temaların oluşturulmasını ve son olarak bu verileri rapor halinde sunmayı (Creswell, 2016:45) içerir. Veri analizinin ilk basamaklarından biri olan verilerin kodlanması dil temelli bir veriyi betimlemek amacıyla temsili olarak kullanılan özetleyici, çarpıcı veya çağrışımsal nitelikteki bir sözcük ya da kısa bir ifade olarak tanımlanır (Saldana, 2009:42). Verilere dayanarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan kodlar, belirli örüntüler oluşturmak ve sonrasında bu örüntüleri kategorize etmek için ilk aşamayı oluşturur. Baltacı'nın da ifade ettiği üzere elde edilen verilerde katılımcıların yoğun bir şekilde ifade ettiği durumlar temelinde kodlamalar oluşturulur (Baltacı,2019:377).

Bu araştırmada görüşme kayıtları ve gözlem notları ile elde edilen yoğun veriler, katılımcı ifadeleri doğrultusunda kodlanmış bu kodlar kategoriler altında toplanmış ve bu kategoriler ise araştırmanın boyutlarını ifade edecek şekilde temalar altında birleştirilmiştir. Böylece oluşturulmuş olan kodlama sistemi görselleştirilmiş ve raporlaştırılmıştır. Bu bağlamda günümüz teknoloji çağında verilerin analizi sırasında kullanılmak üzere birçok nitel veri analizi programı kullanılmaktadır. 31.10.2022 ile 29.12.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmeler MAXQDA Veri Analizi Yazılımı ile analiz edilmiştir.

MAXQDA programında araştırma sırasında yapılan görüşme ve gözlem notlarından elde edilen verilerin derinleştirilmesi için oluşturulan kod, kategori ve temalar ile gerçekleşen analiz türlerinden biri olan içerik analizi uygulanmıştır.

2.1.4. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Alt Soruları

Bu tez çalışması Türkiye'de yaşayan hüküm giymiş kadınların cezaevinde ve çıktıktan sonra yaşadıkları deneyimleri feminist tarih yazımı bağlamında incelemiştir. Suç alanı erkek temelli gelişim göstermiş bu durum yapı, kurum ve tarihe de eril bir nitelik kazandırmıştır. TÜİK 2019 verilerine göre Ceza İnfaz kurumlarında bulunanların %96,1'ini erkekler oluşturmaktadır. Bu veriler kadınların erkeklerden az

suç işlediklerini göstermez, kadınların işlenen suçlarda arka planda yer almaları bu yüzden de çoğu suçta cezai işlem görmemeleri gibi faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmanın temellendiği asıl nokta kadınların böyle bir eril yapı içerisinde yaşadıkları deneyimlerin eleştirel feminist tarih yazımı çerçevesinde tartışılmasıdır. Alt problemler ise şu şekildedir;

Hüküm giymiş kadınlar suç olgusunu nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınlar kadın suçluluğunu nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınlar kadınları suça iten faktörleri nasıl değerlendirmektedir?

Hüküm giymiş kadınların suç anında ve cezaevinde yaşadıkları deneyimler nelerdir?

Hüküm giymiş kadınlar cezaevinde ne hissettiler?

Hüküm giymiş kadınlar cezaevi sistemleri hakkında neler düşünüyorlar?

Hüküm giymiş kadınların salındıktan sonra toplumsal hayatta ve özel hayatta yaşadıkları deneyimler nelerdir?

Hüküm giymiş kadınlar suç ile kültür arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirmektedir?

Suç pratiği geliştiren hüküm giymiş kadınlar karşılaştıkları güçlülere karşı bir strateji geliştirdiler mi? Eğer geliştirdilerse nasıl bir strateji geliştirdiler?

2.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma pandemi sürecinde oluşturulmuş olduğu için cezaevlerine girilme konusunda Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınamamıştır. Ayrıca çalışmanın nitel bir araştırma olması izin alma noktasını olumsuz etkilemiştir. Cezaevleri için gerekli izinlerin alınamamış olması nedeniyle İzmir Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde araştırmanın sürdürülmesi için Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. Fakat kadınların imzaya geliş süreçlerini de etkilemiş olan pandemi dönemi onlara ulaşma konusunda problem oluşturmuştur. Daha sonrasında imzaya gelen kadın hükümlülerin yalnızca uyuşturucu bulundurma ve kullanma suçundan yargılandıkları ve cezaevini deneyimlememiş oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum araştırma örneklemini doğrultusunda ölçüt belirlenen

noktaları temsil etmediği için sosyal çevreden kartopu örneklem ile katılımcılara ulaşım sağlanmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların çoğunun eğitim seviyeleri dolayısıyla sorulan kavramsal soruları anlamlandıramadıkları görülmüştür. Bu durum karşısında katılımcılara çalışmanın amacından bahsettikten sonra toplumsal cinsiyet ya da kültür gibi soyut kavramlar konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca katılımcılar suçu dış etkenler ile temellendirdiği için yanlı ya da eksik tutum ihtimalini oluşturabilmektedir.

Çalışmaya katılan kadınlar kendilerini rahat hissedemedikleri için ve adalet sistemi karşısında zora girmekten korktukları için sorulara çekinerek cevap vermişlerdir. Kartopu örneklem ile oluşturulmuş olan bu çalışmada hüküm giymiş ve sonrasında çıkmış kadınlar yeni bir hayat kurdukları için ve anılarını tekrar hatırlamak istemedikleri için yüzeysel cevaplara neden olmuştur. Ayrıca bu durum ulaşılan katılımcıların çalışmaya katılmayı reddetme durumunu da etkilemiştir.

2.1.6. Araştırmanın Amacı/Önemi

Cinsiyetleştirilmiş geleneksel tarih yazımı, tarihin öznesi olan kadın ve erkeğe aynı bağlam içerisinde eşit bir alan vermemiştir. Geleneksel tarih yazımının öznesi Batılı beyaz burjuva erkeği olmuş, onların pratikleri tarihin konusu olmuştur. Savaşlar, barışlar, devrimler “büyük adam” anlatısı ile oluşturulmuş tarih kadınları anlatısı dışında bırakmıştır. 1970’lerin sonlarında feminist tarihçiler arasında tarihin kimi konu aldığına, kimlerin tarihi yazdığına ve tarihsel bilgiyi yaydığına yönelik yoğun tartışmalar cereyan etmiştir. Bu tartışmalar sonucunda, Gerda Lerner, Gisela Bock, Renate Bridenthak, Claudia Koonz son olarak da Joan Wallach Scott gibi kadın tarihçiler ile başlayan çalışmalar neticesinde 1980’lerde ortaya çıkmış olan feminist tarih yazımı, kadınlar için ve öznesi kadın olan bir tarih anlayışı geliştirmek üzere tarihin nesnellik iddiasını eleştirmiştir.

Erkek merkezli gelişen tarih alanı genel yasalar koyma iddiasında olmuştur ve böylece tüm öznellikleri tek tipleştirmiştir ya da bahsedilen erkek dışı ve dolayısıyla akıl dışı (kadınlar, siyahiler, köleler, işçiler) özneleri reddetmiştir. Tarih anlatısındaki bu duruş kadını akıl dışı ilan ederek kadının öznelliğini göz ardı etmiştir. Bilim dilinin ve çevrelediği alanın erkeklere özgü olması feminist çalışmaların mevcut tarihi alanı

ve metodolojisine güçlü eleştiriler yöneltmesine neden olmuştur. Özetle tarih yazımında var olan pozitivist yöntem, özneliği göz ardı eden duruş bahsedilen çevreler tarafından eleştirilmiş ve farklı epistemolojik, metodolojik ayrımlar ortaya çıkmıştır.

Klasik tarih yazımında kadının marjinalleşmesi, kamusal alanın erkeklerle bütünleştirilmesi sonucu kadının özel alanla ilişkilerinden tarihte görünür olmaması ya da olsa bile “entrikacı”, “akıl dışı” gibi kavramlarla yer bulmasına yönelik ortaya çıkan eleştirel feminist tarih yazımı klasik tarih yazımına eleştirel yaklaşan bir anlayış ile büyük bir gelişim göstererek ilerleme kaydetmiştir. Bu anlamda bu araştırmanın temel hedefinde, eleştirel feminist tarih yazımı bağlamında hüküm giymiş kadınların yaşam deneyimlerini anlamlandırmak vardır. Araştırma, kadın ve hükümlü kesişimselliği dolayısı ile hükümlü kadınların cinsiyet temelli yaşadıkları, eril bakış açısından ziyade, kadın deneyimlerini esas alan bir perspektiften bakarak, deneyimlerini anlamak ve görünmeyen taraflarına ışık tutmaktadır. Hüküm giymiş ve daha sonra salınmış kadınları eril yapıya sahip olan suç, cezaevleri konusunda ve salındıktan sonra toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında yaşadıkları deneyimler anlaşılmalı çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan fenomenoloji yöntemi ise hüküm giymiş kadın pratiklerinin daha derin olgularına erişilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu araştırmanın amaçları arasında, geleneksel tarih yazımının yanlı ve eksik duruşunun aksine, kadınların kendi pratikleri ve deneyimleri ile doğrudan ilişki kurmak da vardır.

Araştırmanın amacına yönelik literatür taramasında hüküm giymiş kadınların cezaevinde ve çıktıktan sonraki deneyimlerine odaklanan sınırlı sayıda çalışma vardır. Bu bağlamda araştırma, eleştirel feminist tarih yazımı ışığında hükümlü kadının cezaevi ve sonraki sürecindeki toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında yaşadığı deneyimleri incelemektedir ve bu anlamda araştırma literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL TARİH YAKLAŞIMI: TARİHSEL DÜŞÜNCE VE TARİHÇİ

Tarih hem geçmişin araştırılması hem de araştırılan geçmiş olaylar dizisidir. Bu çalışmada tarihin bahsedilen iki anlamıyla, daha çok ilki üzerinde tartışmalar ve açıklamalar yer almaktadır. Başka bir deyişle, geçmişin araştırılması anlamında tarih, ne demektir, tarih geçmişte hangi olayları ya da olguları araştırır ya da hangilerini anlatır, tarihte hangileri anlatılmaya değerdir soruları bağlamında gelişen ve zamanla anlamları değişen tarih ve dolayısıyla tarih yazımı açıklamalarına ışık tutmaktadır. Bu bağlamda, tarih insanlığın var oluşundan beri olagelen bir “kayda geçirme” ve “merak giderme” çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayda geçirme çabası, Certeau’nun da belirttiği gibi, şu an yaşayan ve olan olayları, geçmiş zamanda yaşamış, ölmüş insanların ve olmuş, bitmiş olaylar üzerinden öyküleme yöntemiyle anlatılmasıdır (Certeau,2020:163). Benzer şekilde Ranciere tarih çalışmalarının bir bilimsel disiplin olmaktan ziyade tarihin konusu olan olguları saptayarak bu olguları incelemek için yöntemler bulmaya çalışan kişilerce kurulmuş bir “söylem” olduğunu belirtmiştir. Yani söylem ile oluşturulmuş tarih, toplumsal düzeni sağlayabilmek için anlatmaya değer insanların başından geçenleri anlatan “uygun hikâye” anlatıdır (Ranciere,2010: 12-13). Böylece tarih bilimsellik iddiasında olan ama aynı zamanda bilim dışı bir alanda da durabilen bir söylem üretmeyi başarmıştır. Hem insanlara anlatılan hikâye, efsane tadı vermiş hem de öğretici yanını kaybetmemiştir. Bu iki anlamı ile tarih gerçekliğin ince çizgisinde dolaşmaktadır. Tarihi insan uğraşı ve eylemleri olarak gören Collingwood ise “ilk olarak bir insan olmanın ne demek olduğunu, ikinci olarak olduğunuz insan olmanın ne demek olduğunu bilme, üçüncü olarak olduğunuz insan olmanın ve başka biri olmamanın ne demek olduğunu bilme anlamına geldiğini” (Collingwood,2007;41) belirtmektedir. Tarihi kolektif bellek olarak açıklayan Tosh, benzer şekilde, tarihi insanların ulusal kimliklerini ve gelecek beklentilerini şekillendiren bir alan olarak tanımlamaktadır (Tosh,2020:154). Tarihsel düşünce bu anlamda bireylerin geldikleri yerleri tanımlamış ya da bulundukları topluluklara geçmişlerine ulaşabilme imkânı tanıyarak kolektif bir kimlik oluşturmaktadır. Bahsedilen bu tarih alanında eylem gösteren tarihçi ise, duyduğu, gördüğü ya da deneyimlemiş olduğu “geçmiş”i, döneminin inanç, ideoloji, arzu ve

hedefleri doğrultusunda olay dizileri şeklinde ya da çıkarım yoluyla arşivleyen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir şekilde tarih külliyatında ismi geçen tarihçilerin toplumsal konumları döneminin toplumsal yapısı ile çeşitlilik göstermiştir; ozanlar, keşişler, saray mensupları, kraliyet tarihçileri, generaller, aristokratlar, şairler, filozoflar, akademiden kimseler, devlet adamları. Böylece geçmişi ve aynı zamanda insanın kendisini anlama ve açıklama gayesi ile “şu anı” ve geleceği yeniden inşa eden tarih, tarihçilerin ya da tarih külliyatına katkısı olan düşünürlerin ideolojileri, inançları, sosyal statüleri ve döneminin tarihsel düşüncesi ile şekillenmiş ve çalışma boyunca bahsedilecek olan dönemlere ilişkin farklı bir tarih düşüncesi ve tarih yazımına vesile olmuştur.

Bu çerçevede tarih bir nevi tarihçinin zamanının kültürel kodunu incelemek ve anlamak anlamlarına da gelebilmektedir (Becker,1938: 26). Çünkü tarih, yazıcısı tarafından belirli bir dünya görüşü ile geçmişteki olgular içerisinden seçimler yaparak oluşturulmuştur (Carr,2018: 64). Yani tarihte seçilerek işlenen her konu ve onun işleyiş tarzı, tarihçinin dünya görüşüne göre şekillenmektedir. Aynı zamanda tarihçi bir birey olarak hem yaşadığı toplumun hem de tarihinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde tarihsel alanı gerçek bir roman olarak gören Veyne’e göre, önemli olan tarihsel alanda ne olduğu değil, tarihçi, bakış açısı ve zamanın ruhuyla uygun gördüğü, hangi olayı anlatmaya değer görüp anlatısına aldığıdır (Veyne,2019:17). Certeau bu noktada, tarihçilerin kurdukları bu anlatının kabul görmesi ya da anlaşılır olabilmesini sağlamak için bir “öteki” oluşturduklarını ve bu “öteki”yi anlatının bir figüran üyesi olarak yerleştirerek anlatısını sürdürmeye devam ettiklerini belirtmiştir (Certeau,2020:18). Geleneksel tarih yaklaşımındaki kişiler anlatısı bahsedilen “öteki”leri etkileyecek kararlar alıp eylemlerde bulunduğu için önemliydi ve bu bireylerin eylemlerinin zamanları için şekillendirici bir unsur olduğunu düşünmüşlerdi (Maza,2022:25). Benzer şekilde Trouillot tarih anlatımını spor sunucusunun anlatımına benzetmektedir. Bir spor sunucusu nasıl ki sadece maçı etkileyen sporcuların eylemlerini anbean aktarıp sahada ve izleyiciler arasında cereyan edenlerden bahsetmiyorsa tarihçi de aynı şekilde anlatımını düzenlemek zorundadır (Trouillot,2015:77). Çünkü “olmuş olan” her şeyi aktaracak olsaydı anlatımı karma karışık olurdu ve cezbedici, öğretici olamazdı. Carr’ın ifadesi ile tarihçinin anlatımını oluşturan olgular tarihi bakımdan anlamlı olmaları gerekmektedir (Carr,2018:165).

“Tarihi bakımdan anlamlı” olmak tarihçinin akılcı yorumlama yeteneğine bağlıdır. Yani bugünün bakış açısıyla geçmişe ışık tutma ve geçmişin ışığında ise bugünü aydınlatma olan tarihin ikili amacına hizmet etmesi gerekir. Yani geleneksel tarih anlayışında ders niteliği taşımayan ve bir sonuca götürmeyen açıklamalar tarihçinin görüş açısının dışında kalmaya mahkûm olmuştur.

Tarihçinin bulunduğu sosyal statünün de oluşturmuş olduğu tarihsel anlatımını şekillendiren bir unsur olarak karşımıza çıktığından bahsedilmiştir. Certeau Carr ile tarihçinin politik iktidarın “yakınlarında” bir konuma sahip kişiler olduğunu ve yazdıkları tarih ile dönemlerinde var olan iktidarın yapıp etmelerini, toplumsal değerlere dönüştürüp bir yönetim dersi vermeyi amaçladıklarını söylemesi ile, en azından tarihin ereği bakımından, benzer bir düşünceyi paylaşmaktadır. Certeau’a göre, tarihçiler tarih yazarken yakın çevresinde ne gördüyse kayda geçirmiş, temel olarak iktidarın ve kamunun yararı doğrultusunda anlatılarını oluştururken tarihin öznesi olmadan yalnızca tarihini yazdığı iktidarın “yakınlarında” olması dolayısıyla sadece anlatımını oluşturan kişinin ne yapması gerektiğini yazmıştır (Certeau,2020: 24). Bu çözümlemeden sonra Certeau tarihçiye yazdığı tarihin öğretici ve harekete geçirici özelliğini verdiği iki yön olduğunu söyler: tarihçinin sahip olduğu iktidar “yakınlığı” ve düş gücü. Böylece tarihçi, iktidarı meşrulaştırma, yönetim konusunda öğretici olma amacıyla, başarısızlıklardan çok başarıları anlatan ve bu başarıları dönem dönem değişen birey ya da ulusa atfederek, “ad-bırakıcı kahramanlar”dan bahsederek anlatımını oluşturmuştur. Döneminden etkilenecek oluşturulan anlatı, tarihin başta bahsedilen iki anlamının iyi anlanması takdirde, iktidarın anlatılarına ulaşmayı sağlamış ve anlatısına almadığı diğerlerini nasıl dışladığı konusunda çözümleyici bir niteliğe sahip olmuştur (Trouillot, 2015: 52).

Tarih yazımı ise tarih bilgisinin geçirdiği süreçleri, tarihçilerin tarih anlayışlarını, tarihçinin yaşadığı dönemin özelliklerini anlamlandırma gayreti olarak ortaya çıkmıştır. Tarih yazımı Certeau’nun ifade ettiği üzere geride bıraktığı her döneme “ölü” muamelesi yapar. Yani geçmişten kendisini ayrı bir yere koyarak zamanı böler; ilkçağ, orta çağ, modern çağ gibi. Geleneksel tarih düşüncesine sahip olan tarihçi anlatılarını rastgele oluşturmaz, dönemine ve toplumsal konumuna bakarak anlatısını oluşturur ve bahsedilen ayırma işlemini gerçekleştirmeye çalışır (Certeau,2020:19). Bu doğrultuda tarih yazımı konusunda tarihçiler arasında iki ana

tartışma vuku bulmuştur “bir grup tarihçi yazılan her tarihin kendi döneminde anlam (evrensellik iddiası taşımaz) taşıdığını belirtirken bir diğer grup “geçmiş tarih yazımında, modern tarih biliminin oluşmasına katkıda bulunmuş olanları “yanlış” algı ve görüşlerden ayırmışlardır, öncekiler övgü sonrakiler yergiye layıktır” (Breisach,2009:19). Tarihin, tarihçinin ve tarih yazımının anlam ve amacı zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır fakat geleneksel tarih yazımına genel bir taslak çizecek olursak, ders verme isteği ve ahlaki örneklerin vurgulanması tarihi o dönemin tek eylem alanı olan siyaset ile yakınlaştırdığını, anlatılar siyasi cereyanlar, başarılarından söz eden “ad-bırakıcı kahramanlar” etrafında oluştuğunu söyleyebiliriz.

Dönemin şartları ve fikri yapısı çerçevesinde değişime uğrayan tarih ve tarih yazımına yönelik zihni çözümler ve açıklamalarda dönüm noktalarına işaret eden Collingwood üç büyük dönüm noktasını şu şekilde sıralar; ilk olarak Yunan anlayışından sonra tarihin bir uğraş alanı olarak kabul edilmesi, ikinci olarak Hristiyanlığın etkisiyle ereksel bir yapıya sahip olması, son olarak da çeşitli bilimsel devrimler sonucunda bilimsel bir tarihin ortaya çıkması (Collingwood,2007:80). Bu bölümde, bahsedilen değişimler, geleneksel tarih yaklaşımı olarak adlandırdığımız ve genel olarak yukarıda bahsedilen özelliklere sahip olan Yunan-Roma tarih düşüncesi ve Orta çağ tarih düşüncesi olmak üzere 2 dönem temelinde gelişim gösteren tarihsel bakış açıları incelenecektir.

Karşımıza çıkan ilk dönem ilahların ve kahramanların dönemi olan Yunan tarihsel düşüncesidir. Yunan tarihsel görüşünde Platon’un “öncesiz ve sonrasız” lığının etkileri görülmektedir. Çünkü tarih anlatımları, “nasıl” ve “neden” gibi soruların üzerinde temellenmemiş, anlattıkları kişi ve nesnelerin zaten anlatmadan önce tarih sahnesinde var olduklarına inanmışlardır. Breisach İlyada’da bahsedilen olaylar herhangi bir tarih atılmadan anlatılmıştır demekle bunu belirtmek ister (Breisach,2009:29). Değişim göstermeyen şeylerin ancak bilgisi olabileceğini fakat değişim gösteren şeylerin ise zihnin üretmiş olduğu bir sanı olabileceğini savunan Yunanlar, tarihin bahsedilen ikinci kategoride olabileceğini düşünmüşlerdir. Bu noktada Yunan tarih düşüncesi, Grekçe’den gelen “istoria” yani “haber alma ya da tanık olma yoluyla bilme” ve genel olanla ilgilenen ve “istoria” gibi rastlantısal olmayan “theoria” arasında bir karşıtlık kurar. Bireysel ve rastlantısal olan “istoria” Yunan düşüncesinde önemsizleştirilip felsefenin karşısına konumlandırılmıştır. Bu

önemsizleştirmenin sebebi “öncesiz” ve “sonrasız” düşüncesinin kalıcı ve değişmez şeylere olan ilgiyi beslemiş olması ve insanı-toplumsal yaşam yani “istoria”nın konusu olan alanı rastlantısal olarak kabul görmesidir (Özlem,2015:37). Kısacası Yunan tarih düşüncesindeki bahsedilen bakış açısı tarihin rastlantısal olarak tekrar eden yani döngüsel bir tarih anlayışının oluşmasına sebep olmuştur.

Yunan tarihçilerinin tarihsel görüşünde önemli olan, rivayetler aracılığıyla kahramanlar üzerinden ders verici hikâyeler oluşturarak ülkü ve erdemi öğretmektir. Erken Antik Çağ düşünürlerinden Homeros, dinleyicileri etkilemek, bahsedilen ülkü ve erdem bilgisini aktarmak, “kahramanlar” a övgü sunmak ya da okuyucuları ikna etmek amacıyla şiir şeklinde yazdığı anlatısını oluşturmuştur (Kramer ve Maza,2002:36). Fakat 5. Yüzyıl tarihçileri olan Herodotos ve Thukydides döneminde tarih, günlük yaşantının öykülenerek yazılmasından yani efsanelerin yazılmasından, daha sistematik tarih bilimine dönüşmüştür (Collingwood,2007:48). Herodotos, Yunanca ’da “soruşturma” veya “araştırma” anlamına gelen “history” sözcüğünü yapıtlarında kullanarak ilk adımı atmıştır. Herodotos, tarihi teokratik ya da mitos olarak ele almamış tamamen insanların yapıp etmelerinin kayda geçirilmesi olarak görmüştür. Yunan tarihsel görüşünün temelinde bulunmayan “niye” sorusu, Herodotos’un insanların yapıp etmelerine ışık tutmanın yanında, onu niye yaptıklarını da keşfetme arzusunda karşımıza çıkar. Herodotos tarihi kültür ve coğrafyayı da içine alarak geniş bir anlatı geliştirdiği için “baba tarihçi” olarak anılmıştır. Thukydides ise Herodotos’un tarihsel görüşünü geliştirmiştir. Çünkü Herodotos, anlatacağı “tarih” e tanıklık eden kişilerin anlatılarıyla yola çıkarken Thukydides farklı anlatıları araştırıp karşılaştırarak anlatıları oluşturan bilginin kanıtı dayanması gerektiğini savunmuştur (Kramer ve Maza,2002:45).

Yunanların tarihsel bilinçleri bir anda değişen karşıtlıkların bilinciye büyükten küçüğe, var oluştan yok oluşa gibi. Bu bilincin sebebi Collingwood’a göre Yunanlar yaşadıkları dönemde olağanüstü değişimler ile karşılaştıkları için tarihsel anlayışları da bu doğrultuda şiddetli değişimler çerçevesinde şekillenmiştir (Collingwood,2007:53). Yunan tarihçileri gerek tarih yazmak için seçtikleri yöntemler, yani olayları yaşayanlardan dinlemek ve yazmak, gerekse insan tarihini coğrafi birliktelikle sınırlamaları ve evrensel tarih tasarımlarının olmaması dar bir tarihsel görüşe sahip olmalarına neden olmuştur. Yunan tarihsel düşüncesi anlatılarına

konu olacak olaylara tanık olmuş kişilerin bahsettikleri ile oluşturulmuş olduğu için kronolojik bir tarihsel anlatının oluşmasına yol açmıştır. Ayrıca Yunanlar incelemede bulundukları toplumun yani Yunan toplumunun, eskiden beri var olduğunun bilincindeydiler fakat çok fazla geçmişe yönlenmeden Yunan birliği ve ülküsü konusunda anlatımlarda bulunuyorlardı. Tarihsel anlatımları Yunanlar ve Yunanlı olmayanlar, barbarlar veya düşmanları ikiliği üzerinden oluşuyordu. Tek bir siyasi birlik oluşturan Büyük İskender'in fetihleri, barbarların Yunanlaşması ile birlikte Yunan tarih yazımı büyük bir dönüşüm yaşamıştır. İlk öncelikle insan tarihini coğrafi birlik üzerinden algılamaları yerini İskender'in fetihleri ile evrensel tarihe bırakmıştır. Çünkü tüm fethedilen yerler, Yunan dünyasının tarihini paylaşıyordu. Böylece Helenizm evrensel bir tarih anlayışını başlatmıştı. Helenistik tarihçileri, tarihsel sürecin alanını daha da geriye götürmüş, özveri ile daha fazla bilgi toplamış ve bir birliğe sahip olan tek tarih için bu bilgileri kaynaştırmıştır (Collingwood,2007:66). 8. yüzyılda Polis'in doğuşu ile beraber toplumsal kimlik oluşturmak adına geçmiş atalarını ve toplumlarını övmek için "hikâye" anlatısına oluşturan tarihçiler, yazının icadı, daha sonra şehirlerin ortaya çıkışı ve ticaret vasıtasıyla diğer toplumlarla etkileşimin artması ile birlikte sözlü anlatılara şüphe duymuş ve yeni bilgiler ve dolayısıyla yeni hikâyeler ortaya çıkmıştır. Yani yeni bir tür tarih yazmaya başlamışlardır.

Helenistik ruhtan etkilenen Romalılar "istoria" kavramını "historia" olarak değiştirip Antik çağdan miras kalan theoria-historia karşıtlığını benimsemişlerdir (Özlem,2015:29). Helenistik tarihçilerden ilk karşımıza çıkan Roma'da yapıt veren Polybius'dur. Geçmişin Roma'nın devamı olduğunun farkında olan Romalılar, anılarında ve tarihlerinde bulunan rivayetleri özenle korumuşlardır. Tarihin ders çıkarıcı yönü üzerine odaklanmayan Polybius Kramer ve Maza'nın belirttiği gibi, tarihte kahramanların başına gelen felaketlerden ders almanın ve o felaketlerden kaçınmanın önemli olmadığını, önemli olan şeyin bahsedilen felaketle karşılaşınca, yani talih bu felaketleri başa getirince, bunlara cesaret göstermek olduğunu anlatılarına yerleştirmiştir (Kramer&Maza,2008:51-52). Talihin olayları insanın başına getirmesi fikri, bireysel istenci yok saymış ve tarihçiler bireysel istence daha az vurgu yapar olmuştur. Roma'nın başından başlayan bütünlükçü bir tarih tasarlayan ve Roma kayıtlarını birleştirmeye çalışan Livius'un anlatımı, Collingwood'a göre "kes-yapıştır

geç” yönteminin kullanıldığı ve masalsi öğelerden oluşan bir anlatımdı. Yani aslında Livius’un yaptığı, zamanına kadar var olan tarih külliyatı içerisinde Roma ve atalarına özgü olan her kesiti anlatısına yerleştirmek olmuştur. Tarihi, iki tarafın, iyi ve kötünün, sonsuz savaşı olarak gören Tacitus ise, dramatik anlatım ile ahlaki dersler vermeye çalışan bir tarih yazımı geliştirir. Tüm bu bağlamlarda Roma İmparatorluğu aslında tarihsel olarak çok güçlü ve ilerlemiş değildi.

Sonuç olarak Yunan-Roma tarihsel görüşü dilden dile anlatılan destan ve efsanelerden oluşmaktadır. Tarihsel erek anlatılarında yer alan kahramanların yapıp etmelerinden insanlığa ders vermek, ahlaki öğreti sağlamaktır. Hikayelerin ağızdan ağıza aktarıldığı Antik çağın ilk dönemlerinde, sabit bir metin olmadığı için, efsaneleri anlatan ozanlar, döneminin toplumsal hayatına göre hikayelerini oluşturmuştur. Antik çağ erken döneminde ise olaylar anlatılırken tarih atılmamıştır çünkü tarihin asıl amacı geçmiş anlatıları canlandırarak ülke ve ahlak konusunda ders vermektir. Herodotos ve Thukydides ile birlikte tarihsel bağlam genişlemesine rağmen “hikâye” tarzı anlatı devam etmiş ve tarihsel bir kronoloji ile “kahramanca” bir anlatı, ulusal bir birlik oluşturmak amaçlanmıştır. Zamanla Yunan tarihsel görüşü, bir kent merkezi haline gelmesiyle ve farklı kültürler ile etkileşim kurmasıyla bahsedilen bu kahramanlık tarihi şüpheyile karşı karşıya kalmıştır. Polis döneminde yaşayan Herodotos ve Thukydides polis yaşamını, kurumları, kanunları ve dönemini oluşturan savaşları konu almıştır. Böyle bir bakış açısı ise tarihsel düşüncenin tam olarak ilahlardan ve kahramanlardan arındırıldığı söylenemese de insani boyut konu olmaya başlamıştır. Başka bir deyişle erken dönem tarihçileri ilah ve kahramanlardan arındırılmış, kahramanlık çağı ile polis çağını ilişkilendiren bir anlatım benimsemişlerdi. Herodotos anlatılarını zamanla ilah ve kahramanlardan arındırılmış ve tamamen olmasa da büyük ölçüde insanın kendi kaderini belirlediğini vurgulayan anlatılara yer vermiştir. Thukydides ise ilahların doğrudan insan yaşamına müdahalesini reddetmiştir. Tarihi kahramanlık boyutundan insanlık boyutuna geçirmiştir. Bu erken dönem tarihçilerinin araştırma ve inceleme alanı olarak tanımladığı tarih yazımında asıl amaçları, anlatıyı rivayet içeren, “hayali” bölümlerden temizleyerek, “kahramanlık çağı” ve şu an yaşadıkları çağı ilişkilendirmeye çalışmaktır (Breisach,2009:36). Görgü tanıklarının anlattıklarından yola çıkan bu tarihçilerin gerek tözcü anlayışları gerekse kullandıkları yöntemler dar bir tarihsel bakış açısına neden olmuştur.

Tarihe tamamen yeni bir öge kazandıran, amaçsal görüşü benimseyen yani tarihin bir hedefe doğru ilerlediğine inanan, Hristiyanlığın etkisi tarih yazımında yeni bir çağın açılmasına sebep olmuştur. Orta çağ tarih düşüncesi olarak adlandırılan bu dönemde, Antik çağdan miras kalan *theoria- historia* karşıtlığı devam etmiştir. Hristiyanlığın etkisiyle dinsel kökenli bir tarih anlayışı gelişmiş fakat “*historia*” dan çıkarılan anlam Antikçağ ile aynı olmuştur. Yani “*historia*” alanı düzensiz ve rastlantısal olaylar dizisiydi ve bu “gereksiz” görülen “edebi tür” deki olaylar yalnızca kutsal kitapları, Hristiyanlar için İncil’i, yorumlanmasında kullanılabilirdi (Özlem, 2015:38). Antikçağdan gelen *theoria- historia* karşıtlığı her dönemde aşılma istenmiş fakat 19. yüzyıla kadar başarılı olunamamıştır. Orta çağ tarihsel düşüncesindeki Hristiyan teolojisi bahsedilen bu karşıtlığı aşmak umudu ile düzenlemiştir. Fakat Özlem’in de ifade ettiği üzere Hristiyan teolojisindeki Tanrı Antik Çağ’ın “öncesiz” “sonrasız” akla yüklediği anlamla aynı olmuştur. Bunun yanı sıra Hristiyan düşüncesindeki Tanrı her şeyi belirleyen ve insanlığı kapsayan bir anlam kazanmış ve bu da “tarihsel belirlenimcilik” i ortaya çıkarmıştır. Başka bir deyişle Orta çağ tarihsel düşüncesi dinsel alanı felsefe alanına öncelemiştir.

Tarih yazarlar ya da vakanüvisler Barnes’e göre genellikle manastır görevlileriydi ve Roma uygarlığının yıkılışından sonra klasik antikçağın tarih külliyatı da yok olmuş bu durum Orta çağ tarihsel düşüncesinde keşişlerin ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Barnes,1963:56-57). Keşiş ve manastır görevlilerin öncülüğünde şekillenen tarihsel düşüncenin asıl amacı Tanrı’nın planlarını araştırmak olmuştur ve böylece Yunan-Roma tarih yazımındaki insanı boyut yerini tanrısal boyuta bırakmıştır. Aynı zamanda Yunan-Roma tarih yazımındaki insana yüklenen olumlu tavır Hristiyanlık düşüncesinde var olan ilk günah ile birlikte yerini doğuştan günah anlayışına bırakmış, insan yapıp etmelerinde Tanrı’nın planlarının olduğu görüşü benimsenmiştir. Tek bir yaratıcıya inanmak ve tarihi ereğin bu yaratıcının işlevinde olduğunu söylemek aynı zamanda evrensel bir tarih anlayışının gelişmesine neden olmuştur. Çünkü Tanrı’nın gözünde var olmuş bütün kişi ve gruplar eşittir. Tanrı tüm dünyayı ve tüm insanlığı kapsayan bir edim olduğu için evrensel bir tarih mümkündür görüşü hakimdir. Tarih yazımının bu boyutunda İsa’nın doğumuyla tarih iki parçaya ayrılır; karanlık dönem ve aydınlık dönem. Karanlık dönem İsa’nın doğumundan öncesini kapsarken Aydınlık dönem İsa’nın doğumuyla vahyin geldiği dönemi kapsar.

Tarihi bu bölümlere ayırma çabası, çağları olaylar temelinde alt dönem ve çağlara ayırma eğilimine neden olmuştur.

Genel olarak toparlayacak olursak, Orta çağ tarihçisinin yöntemi, Yunan-Roma tarihçisi gibi, rivayetlere, geçmişten ders çıkarmaya, geçmiş anlatılar ile ahlaki öğüt vermeye bağlıdır. Yunan-Roma'da insanı eylemler anlatının çehresini oluştururken Orta çağda Tanrı'nın planları için tarihsel araştırmalar yapma söz konusu olmuştur. Orta çağ tarihçilerinin amaçları evrenselci bir tarih anlayışı ile Tanrı'nın yapıp etmelerini insan aracılığıyla anlatmak olmuştur. Tanrı'nın amacı ise insan aracılığıyla kendi planlarını gerçekleştirmektir. Tanrı'yı tüm dünyayı ve insanlığı kapsayacak bir yere konumlandırılması bu nesnellik iddiasını ve evrensel dünya tarihi iddiasına da beraberinde getirmiştir çünkü Orta çağ tarihçinin asıl işi bu tanrısal amacı, planı ortaya çıkarmaktır. İsa ile gelen Tanrı hakkındaki vahyin, gelecek hakkında da bilgi verdiğine inanan orta çağ tarihçileri, tarihsel sürecin ilerlediğini, Tanrı'nın amacı doğrultusunda düzenlenen ve geleceğe yönelik de bilgi veren bir tarih tasarlamışlardı. Tarihi bilimsel anlamıyla düşünmüyorlar ve incelemiyorlardı, yaptıkları şey Tanrı'nın planını keşfetmekti. Bu yüzden tarih nedir ne değildir ya da insanın yapıp etmeleri nedir, neden böyle olmuştur gibi sorgulayıcı sorular sormanın gereksiz olduğunu düşünmüş, ilahî planı keşfetmek ve açıklamak gayretine düşmüşlerdir. Ayrıca İsa'nın doğumunu ve mesih olarak tekrar gelmesini tarihin bir çıkış ve bitiş noktası olarak alan Orta çağ tarihçileri, Yunan-Roma'da var olan döngüsel zamanın yerine çizgisel bir tarih anlayışı geliştirmişlerdir.

Bu bağlamlarda araştırmanın kuramını oluşturan Feminist tarih anlayışının daha iyi kavranması için, geleneksel tarih yazımı yöntemine ve "büyük adam" anlatısına karşı çıkmış olan diğer tarih anlayışlarına da değinilecektir. Geleneksel tarih yazımına karşı seslerin ilk yükselişe geçtiği dönem olan Rönesans tarih anlayışı ve Aydınlanma tarih anlayışına değinilip İdealist tarih anlayışı, Marx'ın Tarihsel Kapitalizm anlayışı, döneminde ve sonrasında büyük yankı uyandıran Annales Okulu anlatılmıştır. Çalışmanın sınırlılıkları dolayısıyla bahsedilen bu anlayışlar çok geniş bir perspektif sunduğu için, anlayışlara öncülük eden ya da çalışmalarıyla önemli etkiler bırakan düşünürler üzerinden anlatım sağlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ELEŞTİREL TARİH YAKLAŞIMI: TARİHSEL DÜŞÜNCE VE TARİHÇİ

Geleneksel tarihsel bilgiye ilk eleştirel sesler Rönesans ve Aydınlanma döneminde yükselmiştir. Kökleri 14. yüzyılda bulunabilecek Rönesans Hareketi, tarih alanına, daha önce hiç yaklaşılmayan bir açıdan, epistemolojik açıdan irdelemeye çalışmıştır. Daha sonra teknik buluşlar ile “ilerleme” inancının yerleştiği Aydınlanma dönemi ile devam etmiştir.

Bu anlamda ilk karşımıza çıkan Rönesans dönemi, Orta çağın teoloji anlayışını hümanizm ve sekülerizm anlayışı ile sarsıntıya uğratmış, ilahi bakış açısı yerini yine insani bakış açısına bırakmıştır. Ayrıca uluslaşmaya başlayan topluluklar dolayısıyla da ulusal devlet anlatıları ön plana çıkmıştır. Böylece tarih, hümanizm ile harmanlanmış olan Rönesans döneminde ahlak öğretisine devam ederken diğer yandan uluslaşmaya başlayan bir toplumda kentlerin ya da krallıkların tarihini anlatısına alan ulusal tarihçiliği geliştirmiştir.

15. ve 16. yüzyıllarda yaşanan keşifler, ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ve Avrupa’nın diğer topluluklar ile karşılaşması tarihi birçok noktada etkilemiştir. İlk olarak tarihsel seyri etkileyen Avrupa toplumları, kendi tarihlerinden başka tarihlerde görmüş ve dolayısıyla tarih bir merak alanı olmaktan çıkarak bilimsel bir uğraş alanı olarak irdelenmeye başlanmıştır. İkinci olarak ise Orta çağ düşüncesinin getirmiş olduğu kutsala olan saygı düşüncesi, İncil’de belirtilen Yahudi, Grek, Roma, Hristiyan topluluklarının tarihsel dönemlerinin yerine Antikçağ, Orta çağ ve Yeni çağ tarihsel dönemleri geçmiştir.

Özlem’e göre 16. yüzyılın sonlarında Antik çağdan miras kalan *theoria* – *historia* karşıtlığı Rönesans döneminde de devam etmiştir. Buna göre 3 tür *historia* vardır; “*historia divina*” yani kutsal tarihi anlatan alan, “*historia naturalis*” yani doğal olaylar ile ilgilenen alan ve son olarak “*historia civilis*” ya da “*historia humana*” yani insani ya da toplumsal alanla ilgilenen bilgi (Özlem,2015:53-54).

“Orta çağ ve Yunan-Roma tarihçilerinin, tarihin kendisini değil yararını gözeterek öznel ve yöntemsiz çalışmış olmaları ve özellikle Orta çağın tarihinin mutlak bir şeymiş gibi sunulması, doğa bilimlerinin kutsallaştığı 17. Yüzyılda tarihe karşı abartılı bir kuşkunun doğmasına yol açmıştır” (Köksal, 2009: 1615). Tarih, 17.

yüzyılda Bacon'ın öncülüğünde gerçekleşen bilimsel devrimle birlikte deney ve gözlem ile ulaşılabilen bilginin yani "bilim" kavramının içini dolduran bilginin karşısına konumlanmıştır. Bacon, çalışmanın ilk bölümünde bahsedildiği üzere Antik çağdaki "historia" yı önemsizleştiren ve logosu ön plana çıkaran yaklaşımın tam aksine deney bilgisine yani "historia" yı ön plana çıkararak deney bilgisini önceleyen modern doğa bilimini temellendirmiştir. Fakat Bacon bu öne çıkarmayı doğa olaylarının bilgisi olan "historia naturalis" e dayandırmıştır (Özlem,2015:54-55). Yani Bacon böyle yaparak, yeni bilimsel anlayışın yasa oluşturma isteğini doğal olgulara yani düzenli olgulara yönlendirmiş olur. "Historia civilis" bilgisi rastlantısal ve genellenemez niteliktedir ve bu yüzden bilim kavramının dışına itilmiştir. Böylece 16. yüzyıl sonlarında ve 17. yüzyılda doğa bilimci bilgi kuramı "historia" alanına olumsuz tavır beslemiştir. Bu tavır sonucunda, doğa bilimlerinin çehresi altında şekillenen düşünceler doğa bilimleri sorunu, kesin ve güvenilir bilginin imkânı sorunu ile meşgul olurken insani ve toplumsal olayların bilgisi olan tarihi bir kenara bırakmıştır. Başka bir deyişle doğa bilimlerinin bu denli yükselişte olduğu bir yüzyılda tarihin yöntem sorunuyla ilgilenmek söyle dursun tarihsel bilginin nasıl elde edildiği, bu bilginin doğru olup olmadığı, geçmiş araştırmanın mümkün olup olmadığı zihinleri fazla meşgul etmemiştir (Köksal, 2009: 1614). Ancak ilk olarak tarihsel bilgiye kuşkuyla bakma eylemi Descartes ile ortaya çıkmıştır. Descartes Aklın Yönetimi İçin Kurallar eserinde tarihlerin okunmaya değer kılınması için en az bilinen ya da sıradan gibi görünen bazı olguların anlatıdan çıkarıldığını ve bu yüzden de anlatıyı oluşturan olaylar tamı tamına betimlendiği gibi olmadığını belirtmiştir. Yani Descartes'e göre tarih seçilmiş ya da anlatmaya değer görülen olayların anlatımıdır ve bu da bizi kesin bilgiye ulaştırmaz. Matematik bilimleri ile doğrulanmamış bilgiye kuşku ile bakan Descartes, bütün bilimlerin kesin ve açık birer bilgi olduğunu savunmuş ve olasılık ya da kuşku oluşturan bütün bilimleri reddetmişti (Descartes, 2014;16). Yani Descartes matematik bilimleri gibi açık seçik bilgilerin karşısına tarihi konumlandırarak tarihi bilim dışına itmiştir.

Yalnızca, çağının ruhu gereği, matematiksel bilginin mümkün olacağını savunan Descartes'e ilk karşı çıkış tarihsel yöntemler üzerine düşünen ve tarih felsefesinin babası ilan edilmiş olan Vico'dan gelmiştir. Descartes'ın geçmişi tamamen kavrayamayacağımızı iddia etmesi yani kuşkuculuğu Vico tarafından

eleştirilmiştir. Descartes'in öncülüğündeki Kartezyen bilgi anlayışında, güvenilir bilginin ya da hakikatin zihindeki tasarımlarının açık seçik olması yeterliydi. Fakat Vico'ya göre bu düşünme eyleminin psikolojik bir tarafı vardır. Zihindeki tasarımların açık seçik olması doğruluğu ya da yanlışlığı vermeyeceğini verse verse o tasarıma olan inancı vereceğini söyleyerek eleştirmiştir. Vico'ya göre insan ancak kendisinin oluşturmuş olduğu, yaratmış olduğu şeyi tam olarak bilebilir. Hakikate, güvenilir bilgiye ulaşmak insanın yarattığı bu alanda mümkün olur ve Vico'nun irdelediği ve savunduğu bu bilim insanın psikolojik ya da öznel alanı ile ilişkili olduğu için "yeni bilim" olarak adlandırmıştır.

İnsanın yaratmış olmasının bilmeye yettiği üzerine düşüncesini temellendiren Vico, "Verum Factum" ilkesini geliştirir. Bu ilke şeylerin hakikatini ya da anlaşılmasını yalnızca insanın yaratmış olduğu koşuluna bağlar. Yani Kartezyen bilgi anlayışındaki bilginin açık seçikliği savunusu Vico'da insanın yaratmış olduğu tasarımları açık seçik düşünmenin doğruluk ölçütü değil onlara olan inancı gösterdiğine döndürür (Miner,1998:54). Vico'nun bu ilkesine göre doğayı gerçekleştirmiş olan Tanrı ancak doğayı anlayabilir, kavrayabilir fakat matematik gibi insanın ürettiği formüllerden oluşan alanları insanlar anlayabilir, kavrayabilir. Bu doğrultuda tarihte insanın yapmış olduğu bir şeydir ve insan tarihi bilebilir, kavrayabilir. Tanrı'nın yaratmış olduğu tabiatın karşısında insanların yaratmış olduğu toplum ve kültür dünyasını inceleyecek bir yöntem geliştirmek isteyen Vico, insanın oluşturmuş olduğu alan olan tarihi bilmenin pragmatik fayda üstelenmediğini aksine bizzat kendi içinde önemli olduğunu ifade etmiştir. Tarihsel süreci insan topluluklarının ve onların oluşturmuş olduğu kurumların tarihi bağlamında ele alan Vico, insanın tarihsel olarak oluşturmuş olduğu yaratımlara kültür adını verir ve bu öğeleri inceleyebilecek alanında kurumlar olduğunu ifade eder. Yani Vico'nun savunduğu bu "yeni bilim" kurumları inceleyerek çözümlemelerde bulunmuştur.

Vico üç çağdan bahseder; tanrılar çağı, kahramanlar çağı ve insanlık çağı. Tanrılar çağında kahinler vardır ve insanlar olayları ya da durumları kehanetler ile açıklar yani toplumda tanrısal bir egemenlik söz konusudur, kahramanlar çağında aristokratik yasaların varlığı ve bu yasaların egemenliği söz konusudur, son olarak insanlık çağında ise ilk halk yönetimleri, cumhuriyetlerin ya da monarşilerin egemenliği söz konusudur (Vico, 2007;43). Vico döngüsel tarih tezahürü yapmış ve

her ulusun bu çağlarda farklı zamanlarda da olsa geçtiğini ifade etmiştir. Bu düşüncesi ile Vico, Yunan-Roma tarihsel görüşündeki döngüsel anlayışın tersine, tarihinin geleceğe yönelik bir varsayımda bulunmadığını belirtmiştir. Çünkü Vico'nun döngüsel tarih anlayışında tarih hiçbir zaman kendini yenilemez, olaylar farklı şekillerde cereyan eder. Vico'nun savunduğu geleceğe yönelik varsayımlarda bulunmayan tarihçi ayrıca üzerinde araştırma yaptığı tarihi anlamlandırırken kendi döneminin koşulları bağlamında değil, anlatının geçtiği dönemin koşulları altında incelemelidir. Bu görünümüyle Vico'nun tarih tasarımının modern düşünceye yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Rönesans ile Orta çağ ilahi bakış açısına eleştiriler yükselmiş ve insan merkezli bir anlatım geri gelmiştir. İnsanı boyuta yüklenen bu anlam Yunan-Roma tarihsel görüşünde bulunan kendi yazgısını yaratan insan yerini, öznel anlamı olan, tutku ve itkilerden oluşan insan tasarımına bırakmıştır. Ayrıca Orta çağ düşüncesinden kalmış soyutluk ve dar tarihsel görüş yerini, daha uzak geçmişlerin araştırılması ile, geniş tarihsel görüş ve bilgiye bırakmıştır. Kuşkuculuğun ve modern olarak nitelenen Kartezyen bilgi anlayışının temellerini atan Descartes, döneminin doğa bilimleri furyasında doğanın karşısına aklı koymuş ve aklı bilinebilecek olan her şeyin bilinme aracı olarak almıştır. Matematik yöntemini felsefe anlayışına uygulayan Descartes, tarihsel bilginin imkânsız olduğunu savunmuştur ancak ve ancak matematik alanının bilinebilirliğinden bahsetmiştir. Hakiki ve güvenilir bilginin olasılığa yer vermeyen açık seçik düşünülen bilgi olduğunu savunmuştur. Dönemin doğa bilimleri yükselişinin zihinlere vermiş olduğu meşguliyet tarih üzerine düşünmeyi engellemiştir. İlk olarak bu dönem tarihi bilim dışına iterek soyutlamış ve hakikat bilgisi olmadığını düşünmüştür. Doğa bilimleri üzerine düşünmek, tarihin nasıl irdelenmesi gerektiğini, tarihsel bilgiye ulaşma imkânı ve doğruluğu gibi kuramsal ve yöntembilimsel düşüncelere yer bırakmamıştır. Bu duruma ilk başkaldırı, Bacon ve Descartes'in Kartezyen anlayışına karşı çıkan ve alternatif bilme yöntemleri öneren Vico'dan gelmiştir. Vico geleneksel tarih düşüncesine getirilen eleştirilerin önemli öncüsü olması bakımından önem arz etmektedir. Vico rasyonalizm yüzyılı olarak tanımlanan 17. yüzyılda her şeyin akıl yoluyla bilindiği savunusunu eleştirmiş ve bunun yerine öznel veya psikolojik ölçütleri koymuştur. Böylece belirtildiği üzere, 16.

ve 17. yüzyıllarda “historia”ya yani insani ve toplumsal olayların bilgisi alanına yüklenen olumsuz tavır ilk Vico’nun itirazı ile karşılaşmıştır.

16. ve 17. yüzyıllardaki gelişmeler dolayısıyla bireyin kendini keşfettiği başka bir deyişle aklını fark ettiği dönem olan Aydınlanma dönemi siyasi ve sosyal tüm konjonktürü etkilemiştir. Genel anlamda Orta çağın karanlığına ve kiliseye başkaldırı olarak ortaya çıkan Aydınlanma hareketi geleneksel tarih yazımına ilk ciddi itirazları beraberinde getirmesi açısından da önem arz etmektedir. Bu dönemde, yani 18. yüzyıl ortalarında İskoçya, Fransa, İtalya, Almanya ve başka yerlerdeki düşünürler "toplum tarihi" olarak adlandırdıkları tarihi, yalnızca savaşla ve siyasetle sınırlı konuları almayan dönemin yasalarını, ticari ilişkilerini, gelenek ve normlarını ve Voltaire’in ünlü “Essai sur les mœurs”unun merkezinde yer alan "hayat tarzını" (manners) incelemelere dahil eden bir tarihi kendilerine uğraş edinmeye başladılar” (Burke,2006:31). Bu bölümde çalışmanın kuramına zemin hazırlamak amacıyla Fransa aydınlanmasının en büyük temsilcisi Voltaire ve İngiliz aydınlanmasının en büyük temsilcisi Hume’un düşüncelerine yer verilmiştir.

Aydınlanma dönemi “İngiltere’de akılcı bir deneycilik, Almanya’da eleştirel akılcılık Fransa’da ise radikal bir bilimcilik ve akılcılığa dayalı bir din eleştirisi olarak ortaya çıkmaya başladı” (Dağ,2020:14). Bilimsel alandaki ilerlemeler ve doğa bilimlerinin yükselişi Aydınlanma düşünürlerini, toplumların sürecini ifade eden genel kuralları yani yasaları bulmaya yönlendirdi. Bu sebeple tarihçiler, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl bilgi kuramlarında “yasa” kelimesini kullanmış ve genel yasalara varmak için, daha önce tarihi olaylarda “neden” sorusunun sorulmadığı bir ortamda “neden” sorusuyla ilgilenmişlerdir. Artık insanların etrafında cereyan eden ve anlatılan olaylar, olağanüstü kahramanların ya da ilahların ereklere değildi. Aksine Aydınlanma dönemi düşünürleri bunu eleştirmiş ve 18. yüzyıl çağdaş dünyasında insan merak dürtüsüyle tarihi irdelemek yerine onu inşa etmek üzere harekete geçmiştir (Ortaylı, 2011;18). Yani Aydınlanma düşünürleri, yazgının peşinde iz sürenler olarak değil anlatılarını doğa bilimlerinin yasa oluşturma ilkesine dayanarak yaratmakla uğraşmışlardır. Aydınlanma düşünürleri, 16. ve 17. yüzyıllarda bahsedilen gelişmeler sonucunda ilerleme düşüncesini benimsemiş ve bu düşünceyi toplumlara da uygulamışlardır. Yani doğada olduğu gibi toplumlar da ilerleme içindedir.

Fransa aydınlanmasının en büyük temsilcisi olan Voltaire, ilerleme düşüncesinin savunucusudur. Rasyonel bir toplum yaratmak için ilkeler sunan Voltaire, ilerlemenin insanın zihinsel gelişimi olduğunu belirtmiştir. Yani Voltaire insanlığın ilerlemesi için aklın yaygınlaştırılması gerektiğini savunmuş, insan doğasını anlamaya çalışmış ve sonuçta insan doğasının zamanın ruhu, siyasi olaylar, din ya da gelenekler tarafından şekillendirilebileceğini ifade etmiş ve zamanın ruhunu yansıtan öğelerin ise ahlak, ekonomik ilişkiler, yasalar, bilimsel tavır ve sanat olduğunu belirtmiştir (Sreedharan, 2004;115). Bu bağlamda Voltaire, anlatıyı ve zamanın büyük olaylarını şekillendiren bu öğeler üzerine çalışmıştır. Yine de dönemin ruhundan soyutlanamamış ve tarihi doğa bilimlerine benzetmiştir.

İngiliz aydınlanmasının ise en büyük temsilcisi Hume olmuştur. Hem Voltaire hem de Hume için din, belirli sınıfların, rahiplerin ve iktidarın, çıkarlarına göre şekillenen bir şeydi. Büyük bir şüpheci olan Hume, toplumu bir organizmaya benzetmiştir ve çözümlemelerini bunun üzerine temellendirmiştir (Sabine, 1906;18). Buna göre toplumun da çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinin olduğunu belirterek ilerlemenin yavaş gelişen bir süreç olduğunu bu yüzden de ilerlemeyi tam olarak kavrayamayacağımızı, bu anlamda belirsiz olduğunu savunmuştur. Voltaire ise, ilerlemenin düz bir çizgide olamayacağını, inişli çıkışlı bir süreç izlediğini savunmuştur. Önemli olan da bu inişli çıkışlı süreç içinde insanlığın gelişimini anlamak ve katkıda bulunmaktır. “Büyük adam” anlatılarına eleştirel yaklaşan Voltaire, böylesi bir tarihin yerine insanların tarihinin geçmesi gerektiğini savunmuş, yalnızca olaylar tarihinden meydana gelen tarihi yok saymıştır. (Dağ,2020;20).

Aydınlanma tarihçileri, tarihi akıl ve akıl dışı olarak ikiye ayırmıştır. İlgilerini kendi, akıl dönemleri yani bilimsel ruhun var olduğu çağ ile, sınırlı tutmuşlar ve kendinden önceki dönemlere hiçbir yakınlık duymamış bu yüzden de araştırma ya da anlama ihtiyacı hissetmemişlerdir. Anlaşıldığı üzere, Aydınlanma tarih yazımında iki eğilim söz konusudur; ilki kendinden önceki dönemi usdışı olarak görüp, var olan güçlerin oyunu olarak görmek, ikinci ise aklın egemenliğinde ilerlemeyi savunan “mutluluk çağı” hayal eden bakıştır. Bu bağlamlarda, Aydınlanma tarihçileri, tarihe insan yaşamı ve düşüncesi boyutunu tekrar kazandırır ve insan davranışlarındaki nedenleri araştırması yönünden modern tarihsel görüşe yakınlık gösterir. Ayrıca Aydınlanma tarihçileri, insanı ve insani hareketlerin çeşitliliğini merkeze alan tavrı ile

ilerleyen dönemlerdeki eleştirel yaklaşımların çıkış noktası olarak etkin bir rol oynamıştır.

Rasyonaliteyi çıkış noktası kabul eden ve kendi dönemlerine yakın zamanda geliştiğini savunan Aydınlanma düşünürleri, kendinden önceki çağları ilkel ve barbar olarak niteleyip araştırmaya değmeyeceğini düşünmeleri, insan doğasını tek tipe indirgemeleri ile gerek kendi dönemindeki düşünürler gerekse sonraki bilimsel ve teknik tarihin zirvede olduğu dönemde yaşayan düşünürler tarafından eleştiriye tabii tutulmuştur. Bu eleştirilerden ilki, Aydınlanma ruhuna tanıdık olan ve Aydınlanma tarih görüşüne başkaldıran ve romantik hareketin “babası” olarak anılan Rousseau’dan gelmiştir. Yani aydınlanmanın akılcılığına karşı romantik bir karşı çıkışı ortaya çıkarmıştır. Aydınlanmanın ilkel ve barbar olarak nitelediği eski çağlara, romantik bir sempati duyulmuş, her çağ kendi zamanı içinde değerlendirilmiş ve uzak ya da yabancı toplumlara ilgi artmıştır. Böylece tarihsel bakış açısı büyük ölçüde zenginleşmiştir. Başka bir deyişle, Aydınlanma tarihçilerinin akıl dışı sayarak geçmişi aşağılayıcı bakışları ve yok sayışları yerini artık geçmiş ile duygudaşlık kurmak ve anlamlandırmak gayretine bırakmıştır. Böylece tarihsel düşüncenin hareket ettiği alan büyük ölçüde genişlemiştir. Çünkü Rousseau, Aydınlanma düşünürlerinin aksine, genel iradenin tüm tarih boyunca ve her bağlamda olduğunu savunmuş bu yüzden de her ulus, her çağ araştırılmaya değer hale gelmiştir.

Görüldüğü üzere dönemin ruhuna göre değişen farklı zaman ve bağlamlardaki konjonktür ile tarihsel bilginin bağlamı ve anlatısına aldığı olgular da değişmektedir. Anlatılarda geçen olgular ne olursa olsun, tarih genel anlamda kahramanların, ilahların, iktidarın sesi olarak, cesaretlendirici, öğretici bir misyonla karşımıza çıkmaktadır. Geçmişe ve dolayısıyla kendine ve içinde olduğu topluma merak dürtüsü ile başlayan tarihsel tasarım Yunan-Roma’dan beri “varlık ve oluş ya da diğerlerinin arasında daha iyi tanımlanmış bir “...nın tarihi” -mesela siyasi rejimlerin arta arda gelişi, krallık, demokrasi, tiranlık- üzerine tefekkür ediyordu” (Veyne, 2013: 49). Başka bir deyişle zamanının önemli olaylarına öncülük etmiş, sıradan görünmeyen kimselerin anlatısı ya da bir toprak ve aidiyet hissetmek için geçmiş dönemler ile şimdiki zaman arasında köprü kurmaya çalışan ve pragmatik bir faydayı önceleyen anlatılar oluşmuştur. Anlatılar bu bağlamlarda şekillendirilirken dönemin ruhu ile bezenmiş bir tarihsel anlatı karşımıza çıkmıştır. Örneğin, bahsedildiği üzere, Yunan-

Roma’da tarihsel anlatı daha siyasi alana yönelmişken Orta çağ döneminde daha tanrısal ya da ilahi bir yapıya bürünmüştür. Toplumsal olayların ya da insani faaliyetlerin günümüzdeki gibi çeşitli olmadığı ilk dönemlerde, dönemin etkisi altındaki anlatılarla her bağlamı ve zamanı açıklama hevesi toplumsal alandaki çeşitlilik sonrasında olayları açıklamak için yetersiz ve kimi zaman da engelleyici bir rol üstlenmiştir. Geleneksel tarih yazımı dediğimiz tarih yazımının bu görünümü “daima büyük şahsiyetlerin, devlet adamlarının, generallerin ya da seyrek de olsa kilise adamlarının büyük işlerine odaklanması bakımından yukarıdan bir tarih görünümü arz eder, bu tarih tiyatrosunda insanlığın geri kalanına daha önemsiz roller” (Burke,2020:16) yüklenirdi. Böylesi bir tarihsel bilgiye ilk eleştiriler Rönesans ve Aydınlanma ile başlamış ve sınırlarından kurtulan, daha çok insani etkinliklere yönelen, yani günümüzde tanımlandığı üzere, modern tarih anlayışına yaklaşmıştır. Çalışmanın 3. bölümünü oluşturan idealist tarih anlayışı, materyalist tarih anlayışı ve Annales okulu 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyılda büyük etki yaratan akımlar olması dolayısıyla değinilmesinde fayda olduğu düşünülmüştür. Özellikle 19. yüzyılda toplum ve siyaset temelli değişimler ile birçok akımın ortaya çıkması bu yüzyıllarda tarih üzerine yoğun düşünüş ve tartışmaların cereyan ettiğini göstermesi anlamında da önem arz etmektedir.

4.1. GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL ÜZERİNDEN İDEALİST TARİH ANLAYIŞI

19. yüzyıl tarihsel bilginin kurumsallaşmaya ciddi bir adım attığı yüzyıl olmuştur. Daha önce bahsedildiği gibi, Yunan-Roma, Rönesans dönemi gibi toplumsal kurumların ve olayların daha basit olduğu toplumlar tarihi merak dürtüsü ile irdelemiş, geçmiş ile şimdi arasında köprü kurarak ahlaki dersler vermeyi hedeflemişlerdir. Tarihi epistemolojik olarak ve “kendi için” irdelemeye çalışan ilk düşünür Vico olmuş ve ardılları için metodolojik ve epistemolojik düşünmenin yolunu açmıştır. 19.yüzyıl gibi kompleks bir yapının oluşmasında etken olan olaylar temelinde bilimsel anlayışlar, ontolojik ve epistemolojik zeminler köklenmiş ve kurumsallaşmıştır. Fransız Devrimi ile oluşan milliyetçi hava, 1820,1830, 1848 devrimleri ile çeşitlenen toplumsal hareketler direkt olarak halka nüfuz etmiş, oluşan ideolojiler başat rol oynamıştır (Sönmez,2008;14). Yani bu yüzyılda kitleler siyasal bir özellik taşımış,

yapıp etmeler, anlatılanlar, incelenenler siyasi alanda tezahür etmiştir. Böylece Burke göre Avrupa hükümetleri, tarihi ulusal birliği geliştirmek, yurttaşlık için eğitiminin temel aracı olarak görmeye başladıkları dönemde tarihçiler olguların keşfi için yola çıkmış, devlet destekli araştırmalar ile hükümet kayıtlarına, birincil kaynaklara ve arşivlere yönelmiş, tarihi bir uzmanlık alanı olarak üniversitelere yerleştirmişlerdir. Tarihin profesyonelleşmeye başlaması, tarihin özerk bir alana sahip olması için alan açılması anlamına geliyordu. Bu görevi üstlenen ve döneminin getirmiş olduğu siyasi ve milliyetçi atmosferinden etkilenen Leopold von Ranke Aydınlanma döneminde ortaya çıkmaya çalışan toplumsal tarihin önünü kesmekte ve modern tarih yazımının önderi olarak anılmaktadır. Tarihsel alanın doğa bilim yöntemleriyle incelemesini eleştiren Ranke, bilimsel bir tarih tasarımı için tarihe diğer bilimlerden ayrı bir yer açmaya çalışmıştır ve böylesi bir tarih kendi yöntemini bulacaktır demiştir. Ranke'ye göre, tarihçi çevresini kuşatan her görüş ve amaçtan, önyargı ve öznel anlamından uzak bir şekilde inceleme yapmalı, bir hayat dersi vermek payesi içinde olmadan yalnızca olguları “nasıl idiyseler öylece” sunmalıdır. (Dağ,2020,27). Yani Ranke, geçmişte olan olaylara objektif yaklaşmak, elde edilen belgelerdeki bilgileri eleştiriye tabii tutarak birincil el kaynakların kullanması gerektiğini ifade etmiştir. Aydınlanma'nın akılcılığı yerini böylesi bir tarih tasarımı “belgecilik” ya da “dökümancılık” doğa bilimlerinin bir tezahürü olup, olgularını kanıta dayandırma çabasının bir ifadesini gösterir. Kısacası Ranke'nin etkisi ile, 19.yüzyıl tarih tasarımı, doğa bilimlerinin ampirik yöntemini “dökümancılık” ile yerine getirmesi anlamında pozitivist anlayışı devam ettirir.

Ranke'nin savunduğu “dökümancılık” anlayışında devlet arşivlerine yönelen tarihçiler, devlet ve devlet ile ilgili olan yani hukuk, siyaset gibi alanlar hakkında olgulara ulaşmışlar ve bu çağda siyasetin başat rol oynamasının yolunu açmışlardır. Yani Ranke tarihsel anlatısını siyasal alanla sınırlıyor, siyasal tarihe öncelik veriyordu. Ayrıca, bahsedildiği üzere, 19. yüzyılda yaşanan siyasi ve milliyetçi gelişmeler de Ranke'nin siyasal olana yönelmesini etkilemişti. Yani Ranke'nin “büyük adamların” ya da siyasi olayların tarihini yazmasında, yönelmiş olunan arşivlerde yalnızca siyasi içeriklerin olması, döneminin ruhu ve bilimsellik anlayışı etkili olmuştur.

Tarihin kurumsallaşma süreci bahsedildiği üzere düz bir zeminde ilerlememiş birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bilimsel alanda başat rol oynayan iki

büyük entelektüel gelenek vardır. Bunlardan ilki deney ve gözlem ile genel yasalara varan doğa bilimleri ile deneysel olarak incelemeyeceğimiz, “biricik olaylar” olan tarih ya da beşeri bilimlerdir. Doğa bilimlerine dayanan nomotetik bilimler ve toplumsal algı ve insani incelemelere dayanan, beşeri bilimler, idiografik bilimler olmak üzere bu ayrımı “iki kültür” tabiri ile çözümleyen Snow (Lee VE Wallerstein, 2007), bu kavramı ile her iki tarafın kendi içinde bütünleşmiş ve ayrılmış kalıplarını gözler önüne serer. Bu bağlamlarda, 19.yüzyılda epistemolojik duruşlar temelde iki cephede cereyan etti. Bir yandan Descartes’in matematik bilimi ile başlayan süreç deneyselliğin ön planda olduğu ve modern bilimi temel alan doğa bilimleri ile devam ederken diğer yandan matematiğin karşısına konumlandırılmış felsefe ve insan bilimleri, tarih, idiografik bilimler ve doğa bilimleri altında oluşmuş sosyal bilimler, nomotetik bilimler vardı. 19.yüzyıl sonlarında tarih idiografik bilimler sınıfında, sosyal bilimler ise nomotetik bilimler sınıfında kategorileştirilmiştir (William ve Sewell, 2005:6). Nomotetik bilimler doğa bilimlerinin yöntemi ile genel yasalar oluşturur, ideografik bilimler sınıfında olan tarihsel alan ise tekrarlanamaz olayları konu aldığı için özeli, “biricik” olanı konu alır. Doğa bilimlerinin etkisi altında çalışmalarını sürdüren ve epistemolojik ve ontolojik duruşunu buna göre oluşturan düşünürler bilim ve bilim dışı olanı doğa bilimlerinin yöntemleri ile yani ampirik temelli belirlediler. Olgusalı inceleme, ampirik olma dönemin bilimsel yönteminin temeliydi fakat tarih gibi konu alanı tekrara izin vermeyen dolayısıyla konu aldığı her olgu “biricik” olan tarihsel alanın idiografik sınıfta değerlendirilmesine neden oldu. Böylece William ve Sewell’in ifade ettiği üzere sosyal bilimler alanı doğa bilimleri yöntemini temele alan ve teoriler ile çalışan bir alan olmasına karşın tarih gayri-resmi olarak atfedilen, arşivlerin ve birincil kaynakların kullanıldığı alan olmuştur (William ve Sewell, 2005:3-4). Çalışmanın dördüncü bölümünü oluşturan Alman düşünürleri de anti- pozitivist bir tutumla bu ayrımı gözetmiş ve doğa bilimlerinin karşısına tin bilimlerini konumlandırarak değişen formda ayrımı devam ettirmiştir.

Avrupa’da Rönesans ve Aydınlanma hareketinden sonra doğa ve teknik bilimlerde büyük başarılar sağlanmıştı. Böylesi bir atmosferde sosyal ve beşerî bilimler alanı da doğa bilimleri yöntemleri ile irdelenmeye başlanmıştır. Bahsedilen bağlamlarda, 19.yüzyılın doğa bilimlerini kullanan, değinilmiş olan toplumsal krizler ile ilgilenen ve döneminin pozitivist ruhundan etkilenen yeni sosyoloji disiplini

düşünürlerinden bahsetmek pozitivist ruhun etki alanını daha net görmemizi sağlayacaktır. Değinildiği üzere pozitivism, doğa bilimlerinden yola çıkarak, aynı yöntem ile tarihin olgularını belirlemeye çalışan felsefi bir düşüncedir. Duyular yoluyla belirlenen olgular, genelleme yapılacak yasaları ortaya çıkarmak için kullanılırdı. Doğa bilimleri yöntemlerini araştırmalarında kullanan tarihçiler, kaynaklarda buldukları yeni olguları gün yüzüne çıkararak arşivleri kanıt amacıyla kullanmış ve “ne ise o” yu anlatmaya çalışmışlardır.

Pozitivizmin kurucusu olan ve tarihi de bu yol ile bilimselleştirmeye çalışan Comte, hakikate gözlem ve deney ile ulaşılabilirliğini belirtmiştir. Aydınlanma’nın ilerlemeci tasarımı devam ettiren Comte, sosyolojiyi ikiye ayırarak toplumsal dinamik ve toplumsal statik temelinde çözümlemelerde bulunur. Toplumsal dinamik ile ilerleme düşüncesi bağlamında genel yasalar oluşturulur. Toplumsal statik ile ise topluma bütüncül bakış açısı ile bakma ve toplumsal olayların birbiri ile bağlantılı olduğu fikri hakimdir. Bu bağlamda toplumların üç evreden geçtiğini söyler; teolojik evre, metafizik evre ve son olarak pozitif evre. Comte’un Üç Hal Yasası olarak adlandırılan bu evreler ilerleme tasarımı bağlamında oluşturulmuş ve en son evre yani pozitif evre insan düşüncesinin gelişiminin en üstte olduğu evre olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilimin ön plana çıktığı bu evrede toplum, olguları gözleme ve ortaya koyma ile zihinsel ilerlemenin son halkasını oluşturur.

Comte döneminin kategorileştirme ve sınıflandırma ruhundan etkilenmiş ve bilimler sınıflamasında en üste sosyolojiyi yerleştirmiştir. Doğadaki düzeni toplumsal kavrayışına eklemlenmiş ve toplumun da yasalar ile birbirine bağlanmış olan doğanın içinde olduğunu ifade etmiştir. Doğa düzenindeki çoğulluktan etkilenen Comte, bilimlerin karmaşıklığına göre bir sınıflama yapar ve sosyolojiyi en karmaşık ve zor alana dahil eder. Bütün olaylar doğal düzendedir ve bunlar yasalara bağlıdır fakat bilimlerin bu karmaşıklık derecelerine göre en sonunda varmak zorunda olduğu yasalar ve izledikleri yollar değişiklik gösterir (Ergün, 2005;74). Sosyoloğa büyük bir görev yükleyen Comte için toplumsal alanda cereyan eden olayların tarihselliği vardır. İnsanın iç güdülerinden kurtulup toplumsallaşabileceğine inanan Comte göre, sosyolojinin bu kurtulma ya da gelişme sürecini incelediğini tarihin ise toplumsallaşan bu insanların iç güdülerinden nasıl kurtulduğunun araştırılması olduğunu ifade eder. Sosyolojik yöntemin tarihsel yöntem olması gerektiğini belirterek, tarihsel yöntemin

bahsedilen bu süreçteki Comte'un ifadesi ile "ilerlemesindeki" yasaları araması gerektiğini savunur. Kısacası tarihçinin işi olan olguların keşfedilmesinden sonra bu olgular arasında bağlantı kuracak yeni bir bilimin ortaya çıkması gerektiğini söylemiştir. Bu yeni bilime "toplumbilim" adını veren Comte, buradaki tarihçileri ise tarihi bilimsel olarak tasarlayan üst bir tarihçi olarak görmüştür. Tarihi "yasa bilimi" olarak düşünen, tarihte yasaların ortaya çıkarılması gerektiğini söyleyen Comte, insanı edilgen bir hale getirmiştir.

Comte'un tarihsel yöntemine karşılaştırmalı yöntem ile eleştiren ve yine dönemin bilimsel anlayışından etkilenerek bunu sosyolojiye entegre eden Durkheim, nedensellik yasalarını ortaya koyar. Toplumsal olgulara fizikçi ve kimyacılar gibi yaklaşılması ve onların "şeyler" gibi incelenmesi gerektiğini savunur. Her şeyden önce sosyolojiyi temellendirmeye çalışan Durkheim, devrimlerle, sanayileşme ile birlikte gelen değişim ve dönüşümler sonucunda ortaya çıkan modern toplumdaki kaos havasında düşüncelerini oluşturmuştur. Dolayısıyla Durkheim, Aydınlanmanın bireysel anlayışına karşı çıkmış "dayanışma" ve "ortak ahlaki değer" kavramıyla toplumsallığın önemini vurgulamıştır. Dayanışma kavramı ile bireyler toplumda iş bölümü oluşturacak ve böylece toplumsal bir uyumu yakalayabilecektir. Bu noktada dayanışma kavramını tarihsel bir süreç içerisinde ele alır. İlkel toplumları mekanik dayanışma kavramı ile açıklarken, modern toplumu organik dayanışma kavramı ile açıklamıştır. İlkel toplumların karakteristiğini oluşturan mekanik dayanışma, daha samimi, gayri- resmi ilişkilerin olduğu, ortak inanışlar ve değerlere sahip olan bireylerin oluşturmuş olduğu türdür. Modern toplumların karakteristiğini oluşturan organik dayanışma ise, daha resmi ilişkilerin olduğu, ilişkilerin sözleşmeler ile gerçekleştiği, farklı inanışlar, statülerin var olduğu türdür.

Toplumsal olayları doğa bilimlerinin nesnesi gibi incelemeyi hedef edinen Durkheim, bireyi ikinci plana atarak bireylerin oluşturmuş olduğu toplumsal kurumların ve olayların bireyin eylemlerine etkisinden bahseder. Kısacası Durkheim toplumu doğanın nesnelliğine benzeterek çözümlemelerde bulunmuş, bilimsel anlayışını ampirik yöntem ile oluşturmuş olduğu düşünce sisteminde tarih bilimi değil

sosyoloji yer almış ve karşılaştırmalı yöntemle olgunun farklı uygarlıkta ya da toplumlardaki tezahürünü inceleyip bu şekilde nedensel yasalar ortaya koymuştur.¹

Dönemin düşünürlerinden biri olan Marx, genel olarak nesnel bir tarihe ulaşmak için “belgecilik” anlayışı ile “büyük adamların” anlattıklarını incelemek yerine ekonomik yapıların araştırılması gerektiğini savunmuştur. Ekonomik yapının toplumun her alanını şekillendirdiğini düşünen Marx, tarihi insanların oluşturduğunu söyleyerek insanı etkinleştirmiştir. 19. Yüzyıl düşünürü olan Marx’da toplumsal olaylara doğa olaylarındaki değişmez yasalar çerçevesinde yaklaşmış ve tarihinin asıl amacının bu yasaları doğa bilimlerinin yöntemi ya da diyalektik süreç ile ortaya çıkarmak olduğunu belirtmiştir (Aysever,1994;180). 4.2. bölüm Marx’ın tarih anlayışına ayrıldığı için bu bölümde Marx hakkında geniş bilgi sunulmamıştır.

Bilimsel anlayışın bu yönü Almanya’da farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Düşüncesini anlama üzerine temellendiren, anlayıcı sosyolojinin kurucusu olan Weber, döneminin anlayışı olan pozitivist paradigmaya karşı bireyci yani öznel bir sistem kurmaya çalışmıştır. Toplumu şeyler gibi açıklayan, doğa bilimleri ile özdeşleşen tarihsel yönetime karşı bireylerinde toplumsal olgular üzerinde etkisinin olduğunu ifade eden meşhur incelemesi olan ekonomik gelişme ile dini düşünce arasında kurduğu ilişkiyi anlatan “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” eserini ortaya çıkarmıştır. Tarihin konusu olan toplumsal olayları ya da olguları birer gerçeklik olarak gören doğa bilimleri anlayışından farklı olarak Weber, görünen bu toplumsal olayların arkasında yatan asıl nedenleri anlayıp çözümlemek istemiştir. Anti- pozitivist bir tavır sergileyen Weber’in bilim anlayışı idealist temellere dayanmaktadır. Çünkü ona göre tarihin itici gücü Marx’ın materyalist görüşünün tersine yalnızca ekonomik ya da maddi güçler değil kültürel ve siyasi güçlerde etken bir role sahiptir (Slattey, 2017;83). Bu bağlamda Weber, tarihte ortaya çıkmış çeşitli otorite biçimlerinden bahseder; geleneksel otorite, karizmatik otorite ve rasyonel-yasal otorite. Geleneksel otorite ilkel toplumlarda, karizmatik otorite tarihsel sürece etki eden liderlerin, kralların başat olduğu toplumlara gönderme yapar. Rasyonel-yasal otorite ise, normatif kuralların olduğu bürokratik yapılanmaların, rasyonelleşme süreçlerin olduğu modern topluma gönderme yapar. Yani ilkel toplumlar dini, gelenek

¹ Durkheim yöntemi konusunda daha fazla bilgi için: Durkheim, Emile (1985). Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları.Çev.C.B.Akal. İstanbul, BFS Yayınları

gibi irrasyonel unsurlara dayanırken modern toplum mantığa diğer bir deyişle akıl ile işleyen bir sisteme dayanır. Bu bağlamlarda tarihsel bilginin ilkelerini gözler önüne sermeye çalışan ve bireyi tekrar tarih sahnesine çıkaran Weber'e göre, tarihçi anlamacı bir yaklaşımla incelediği bireylerin yerine kendini koyar ve onların psikolojik boyutlarını çözümlemeye çalışır. Çünkü asıl gerçek ancak bu şekilde kavranabilir. Araştırılan bu toplumsal cereyanlar, gerçeklikler olgusal bir yapı değil oluşturulan bir süreç olarak karşımıza çıktığı için bireylerin eylemlerinin asıl niyetine, duygusal boyutuna ya da düşüncesine bakmak yani zihinsel süreçlere odaklanmak önemlidir.

Görüldüğü üzere Almanya'da pozitivist ruh dönemin pozitivist düşünürlerinin karşıladığı kadar heyecanla karşılanmamıştır. 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında dönemin pozitivist anlayışına tepki Alman düşünürleri tarafından gelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde gayrı-resmi olarak atfedilen tarih alanında doğa bilimlerinin karşısına tin bilimlerini konumlandırarak dönemin ayrımını devam ettiren fakat anti-pozitivist bir tutum izleyen Alman düşünürleri Hegel üzerinden anlatılmıştır. Antik dönemden beri süregelen theoria- historia karşıtlığını aşmak isteyen Alman felsefe geleneği iki ana eğilim oluşturmuştur. İlk Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Schelling, Georg Wilhelm Friedrich Hegel ve Immanuel Kant'ın bulunduğu tarih alanında felsefi görüşler ile hareket eden Alman İdealizmi, ikinci olarak ise Herder'den başlayan tarihi doğa bilimleri alanından ayırmak isteyen Alman Tarih Okulu olmuştur. (Cevizci, 2009) Çalışmada ilk eğilim üzerinden anlatım oluşturulmuştur.

Hegel üzerinden anlatılmış olan idealist tarih görüşü, felsefe ile tarihin entegrasyonunu içerir. Matematik bilimlerini açık seçik olduğu için güvenilir olduğunu düşünen ve tarihi bunun karşısına yerleştiren Descartes'in bilimsel görüşüne karşı çıkan Alman idealistleri Coppleston'a göre değişimin bulunduğu doğal oluşumların gerçekleştiği ilerlemeci bir alanda matematik bilimleri bu oluşumları açıklamaya yeterli olamamıştır (Coppleston,2010:11-12). Felsefi düşüncede eğer bir neden saptanacaksa her şeyin ilk nedeni insan aklı olarak belirlenmiş ve böylece insan aklı ve felsefeye eşsiz bir güven duyulmuş aklın sınırı, özü vb. konulara yoğunlaşmıştır.

Hegel üzerinden idealist tarih anlayışını anlatmadan önce hem Alman idealizmini canlandırmış olan hem de Hegel'in de aralarında bulunduğu ardıklarını anlamak adına Kant'ın felsefi anlayışına yer vermek faydalı olacaktır. Kant

Aydınlanma dönemi ile gelen insan aklının sınırları sorunu üzerine düşünceler üretmiş ve Tanrı, ruh ya da evrenin “düzenleyici aşkın ideler” olduğunu ileri sürmüştür (Kant, 2002:154). Kant bu düşüncesi ile Tanrı ve evrenin bilgisine ulaşamayacağımızı, deney ile kanıtlanmayan ama akli mümkün kılan ve böylece zorunlu olarak kabul edilmesi gereken ideler olduğunu düşünür (Topakkaya&Rutli, 2021:58). Kant bilgi edinmenin iki kaynağı olduğunu söyler. Bunlardan ilki duyum ikincisi ise düşüncedir. Dış dünyadan duyumlar aracılığıyla aldığımız şeyler zihinde düşünceye dönüştür yani görüşler “şey”lerin temsilleri olur ve biz ancak bu temsilleri bilebiliriz. Başka bir deyişle Kant, dünyanın görüşlerden ibaret olduğu ve dolayısıyla gerçekliği tam olarak bilmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada Alman idealistlerin Kant’tan sonra uğraştıkları sorun karşımıza çıkar; “kendinde şey sorunu”.

Kant doğa yasalarının akıl yolu ile bilinebileceğini ya da kestirilebileceğini söylerken tarihin a priori olarak bilenemeyeceğini ifade etmiştir. Tarihi “ilerleme idesi” bağlamında değerlendiren ve bundan dolayı ereklilik fikrini oluşturan Kant, aklın gelişimi ve insan özgürlüğü çevresinde fikirlerini oluşturmuştur. Bu noktada teorik us ve pratik us ayrımı yapan Kant, teorik aklın tarihteki ereği anlatamayacağını bu yüzden de doğada olduğu gibi a priori olarak ifade edemeyeceğimizi düşünür. Bu noktada pratik aklın özgür insan eylemlerini kavrayabilen ve dolayısıyla erekliliğe de ışık tutan tavrına ihtiyaç olduğunu savunur. Kant tarihteki ereklilik fikrini yabancı bir akıl ile temellendirir yani doğa gibi tarihte de işleyen bir doğa planı ya da ereklilik fikri vardır (Özlem, 2006:91). Bu erek us’un gelişimi ve bu gelişime bağlı olarak oluşan özgürlük ve evrensel ahlaki ilkelere dayalı toplumsal düzenin oluşmasıdır. Toplumlar, uluslar bahsedilen ereklilik fikri bağlamında ilerler ve toplumsallaşma, kültürel unsurlar, insan becerileri gelişmeye başlar.

Doğa ve dolayısıyla toplumun değişmez yasaları fikri, dünyayı var eden bir üst ruh ya da Tanrı fikri bağlamında ele alınmıştı. 19. yüzyılda Alman idealizmin önemli temsilcilerinden biri olan Hegel yeni dünya için yeni bir mantıksal çerçeve oluşturdu. Böylece Hegel dünyada değişmez yasaların olmadığını değişimlerin ve dönüşümlerin mevcut olduğunu ileri sürerek bir mantık bilgisi geliştirdi. Hegel’in bu mantık bilgisi ilerleme fikrini barındırmış ve bu ilerlemenin de çelişkiler ile oluşabileceğini savunmuştur. Hegel’in bu düşüncesi diyalektiktir ve doğanın da tarihin de diyalektik bir şekilde ilerlediğinden bahsetmiştir (Beer, 2017;16). Hegel’in mantık sistemi tez,

antitez ve sentezi içerir. Tez, düşünce ya da kavramı ifade eder, antitez bu düşünce ya da kavrama karşıt oluşturan düşünceyi ifade eder son olarak sentez ise tez ve antitez arasındaki çatışmayı nihayete erdiren düşünceyi ifade eder. Hegel’e göre tarih sürekli olarak tez, antitez ve sentez diyalektiği bağlamında ilerler. Hegel için tarih, insanın, toplumun ya da devletin, çatışmalarından oluşan ve en sonunda çatışmaların nihayete erdiği yani tanıma ya da kabul görmelerle dolu bir kavganın sahnesidir (Özlem, 2006;22).

Hegel tarihsel görüşünü oluştururken tin kavramından bahsetmiştir ve tarihi tinin tarihi olarak kavramıştır. Tarih hem insanların yapıp etmeleri ile şekillenen hem de tinsel aklın yani insanların dışında nesnel olarak var olan varlığın yönlendirmesi altında olan bir süreçtir (Hegel, 2021:12). Hegel tinden bahsederken tinin özünün özgürlük olduğunu ve aslında tarihsel ilerlemenin ereğinin özgürlüğün ilerlemesi ve gelişmesi olduğunu ifade etmiştir. Felsefenin tarihe kazandırmış olduğu en önemli kavramın “düşünme yetisi” yani “us” olduğunu belirten Hegel, dünya tarihinde her şeyin “us” a uygun olarak ilerlediğini savunmuştur. Hegel’e göre bahsedilen bu “us”un bu dünyadaki gelişimini araştırmak asıl amaçtır.

Hegel dünya tarihinde üç tür tarih yazıcılığı olduğundan bahsetmiştir. Bunlar ilkel tarih, refleksiyonlu tarih ve felsefi tarihtir. İlkel tarih, Yunan- Roma dönemine özgü, Herodotos ve Thukydides’in tarih yazıcılığını temsil etmiş olan türdür. Bu tarih yazıcıları anlatacakları olaylara tanık olmuş, olayların tinine sahip olmuş ve bu olaylar üzerine tanık olan kişilerden haber toplayarak anlatısını şekillendiren kişiler olmuştur (Hegel, 1995;12). Tarih yazıcısının tini ile anlatılan olayların tini aynı olduğu için tarih yazıcısı, döneminin ilgisine ve tarih anlatmaktaki amacına sahip olmuştur. Böylece, çalışmanın üçüncü bölümünde de anlatıldığı üzere, masallar, halk şarkıları gibi topluma aidiyet hissi kazandıran tarihsel anlatılarda amaç devlet adamlarının yapıp etmeleri bağlamında geçmişi yeniden canlandırmak olmuştur. Refleksiyonlu tarihte, ilkel tarihteki gibi tarih yazıcısının ve dönemin tini aynı değildir. Başka bir deyişle refleksiyonlu tarihte, geçmiş bugünün tiniyle görülür ve aynı şekilde anlatılar bugünün tini ile oluşturulur. İlkel tarihteki anlatı bizzat tanık olan insanların aktardıkları ya da yazdıkları ile oluşturulurken refleksiyonlu tarihte bu söz konusu değildir. Çünkü ilkel tarih yazıcıları anlatılarını oluşturan olaylara bizzat tanık olmuş ya da tanık olan kişiler ile ilişki kurabilmişlerdir. Bu yüzden refleksiyon ile bu olayların dışında bir anlatım

geliştirmemişlerdir. Fakat refleksiyon tarih yazıcılığında geçmişe bakış bugünün tını ile anlamlandırılmaya çalışıldığı için bugünün ruhuyla yapılandırılmıştır. Ulusların kendi özel tarihleri ya da yine aynı şekilde bir ülkenin genel tarihi refleksiyonlu tarihe örnek olarak verilebilir. Hegel refleksiyonlu tarihi temelde üçe ayırmıştır; pragmatik tarih, eleştirel tarih ve özel tarih. Pragmatik tarihte geçmiş, bugünün ilgi ve sorunları bağlamında ele alınıp yansıtılan bir tın tarafından oluşturulur. Geçmişte yaşanmış olaylar bugün içinde ahlaki öğretiyi gayesi ile yapılandırılır yani siyasi eylemler bağlamında cereyan eden tarihsel anlatı hükümdarların, devlet adamlarının ve ulusların ders çıkarmaları gayesiyle oluşturulur. Fakat Hegel her dönemin kendine has koşulları olduğunu ve bu koşullar bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde anlaşılır hale gelebileceğini de belirtir. Refleksiyonlu tarih türünün ikincisi olan ve Alman düşünürlerinin uğraş alanı olan eleştirel tarih, tarihin tarihi, tarihsel anlatının doğruluğu ve inanılabilirliğinin incelenmesini içerir. Refleksiyonlu tarihin son türü olan özel tarih ise, bir halkın tüm toplumsallığı arasından genel olarak bir alana yoğunlaşmak ve bu alanın tarihini yazmak ile uğraşır. Bir halkın sanat tarihi ya da din tarihi örnek olarak verilebilir.

Hegel'in bahsettiği son tarih yazıcılığı felsefi tarihtir. Felsefi tarihte bugüne bakış söz konusudur. Hegel bu noktada felsefi tarih yazıcılığındaki tını ya da idenin hiçbir geçmişi olmadığını ve dolayısıyla sonsuz aynı zamanda kendinde var olduğunu ifade etmiştir. Buradaki tın akla dayalı olarak olayları oluşturan güçtür ve tarih yazıcısının amacı buradaki istenci ve tının itici gücünü tanımak olmalıdır.

Sonuç olarak Alman idealistlerinin en önemli temsilcilerinden olan Hegel'in tın açılımında tarihsel ilerleme idesi yani tarihin bir amaca doğru hareket etme düşüncesi karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreci Tın'ın açılımı, kendisini gerçekleştirme olarak gören Hegel, Tın'ın özünün özgürlük olduğunu ifade etmiştir. Tarihteki ilerlemeyi spiral bir yapıya benzeten Hegel, gelişmenin aşağıdan yukarıya doğru olduğunu ve bu gelişmenin diyalektik bir süreç içerisinde her aşamada olumsuzlandığını belirtmiştir (Aysever,2001:177). Olumsuzlanan bu diyalektik mantık içerisinde, sonraki adım bu olumsuzlanan aşamanın da olumsuzlanması olur ve süreç bu şekilde sürüp gider. Yani Hegel, insan eylemlerinden oluşan tarihsel görüşünü diyalektik bir süreç olarak tasarlar ve insanı bahsedilen bu tez ve antitezler ile görünür hale getirir. Tarihsel sürecin bu yapısının karşısında doğal olguların

yinelemeden başka bir şey ifade etmediğini, tarihteki yinelemelerin bir öncekinden farklılık gösterdiğini bu yüzden de doğanın bir tarihi olamayacağını iddia etmiştir. Aklın farklı görünümünü tarihsel sürecin her alanına koyan Hegel, tarihi, tutkular tarihi olarak tanımlamakla da, Orta çağdaki tarihsel görüşte var olan ilahi boyut gibi, tarihi, aklın ereği sonucunda tutkunun araçsallaştırılması olarak tasarlamaktadır.

4.2. MARX'IN TARİHSEL MATERYALİZM ANLAYIŞI

Bahsedildiği üzere 19. yüzyıl gibi devingen bir toplumda düşünürler toplumsal ve siyaset temelli değişimleri anlamak ve açıklamak için birçok akımın öncüsü ya da ardılları olmuşlardır. Düşünürler kendinden önceki düşünceleri eleştirmiş ama aynı zamanda etkilenmişlerdir. Aslında 19. yüzyıl atmosferinde böylece oluşturulmuş bir tarih tartışması silsilesinden özellikle bahsedebilmemizin sebebi tarihin artık merak dürtüsü olmaktan çıkması ve tarihin kendisi üzerine düşünmenin başlamasıdır. Bu tartışmalardan en yoğunu ve 20. yüzyılda da yoğun şekilde etkisini sürdürmüş olan Karl Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışıdır.

Çağının toplumsal olaylarından ve devrimlerinden² etkilenecek düşüncelerini şekillendiren Marx'ın tarih anlayışı tarihsel materyalizmdir. Tarihsel materyalist anlayışa göre, tarihte en sonunda belirleyici etken, gerçek yaşamın üretimi ve onun yeniden üretimidir (Engels, 2000:15). Marx'ın Ekonomi Politikin Eleştirine Katkı eserinde bahsettiği gibi tarihteki olaylar maddi hayat koşullarının incelenmesiyle açıklanabilir. Marx maddeci tarih anlayışını diyalektik yöntem bağlamında geliştirir. Marx'ın felsefesi ve diyalektik yönteminde Hegel'in etkisi büyüktür. Marx Hegel'i soyut açıklamaları dolayısıyla eleştirirken aynı zamanda da felsefesinden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Marx, insanlık tarihinin üretim ile başladığını savunmuştur. İnsanlar temel gereksinimlerini karşılamak için üretim yapma durumunda kalmışlardır bu temel gereksinimler için araçlar üretmişlerdir. Bu üretim aynı zamanda Marx'a göre yaşamın yeniden üretimidir. Dolayısıyla tarih incelemelerinde amaç üretim yapan bireylerin

² Tarım toplumundan İngiliz Endüstri Devrimi ile birlikte sanayi toplumuna geçiş ile yaşanan değişimler, ortaya çıkmış olan ve tarım toplumunun feodal yapısından tamamen ayrılan yeni sınıflar, emeğini satan işçilerin belirli bir noktada iş verenleri için çalışıyor olması ve ürettikçe kendini yenileyen kapitalist sistemin çarkları çerçevesinde düşüncelerini şekillendiren Marx.

doğa ile ilişkilerine, insanın üretimine ve tarihi oluşturan insan eyleminin getirmiş olduğu değişimlere yoğunlaşmaktadır (Marx&Engels, 2013:36). Başka bir deyişle insanı hayvandan ayıran özelliğin düşünme değil geçim araçlarını üretme olduğunu düşünen Marx, tarihsel gelişmeyi insanın tarihselliğinin üretim ile başladığını ve toplumsal formasyonun değişimini bu üretim araçlarındaki ve üretim ilişkilerindeki değişim ile açıklamıştır (Lefebvre, 1995:14).³

Tarihsel gelişmeyi üretim faaliyetleri ile açıklayan Marx'a göre, bireylerin üretim tarzı aynı zamanda onların yaşam tarzlarını da belirlemektedir. Yani bireylerin maddi yaşam koşulları yaşamlarının diğer alanlarına da sirayet etmektedir. Bu noktada altyapı ve üstyapı ayrımı yapan Marx, ekonomik üretimin altyapıyı siyaset, felsefe, sanat gibi oluşumların da üstyapıyı meydana getirdiğini söyler ve en sonunda altyapının belirleyiciliğinden bahseder. Üretim araçlarının kontrolüne sahip olan sınıf yani maddi güce sahip olan sınıf Hegel'in terimi ile döneminin tinsel gücüne sahip sınıf olmuş ve diğerlerinin ilgi ve yapıp etmelerini kendi ilgi ve çıkarlarıyla gölgelendirmiştir (Topakkaya, 2009:69). Bu bağlamda maddi koşulların tek belirleyici faktör olmadığını aynı zamanda insanların kendi tarihlerini yaparken üstyapının belirli noktalarda koşullandırması altında kaldığını da belirtmiştir.

Marx maddi faaliyetlerin fikirleri ve bilinci şekillendirmesi düşüncesi ile Hegel'in diyalektiğini baş aşağı ettiğini ifade etmiştir. Hegel'de tin çıkış noktasıyken Marx'da belirleyici unsur maddi koşullardır. Marx Alman felsefesinin insanların bilinçleriyle kavradıklarından ya da bilinçteki oluşumlarından, hayallerinden ziyade artık aktif ve gerçek insanların yani "ete kemiğe bürünmüş" insanların gerçek hayattaki süreçlerine odaklandığını belirtmiştir. Maddi koşullar ile belirlenmiş olan yaşam tarzı, bilinç, kurulan hayaller Hegel'deki bağımsızlıklarını kaybetmiş olur (Marx&Engels, 2013:35). Marx'a göre maddi yaşama odaklanmayan Alman felsefesi soyut yorumlar ile dünyevi açıklamalar yapamamıştır.

Tarihin özgürlüğe doğru ilerlediği düşüncesi aynı şekilde Marx'da da karşımıza çıkmaktadır. Fakat Hegel'in bilincin açılımı anlayışına karşı Marx'ın özgürlüğe doğru ilerleme düşüncesi ekonomik temelli bir anlayıştır. Marx bu noktada üretim araçlarını sahip olan ve olmayan sınıflar bağlamında tarihte toplumların 4

³ Üretim araçları ya da güçleri, iş aygıtlarını, insani becerilerini kapsarken üretim ilişkileri maddi tabanda üretim yapanlar ve toplum arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir.

aşamadan geçtiğini ifade eder. Bunlardan ilki avcı ve toplayıcılık döneminde bulunan ve ortak mülkiyete dayanan ilkel toplum, ikincisi aristokrasinin doğduğu ve özel mülkiyetin olduğu köleci toplum, üçüncüsü aristokrasinin yönetici sınıfta bulunduğu feodal toplum, dördüncüsü üretim araçlarının mülkiyetine sahip burjuva sınıfının olduğu ve emeğini satmak zorunda kalan proletarya sınıfının olduğu ve böylesi bir ortamda acımasız çalışma koşulları altında burjuvanın daha da zenginleştiği sistem olan kapitalist toplumdur. Marx son aşamada acımasız koşullar altında çalışan proletaryanın devrimi sonucunda işbirliğinin ve ortak mülkiyetin gerçekleştiği komünist toplumun oluşacağını tahayyül eder. Bu noktada Marx, özgürlüğü insanlık tarihinin başlangıcı olarak ele almış ve özgürce üretim ve tüketim yapan insanlardan bahsetmiştir. Sınıflı bir toplumda devrim sonucunda özgürlüğe ulaşma fikri Marx'ın felsefesinin pratik ve eylem odaklı olduğunu da göstermiştir (Topakkaya, 2009:74).⁴

Tarihin öznesi Hegel'de dünya tını ve Aydınlanma'nın etkisi ile akıl iken Marx'da maddi koşulların temellendirdiği bir bilinç durumudur. Yani Hegel'deki soyut kavramlar, tinsel töz, Marx'da maddi yaşamın belirlediğini materyalist bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle Hegel'deki düşünceden gelen gerçeklik Marx'da maddi yaşamın ürettiği düşünceye dönüşmektedir.

Sonuç olarak, Hegel'in diyalektiğini baş aşağı eden ve tarihe ampirik olarak yaklaşan Marx, insanlık tarihinin üretim ile başladığını ifade etmiştir. Alman idealizmindeki bilinç temelindeki yorumlamalar Marx'da üretim araçları ve üretim ilişkileri temeline bırakmıştır ve bu bağlamda Marx Hegel'i eleştirmiştir. Tarihsel ilerlemenin tez, antitez ve sentez kavramları bağlamında çelişkiler ile oluştuğunu düşünen Hegel'in aksine Marx toplumdaki maddi çatışmalar dolayısıyla ilerlemenin oluştuğunu savunmuştur. Marx'a göre tarih "sınıf savaşımının tarihidir" (Marx, 2008:49). Bu fikirleri ile Alman idealizminin aksine Marx eyleme dönük bir felsefe benimsemiştir.

⁴ Feuerbach Üzerine Tezler eserinden bir alıntı: "Filozofların şimdiye kadar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa aslolan dünyayı değiştirmektir."

4.3. ANNALES OKULU

19. yüzyılda tarihin profesyonelleşmesi konusunun ve metodolojisinin sınırlandırılmasına neden olmuştur. Dördüncü bölümde bahsedildiği üzere dönemin pozitivist havası ve Rankeci tarih anlayışı ile tarih siyasi alanda cereyan edenlerin bir temsili olmuş diğer tüm insani etkinliklere sırt çevrilmiştir. Toplumsal temelde oluşum gösteren fikirlerin ya da anlayışların dönemin tarih anlatısına, konusuna ve metodolojisine yansımaları kaçınılmazdır. Bu bağlamda 19. yüzyıl gibi kompleks bir dönemde pozitivist duruşun, ulus devlet anlayışının etkisi ile siyasi olaylar tarih sahnesine taşınmış, anlatılmaya değer görülmüş, anlatıyı oluşturan kaynaklar ise arşivlere duyulan güvenden gelmiştir. Kısacası Burguire'nin de ifade ettiği üzere 19. yüzyıl tarihçileri, tarihi siyasi alanın aracı olarak yeniden canlandırmışlardır

(Burguire,2009:13-14). Tarihin profesyonelleşmesi ayrıca diğer disiplinler ile arasına keskin çizgilerin çizilmesi anlamına da gelmiştir. Yıllarca bilimler sınıfından dışlanan tarih profesyonelleşme ile birlikte “katı” bir hale gelmiş, diğer disiplinlerin yöntemlerinden faydalanamayan ve siyasi alan dışında toplumdaki diğer tüm etkinliklere sırt çeviren “tek tip” bir hal almıştır.

19. yüzyıldaki siyasi tarih egemenliği bu yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başındaki ekonomik ve toplumsal temelli dönüşümler ile sarsılmıştır. Avrupa’da egemen olan neredeyse her düşünce savaştan sonra çökmüş ulus devlet anlayışı ve bu şekilde oluşturulmuş tarih “söylem”leri etkisini kaybetmiştir. Savaş sonrasındaki teknolojik devrimler, küreselleşme ve böylece insanların etkili iletişimi, 1930’lu yıllardaki işsizlik sorunları, savaştan sonraki ekonomik çöküş gibi dönüşümler her dönemde olduğu gibi tarihsel alanı şekillendirmiştir (Dosse, 2007:92). İşte böylesi bir ortamda Strasbourg’da disiplinler arası çalışan bir çevrede bulunan March Bloch ve Lucien Febvre ilk sayısını 1929 yılında çıkardıkları “Annales d’histoire economique et sociale” dergisiyle 19. yüzyılın tarih anlayışından ayrılmıştır. Rankeci anlayışın sırt çevirdiği ekonomik ve toplumsal alana yönelmiş ve 20. yüzyılda oluşan tarih anlayışlarına etki etmiştir.

Annales Okulu temelde üç kuşağa ayrılır. I. kuşak dergiyi kuran March Bloch ve Lucien Febvre, II. kuşak Annales Okulu’nun felsefesini sistematik bir zemine oturtan ve 20. yüzyıldaki köklü dönüşümün mimari olan Fernand Braudel ve III. kuşak

tek kişinin egemenliğinin olmadığı Jacques Le Goff, Francoise Furet, Pierre Nora gibi isimlerin olduğu dönemdir. Çalışmanın bu bölümünde 20. yüzyılın tarih yazımına bir pencere açan ve büyük bir etkiye bulunan Fernand Braudel üzerinden anlatım oluşturulmuştur. Fakat Braudel'in tarih anlayışına geçmeden önce dergiyi kuran Bloch ve Febvre'nin fikirleriyle şekillenmiş olan ilk yıllardan bahsetmek faydalı olacaktır.

I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra orta çağ uzmanı Bloch ve 16. yüzyıl uzmanı Febvre “Annales d'histoire economique et sociale” dergisi etrafında toplanmıştır. Derginin ilk yılları bahsedilen dönüşümlerden dolayı ekonomik alanda cereyan ederken 1930'lu yıllarda dergi toplumsal alandaki her etkinliğe sahne olmaya çalışmıştır. 19. yüzyıldaki olaylar tarihine karşı Annales Okulu sorun odaklı tarih anlayışı getirmiştir. Çünkü onlara göre sadece siyasi alana odaklanan tarih insani etkinliklere sırt çevirir ve bu tek yanlı bir tarih olur. Ve böylece insani etkinliklerin her alanına odaklanan anlayış 19. yüzyıldaki disiplinler arası keskin çizgileri eleştirmiş ve insan etkinliklerinin hiçbir alanını kaçırmamak adına disiplinler arası yöntemi vurgulamıştır. 19. yüzyıldaki disiplinler arası gerginlik bu yakınlaşma ile sonlanmıştır. Bloch Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği eserinde tarihin bilimlerin dışında görüldüğünü fakat Annales ile tarihe atfettikleri geniş manayı koruma altına aldıklarını ifade etmiştir. Annales Okulu düşünürleri Ranke'nin arşivleri tek kaynak olarak göstermesine karşı çıkmış tarihçinin disiplinler arası bir yöntem ile⁵ insana ait her şeye odaklanabileceğini savunmuştur. Bütünsel bir tarih anlayışı geliştirmeye çalışan okul, 19. yüzyılın katı kurallarına ne kadar karşı çıksa da kaynaklarını gözlem ve analiz yoluyla yani ampirik yaklaşım ile oluşturmuştur.

Bloch ve Febvre editörlüğündeki derginin ilk yılları iktisadi zeminde oluşturulmuştur. Maddi tarihe verdiği önem ile Marksist tarih yazımına benzediği yönünde düşünceler oluşsa bile esasen Annales okulu Marksist tarih yazımı ile egemen tarih anlayışı olan pozitivist tarih yazımından koparak üçüncü bir yol sunmuştur. Tarihin sadece geçmişe dönük bir eylem olduğu anlayışı yerini geçmiş ile şimdiki zamanı iç içe geçiren bir tarih anlayışına bırakmıştır (Dosse, 2007:55).

1950- 1968 yılları arasında Annales'in egemeni Braudel olmuş ve ilkeleri ile 20. yüzyıl tarih yazımını büyük ölçüde etkilemiştir. Annales'in bahsedilen görüşlerini sistematik bir şekilde oturtan Braudel Akdeniz ve Akdeniz Dünyası eseri ile tarih

⁵ Coğrafya, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, dilbilim, antropoloji disiplinleri gibi.

anlayışını gözler önüne sermiştir. Braudel şimdiden geçmişe bakarken coğrafi bir yaklaşımı benimsemiştir. Yani ona göre toplum ve toplumun kurumları iklim ve coğrafi özellikler bağlamında şekillenmiştir. Tarih Üzerine eserinde, döneminde çok fazla ve ani dönüşümlerin, devrimlerin olduğundan bahseder ve böylesi oluşmuş yeni bir dünyada yeni bir tarih neden olmasın diye sorar. Ve böylece coğrafi yapıları, toplumu ve toplumsal kurumları etkileyen iklimi, gündelik hayatta başat olan insanların kullanmış olduğu malzemeleri tarih sahnesine alır. Çünkü Braudel insanın kompleks bir varlık olduğunu ve bu yüzden de tarihin insanın oluşturmuş olduğu olay ve durumları tek yanlı bir şekilde açıklayamayacağını savunur (Braudel,2016:32). Bu yüzden Ranke'nin çizmiş olduğu tarih duruşunu dar, sınırlı ve tek yanlı olduğunu söyler. Braudel tarihin konusuna insani etkinliklerin her alanını almasıyla 20. yüzyılda ortaya çıkan tarih anlayışlarına farklı mercekler sunması açısından da önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, 19. yüzyıldaki disiplinler arası keskin çizgiler, egemen pozitivist yaklaşım, Ranke'nin arşiv güveni ve tek yanlı siyasi odaklı olay anlatısı Annales cephesinden eleştiriye maruz kalmıştır. Toplum tabanındaki ani dönüşümler Braudel'in ifadesi ile "yeni bir dünya yeni bir tarih" düşüncesini canlandırmıştır. Ekonomik ve sosyal değişimler Bloch ve Febvre önderliğinde iktisat tarihini alevlendirmiş sonrasında modernleşme, işsizlik, teknolojik devrimlerle Braudel önderliğinde olan dergi insani etkinliklerin her alanına dokunmaya ve incelemeye çalışmıştır. Tarih 20. yüzyılda tek aktör anlatısından tüm topluma yayılmış, siyasi konudan disiplinler arası yöntem ile tüm toplumsal alana odaklanmıştır. Bloch ve Febvre döneminde tarihsel anlatı genelde ekonomik alanda cereyan ederken Braudel döneminde coğrafya ve iklim temelli açıklamalar ile tüm insani etkinliklere yayılmıştır. Braudel'in bu yaklaşımı 20. yüzyılda oluşan tarih anlayışlarına ufuk açması dolayısıyla önem arz etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST TARİH ANLAYIŞI

5.1. TARİHSEL OLARAK FEMİNİZM DÜŞÜNCESİ VE MÜCADELE ALANLARI

Feminist hareket ve politikaları ile şekillenen ve araştırmanın kuramını oluşturan feminist tarih anlayışına zemin oluşturmak adına öncelikli olarak feminist hareketlerden bahsedilmiştir.

Eleştirel feminist teori kadınları merkeze alarak cinsiyete özgü ilişkiler ve özel olarak kadın cinsiyetine özgü özellikler üzerinden inceleme yapmaya başladı (Freiburger,2016:22). Egemen anlayışa karşı çıkmış olan eleştirel feminist teorinin ana konuları kadın ve erkeğe dair sınıflandırmaların ve kategorilerin incelenmesini içerir (Davidoff,2021:189). Kısacası feminizm ataerkil sistemin kültürel kalıplarıyla ve tüm kurum ve kuruluşların pratikleri ile şekillenen ya da belirlenen toplumsal cinsiyet kalıpları bağlamında çalışmalarını sürdürdüler (Durakbaşı,2008:17).

Kadınların her toplumsal alanda faallüğünü savunan feminist düşünce (Durakbaşı,2021:53) 17.yüzyılda Mary Wollstonecraft'ın “Kadın Haklarının Savunusu” (A Vindication of the Rights of Woman) adlı eseri ile baş göstermiştir (Canay,2004:21). Ayrıca ilk kadın hakları bildirisi olan 1848 yılında ABD’de Seneca Falls kongresiyle birlikte kadınların ilk politik mücadelesi başlamıştır (Ramazanoğlu,1998:53). Feminist hareketler genel olarak üç dalga temelinde ele alınmış olup kadınların tarihsel olarak her dönemde mücadeleleri ve görünür olma alanları değişiklik göstermiştir.

Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan Wollstonecraft ve sonraki düşünürler Aydınlanma düşüncesinden etkilenerek çözümlemelerde bulunmuşlardır. Kadınların erkeklerden doğal olarak farklı olduğu yollu eril düşünce eleştirilmiş fakat yine de en yüksek değer akıl olarak görülmüştür.⁶ 18.yüzyıl feminist düşüncesinde erkeklerin doğal haklarına kadınların da sahip olabileceği fikri mevcuttu

⁶ Wollstonecraft “Kadın hakları Savunusu” eserinde kadınların eğitim ile haklarına erişebileceğini söylemiş ve devam etmiştir “kadınların erdemlilik adını gerçekten hak eden şeyi edinmeleri için yeterli zihinsel güce erişmelerine izin verilmez” (Wollstonecraft,2007:29) diyerek aslında aklın önceliğini savunmuştur.

(Donovan,2020:22). Yani aslında 18.yüzyıl feministleri bir vatandaş olarak erkekler ile aynı haklara sahip olmak için mücadele etmişlerdir. Siyasal alandaki hakları için mücadele eden birinci dalga feministler oy haklarını toplumsal ve özel alanda güç ve görünürlük sağlamak adına istemiştir (Caine,2006:538).

Oy hakkının yanı sıra kanun önünde eşitlik, evli kadınlar için mülkiyet kanunlarındaki değişim isteği, eğitimde fırsat eşitliği gibi bağlamlarda cereyan eden feminist hareket kadın ile erkeği eşit kabul etmiştir. Yani erkek nasıl yasal haklara sahipse kadın da bu haklara sahip olmalıydı. Birinci dalga feminist hareketin siyasal zeminde mücadelede bulunması dönemindeki yoğun siyasi yapıp etmelerinden, doğal haklar öğretisinden kaynaklanmış ve gücü elde etmenin tek yolunun siyasi alanda görülmesinden dolayı bu zeminde hareketlenme söz konusu olmuştur. Çünkü siyasal alandaki bu mücadele kadınlar için bir değişiklik talebi değil onları bağımlı duruma getiren durumları ortadan kaldırma talebiydi (Caika,2006:540). Kadınlarda doğaları gereği erkeklerde bulunan bazı özelliklerin bulunmadığı fikri eleştirilmiş ve patriyarkalin bu yapıyı akıl ve akıl-dışı dikotomisi ile sürdürdüğünü savunmuşlardır (Işık,2023:52).

Aklın erkek ile ilişkilendirmesi ve duyguların, etiğin ve ahlakın ya da ev içinin aklın karşısında ikinci kategoride kalan kadın ile özdeşleştirilmesine karşı mücadele eden feministler aklın bir cinsiyetinin olmadığını belirtmişlerdir. Aklın bu cinsiyetsizliği karşısında kadınlar yasal haklar bağlamında eşitlik talebinde bulunmuştur. Doğal haklar düşüncesiyle hareket eden birinci dalga feministler kadınların birer yurttaş olarak erkekler ile aynı haklar ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmuşlardır (Enginyurt,2018:47). Bu bağlamda aslında “ayrı alanlar” durumunu da eleştiren birinci dalga feministler, kadınların özel alana erkeklerin ise kamusal alana yönelik aidiyetini sorgulamışlardır.

Sonuç olarak birinci dalga feminizm döneminin vermiş olduğu siyasi hava karşısında genel olarak mücadelesi siyasi alanda cereyan etmiştir. Özgürlük, oy hakkı, yasal eşitlik, eğitimde fırsat temaları çevresinde edilen mücadele kadınların doğaları gereği bazı kabiliyetlerden mahrum olduğu fikri eleştirilmiştir. Kadınlara eşitlik, eğitim fırsatı verildiği takdirde bu kabiliyetlere erişebileceği savunulmuştur. Birinci dalga feministler diğer ismiyle aydınlanmacı liberal feministler, en yüksek değerin akıl olduğunu düşünmüş ve kadınların da eğitimde fırsatı ile en yüksek değere

ulaşılabileceklerini ifade etmişlerdir. Temel haklar bağlamında mücadele eden aydınlanmacı liberal feministler kadın ile erkek arasında mutlak bir eşitliği savunur.

Yasal haklarda eşitlik talebiyle başlamış olan feminist hareket, zamanla erkek ve kadını aynı bakış açısıyla değerlendirdiği için eşitsizliğin ortaya çıktığı görülmüş ve farklılık düşüncesi baş göstermiştir (Canay,2004:24). 18. yüzyıl ortasından itibaren yaşanan tarihsel dönüşümler, Sanayi Devrim'in getirmiş olduğu değişimler (Donovan,2020:73) feminist düşüncüyü siyasal alandan uzaklaştırmış daha geniş bir perspektif sunan kültürel alana odaklanmıştır. Kültürel bir dönüşümde cereyan eden ikinci dalga feminizm, Sanayi Devrim'i ile birlikte doğan ihtiyaç dolayısıyla kadınların iş gücüne katılımıyla aile ve iş hukuku alanında mücadele etmiştir. Çünkü kadının iş gücüne katılması özel ve kamusal alan ayrımını keskinleştirmiş, kadının kamusal alandaki görünürlüğü anne ve eş rolünü ikinci plana atmamıştır. Bu bağlamda aile hukuku önem kazanmıştır. Diğer yandan kadının iş yerindeki konumu, erkekler ile eşit hakları ve muameleyi gündeme getiren iş hukuku da önem kazanmıştır. Kısacası sanayileşme ve modernleşme ile anne ve çocuk ölümlerindeki azalış, insan ömrünün uzaması ve son olarak kadınların iş gücüne katılımı (Işık,2022:5) feminist düşünceye farklı konu ve kavramları getirmiştir. İkinci dalga ile yani 1970'lerin ortalarında feminist mücadele siyasetten uzaklaşmış tarihsel olarak kadın deneyimlerinin tüm yönlerini araştırmaya yönelmiştir (Scott,2013:106).

Ev ile iş yerinin keskin ayrımı kadınlar ve erkekler için ayrı alanlar fikrini ortaya çıkarmıştır (Caika,2006:541). Bu noktada ikinci dalga feministler cinsiyet rollerinin kültürel olarak öğrenildiğini savunarak toplumsal cinsiyet rollerine odaklanmıştır. Tarihsel olarak kadınlar ev içi alan ile sınırlı tutulmuş erkeklerin kamusal alandaki eylemliliği başat rol oynamıştır. Kadınların yalnızca eş ve anne misyonu ile yetiştirilmesi onların ev içi alanla sınırlandırılmasına neden olmuştur.

Antik çağdan itibaren süre gelen ve Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Roussa'nın toplumsal sözleşme teorileri ile sürekliliğini koruyan erkeklerin ve siyasal cereyanların anlatımı kadınları her zaman dışarıda bırakmıştır (Freiburger,2016:5). Bu durum özel alan yani ev içi ile sınırlandırılan kadını özel alana daha çok mahkûm etmiştir. Yani 19. yüzyılda yaşanan özel alan kamusal alan ayrımının kadın için sancılı süreci bu bağlamlardan ayrı düşünülemez. Çünkü kadınlar ev ve aile gibi özel alanlar ile anlaşıldı dini ve ahlaki değerler bağlamında

değerlendirildi erkekler ise bu değerlerin sorumluluğu alan ve kamusal alanda etkin kişi olarak düşünüldü (Caika,2006:541). Kamusal alan özel alan ayrımıyla birlikte erkeğin kamusal alan ile kadının ise özel ve kişisel alan ile özdeşleştirilmesi kişisel alanın dışlanmasına ve alçaltılmasını beraberinde getirmiştir. Bu yüzden kadınlar bir kadın olarak başka kadınlar ile kişisel deneyimlerini benzeştirmek ve kamusal yani siyasal olarak bu benzer deneyimlerini duyurma gayreti kadınlar için siyasal bir eyleme dönüşmüştür (Berktaş,2011:7). İkinci dalga feminizm döneminin ünlü “kişisel olan politiktir” söylemi bu şekilde oluşmuştur. Yani özel alan olarak atfedilen ev içi eleştirisini yapan ikinci dalga feministler kadınların ev içinde yaşadıkları ayrımcılıklara ve eşitsizliklere de odaklanmıştır.

Kadınların benzer deneyimleri nosyonu ortak ezilmişlikler ve dolayısıyla mücadele ve çıkarlarının aynı olduğunu ifade etmek adına “kız kardeşlik” kavramı ortaya çıkmıştır. “Biz” ifadesi ortak bakış açısı ya da deneyimden ziyade ortak sorunlara yönelik ortak çıkarı ifade etmiştir (Browne,2013:11). Kadınların baskı karşısında yaşamış oldukları deneyimleri dolayısıyla oluşan ortak çıkarları savunan ikinci dalga feministler erkek egemenliğine karşı sert bir eleştiriye odaklanmışlardır. Ataerkil ya da patriyarkal sistem olarak adlandırılmış olan bu erkek iktidarı, kurumsal ve kültürel uygulamalar ile kadınların ezilmesi sonucunu doğuran toplumsal bir sistemdir (Işık,2022:3). Bu sistem aynı zamanda kadınların bedeni, cinselliği ve doğurganlığı üzerinde de denetim kurmaya çalışmıştır. İkinci dalga feministler, çeşitli kampanyalar ve örgütlenmeler ile bu baskıları gözler önüne serme ve kadınların taleplerini yaygınlaştırma isteğiyle hareket etmiştir. Aynı zamanda bu talepleri ve baskıları gün yüzüne çıkarmak adına kadın tarihinin araştırılmasına ve dolayısıyla feminist düşüncesinin dönüşmesine neden olmuştur (Berktaş,2011:6).

Sonuç olarak 18.yüzyıl ortasından itibaren yaşanan toplumsal ve ekonomik temelli dönüşümler birinci dalga feminist hareketin mücadele ettiği temel haklardan ekonomik, cinsel özgürlük gibi erkeğe mal edilen alanlara kaymıştır. Kadınlar ataerkil diğer ismi ile patriyarkal sisteme karşı mücadele etmelidir düşüncesine sahip olan ikinci dalga feministler, cinsiyet rolleri, cinsellik, beden, ataerkil sistem, ayrı alanlar gibi konularla ilgilenmiştir. “Kadın doğulmaz, kadın olunur” diyen Simone de Beauvoir bu düşüncesi ile ataerkil sistemin kurgulamış olduğu cinsiyete karşı bir eleştiriye dile getirmiştir (Işık,2022:54). Sanayi Devrim’i ile kadınların iş gücünde

görünür hale gelmesi özel yani kişisel alan ile kamusal alanı keskin biçimde ayırmıştır. Bu durum ise özel yani kişisel alanda yaşanan eşitsizliklerin görünür hale gelmesi için feministleri harekete geçirmiştir. Ataerkil sistem içinde ortak sorunlar yaşayan kadınların ortak çıkar ve mücadelesini ifade eden “kız kardeşlik” nosyonu ikinci dalga feminizmin söylemi haline gelmiştir.

1990’larda kadınların bulundukları sosyal konumların ve dolayısıyla yaşadıkları deneyimlerin farklılığı fikri üzerine konumlanmış olan üçüncü dalga feminizm çıkarların da farklı olacağı üzerine temellenmiştir (Berktaş,2011:8). Birinci ve ikinci dalga feminizm düşüncesindeki tek tip, çıkar ve deneyimlerin genelleştirildiği ve beyaz kadın nosyonu üçüncü dalga feminizm düşüncesinde reddedilmiştir (Taş,2016:171). Kadınların farklı yaş gruplarında, farklı sınıflarda, farklı ailelerde ya da uluslarda var olma fikri (Tilly,1989:440) ortak deneyim ve ortak çıkar nosyonu post-modernizmin de etkisiyle sert eleştiriye maruz kalmış ve farklılıklar temelinde çözümlemelerde bulunulmuştur.

Post-modern dönemde farklı kimlik tartışmaları feminist düşüncüyü de etkilemiş sınıf, ırk, din, cinsel yönelim ve etnik köken temelinde yeni bilgiler üretilmiştir (Berktaş,2011:9). Artık 1990’larda üçüncü dalga feminizm ile toplumsal baskı, farklılıklar temelinde bireysel faillik (Worsley,2022:298) kadına yönelik şiddet, cinsellik gibi daha mikro konular ya da milliyetçilik, iktisat gibi konular feminist perspektiften çözümlenmiştir (Taş,2016:171).

Farklı toplumsal bağlamlardaki kadınların deneyimlediği özel zorlukların olduğunu savunmuş olan üçüncü dalga feministler (Snyder,2008:178) var olan feminist düşüncenin Batı dışındaki kadın deneyimlerini ve sorunlarını anlamadığını savunmuş ve evrensel kadın nosyonu yerine yerel perspektife odaklanmıştır (Özüdoğru,2018:309).

Sonuç olarak 1990’lar gibi toplumsal bağlamda çeşitliliğin, bireysel hak taleplerinin arttığı bir dönemde feminist düşünce de payını almış ve tek tip, evrensel kadın nosyonu eleştirilmiştir. İkinci dalga feminizm hareketindeki cinsellik, cinsiyet rolleri, beden gibi konulardan kadına şiddet gibi mikro konulara, sınıf, ırk gibi farklı bağlamlarda var olan kadınların farklı deneyimleri ve dolayısıyla farklı çıkar ve mücadele alanlarının olduğu fikri var olmuştur. Üçüncü dalga feminizm düşüncesinde kadınların ataerkil sistem karşısındaki deneyimleri bir noktada ortaklaşsa da farklı

sınıf, etnik ya da yaştaki kadınların toplumsal ya da özel hayatında aynı tezahür etmeyeceği görüşü vardır. Bundan dolayı da evrensel kadın nosyonu ile çıkılan bu yolda farklı kimliklerinde sesleri yükselmeye başlamıştır.

5.2. ELEŞTİREL FEMİNİST TARİH ANLAYIŞI: KADINLAR TARİH SAHNESİNDE

Eril tahakküm altındaki bilimsel alan dikotomiler temelinde çözümlemeler yapar. Dikotomiler faydalı analizler olarak düşünülse de konumlarını meşru kılmak için bilgi üreten ve onu yöneten iktidarı gözler önüne serer (Davidoff,2021: 100-101). Bu bağlamda özellikle Aydınlanmacı görüşte bulunan rasyonalite fikri aklı ve matematiksel bilgiyi temele alarak bir öteki yaratmış ve bilgi üretimini bu şekilde devam ettirmiştir (Donovan,2020:24). Bu şekilde oluşturulmuş öteki her zaman ikinci kategori, hakimiyet kurulan ya da marjinalleştirilen grup olarak atfedilmiştir. Yani akıl- akıl dışı, iyi- kötü, kadın- erkek gibi oluşturulmuş olan dikotomiler bir öteki yaratmakla hâkim olan zihniyeti temellendirmeye ve sürekliliğini sağlamaya çalışmıştır.

Eril tahakküm altında şekillenen alanlardan biri de tarih olmuştur. Tarihsel bilgi de bu yönüyle bir iktidar edimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Olayların kaydedilmesi anlamına gelen tarih bu anlamıyla tarihçi tarafından seçilen olayların yorumlanmasıdır (Nasıroğlu,2017:2244). Yani tarihsel sahne tarihçiler tarafından dekor edilmiş ve tarih sahnesine çıkacak oyuncular ya da bu sahneden dışlanan oyuncular var olan iktidar tarafından şekillendirilmiştir (Scott,1989:81). Olmuş olan olayları kaydedenler rahip, saray vakanüvisiler ya da eğitim görmüş erkeklerin elinde olmuş ve tarihsel olaylar erkeklerin yapıp ettiklerini anlatmıştır (Nasıroğlu,2017:2245). Böylece tarih sahnesinden dışlananlar marjinalleştirilmiştir.

Antik çağdan beri kayda geçirme isteği erkeklerin eylemlerini içeren siyasal alanda cereyan etmiştir. Böylece devam etmiş olan tarih yazımı içerdikleri ve dışladıkları ile tarihsel olarak devam etmiştir. Ranke'nin önderliğinde tarihin akademik bir disiplin olarak kurulmasıyla birlikte arşivlere dönülmesi bu anlatıların tekrar edilmesine neden olmuştur. Bu anlamda pozitivist bir tarih anlayışı gündelik yaşama sırt çevirmiş ve hem tarihçilik mesleği eril yapısını sürdürmüş hem de anlatılan

olaylar erkeğin kapsadığı siyasal alanda cereyan etmiştir (Berktaş,2003:20). 19. yüzyıl profesyonel tarihçiliği devletin arşivleri ile siyasal tarihi incelemiş olması ve tek tarih olarak atfetmesi tarih anlatısını ve öznesini eril bir iktidar ile özdeşleştirdiğini gözler önüne sermiştir (Nasıroğlu,2017:2245).

20. yüzyıla gelindiğinde ise iki dünya savaşının vermiş olduğu hayal kırıklığı ile Aydınlanmanın umutları yıkılmış ve tartışılmaz olarak atfedilen her konu sorgulanmaya başlanmış, profesyonel tarihçilerin arşivleri titizlik ile incelemesi sonucu ulaşılan geçmişin hakikat olduğu varsayımı terk edilmiştir (Berktaş,2003:16). Bu bağlamda tek tip geleneksel tarih yazımının büyük adam anlatısına birçok eleştiri yükselmiştir. Dördüncü bölümde bahsedildiği üzere, 1930'larda Marksist tarihçiler ve Annales okulu ile tarihçiler ekonomik, sosyal ve kültürel tarihe yelkenlerini açmıştır. Berktaş (2003:24)'ın ifade ettiği üzere tarihsel anlatılara sınıf mücadelelerin, gündelik yaşamın, düşünceler ve zihniyetler tarihinin girmesi kadın tarihi için önemli adımlar olmuştur.

Antik çağdan beri erkeklerin yapıp etmeleri çevresinde cereyan eden tarihsel anlatıların varsayımıyla devam eden tarih, kadınları var olan erkek tanımına dahil ediyordu ya da onları kamusal olay anlatılarında önemsizleştiriyordu (Scott,2013:40). Çünkü bu varsayımlara göre kadın ev içi alana ait ve cinsel tanımlamalar ile özdeşleştirilen bir gruptaydı.

18. yüzyılda akıl çağı ile birlikte tarihsel yapılanmalar her alanda erkeğin tekelinde olmayı sürdürmüştür (Davidoff,2021:98). Bu bağlamda tarih sahnesinden dışlanan köleler, köylüler, zenciler belirli dönemlerde tarihe dahil edilse de yine erkekler üzerinden bir anlatım kendini göstermiştir (Berktaş,2003:20). Yani erkekler sadece cinsiyeti temelinde tarih sahnesinden dışlanmamıştır.

1970'li yıllarda ikinci dalga feminist hareket ile kadın erkek arasındaki ilişki iktidar boyutu ile açıklanmaya başlanmıştır (Çakır,2011:505). Başlangıç noktası feminist hareketler olan feminist tarih anlayışı 1970'lerde feministlerin geçmişi anlamadan şimdiki zamanda herhangi bir eylemde bulunmanın olanaksız olduğu yönlü görüşüyle (Conning,2004:229) tarih alanında da iktidar aygıtlarını çok boyutlu biçimde incelemeye koyulmuşlardır. Böylece 1960'larda akademiden feministlerin çağrısı ile başlayan süreç 1970'lerden sonra feminist tarih anlayışı olarak şekillenmiştir (Scott,2013:105-106). Eril yapıya sahip olan tarih alanında kadınların

ikincilleştirilmesine, erkek eylemlerinin bulunduğu alanda kadınların deneyimlerinin, bilgilerinin ve yapıp etmelerinin marjinalleştirilmesine başkaldırılmıştır (Browne,2013:11). Feminist tarihçiler tarihte kadının görünürlüğünü sağlamanın yanında kadınlar kategorisinin bizzat tarihsel olarak araştırılması gerektiğini savunmuşlardır (Scott,2017:37). Feminist tarih anlayışı kadınların tarihten dışlanmasına neden olan ataerkil zihniyeti teşhir etmiş ve feminist hareket için kaynak oluşturmak amacıyla kadınların bilgi ve deneyimlerini kaydetmiştir (Scott,2013:211).

Gerda Lerner, Gisela Back, Renate Bridenthal, Claudia Kaonz ve Joan Wallach Scott ile başlayan kadın tarihçiler (Çakır,2011:505) tek tip, profesyonelliğin sorgulanmaz olduğu ve beyaz erkek tarihçilerin tekelinde olan tarihin nesnellik iddiasına ve metodolojisine karşı çıktılar (Scott,2013:115). Geleneksel tarih yazımındaki iktidar ve bilgi ilişkisine yoğunlaşan feminist tarihçiler tarihin öznesini ve anlatısını sorgulamaya başladılar (Berktaş,2003:18). Yani tarihten dışlanan kadını sadece tarihe ekleme meselesi değil bahsedilen bu iktidar ilişkilerini gözler önüne sermek ve tanımlamaktır (Childers,2002:954). Scott'ın (Scott,2004:10) belirttiği gibi feminist tarih anlayışı kadınları zaten var olan anlatıya eklemek amacıyla yola çıkmamış kadınları tarihin bir parçası haline getirerek hikayelerin anlatılma biçimini değiştirmiştir. Kadınlar tarihi ile erkeklerin tarihi her zaman bağlantılı olmuş; örneğin savaş tarihi erkek eylemlerini anlatırken diğer taraftan görünmeyen ve anlatıya alınmayan kadınlar I. ve II. Dünya Savaşları'nda fuhuş vakalarında görülmüştür (Back,1989:17). Bu noktada feminist tarihçiler tarihi topyekûn anlamak için kadın ve erkeğin eşit derecede yer aldığı bir tarihin olması gerektiğini savunmuşlardır.

1970'lerde tanımlanmaya başlayan kadın tarihi 70'lerin ortasından itibaren siyasi alandaki hareketten uzaklaşmıştır (Scott,2004:13). 1980'lerde ise tamamen toplumsal cinsiyet kavramına yönelerek (Nasıroğlu,2017:2245) cinsiyet rollerinin kültürel inşasına dikkat çekmişlerdir. Feminist tarihçiler tarihi topyekûn bir şekilde anlamak ve tekrar kurmak için cinsler arasındaki iktidar ilişkilerinin tezahürü olan toplumsal cinsiyet kavramını önceliklemişlerdir (Berktaş,2003:29). Çünkü feministler için önemli olan toplumsal cinsiyet kavramıyla ataerkil yapıyı teşhir etmektir (Lorber,2000:81). Bu noktada tarihçiler için önem taşıyan şey farklı bağlam ve zamanlarda cinsiyetlere atfedilen özelliklerin kültürel alandaki yansıması olmuştur. Aynı zamanda Scott'ın (Scott,1986:1056) belirttiği gibi toplumsal cinsiyet kavramı bir

tehdit oluşturmuyordu çünkü kadını geçerli özne olarak kabul ediyor fakat isimlendirmiyordu. Bir yandan da toplumsal cinsiyetin bir analiz kategorisi olarak tanımlanması ile birlikte kadın ve erkeklerin aynı bağlam ve olayda farklı deneyimlere ve dolayısıyla farklı çıkarılara sahip olduğu fikri de başat rol oynadı.

Kadının hikayesini yazmayı hedefleyen feminist tarih anlayışı, kadınların bakış açısını merkeze alarak kadınların hikayesini yazmıştır (Scott,2013:34). Kadınların tarihinin anlatılması feminizm için bir kaynak oluşturmuş yani kendi etkinliklerini yazan kadınlar tarihsel bir gelenek yaratmıştır. Scott (Scott,2013:23) böylece oluşturulmuş olan gelenek ile kadınlar kategorisine bir tarih verildiğini ve kadın hareketinin özelliklerine, ihtiyaçlarına ve çıkarlarına ışık tutulduğunu ifade etmiştir. Geleneksel tarih yazımında Antik çağ düşünürlerinden beri kadınlara yer verilmemiştir (Çakır,2011:509). Çünkü kadının ev ile sınırlandırılması gerektiği inancı mevcut olmuştur. Tarih yazımının ilk dönemlerinde var olan kadınların yokluğu süreklilik haline gelmiş ve tarihsel olarak kadın evlilik, annelik ve kişisel alanlarla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla kamusal alandaki yapıp etmeleri anlatan tarih anlatısı kadın ile ilişkilendirilen her şeyi tarih dışı bırakmıştır.

19. yüzyılın profesyonel tarihi akıl ile çevrelenmiş olan tarih yazımını genel yasalar bulmaya yönlendirmiştir ve bu durumda arzu ve fantezi gibi kavramlar eş, anne ve fahişe olarak yazılan kadınlar kategorisiyle özdeşleştirildi (Davidoff,2021:198). Dolayısıyla erkeğin hikayelerinin anlatıldığı tarih yazımında kadın imgesi akıl-dışı, entrikacı, “kötü” gibi kavramlar ile atfedilen tarihsel akışı bozan kişi olarak resmedilmiştir (Nasıroğlu,2017:2247). Kadınların bahsedildiği metinlerde de dikotomiler devam etmiş, kadınlar Meryem, fahişe, melek, şeytan, cazibe gibi ikili zıtlıklar şeklinde aktarılmıştır (Çakır,2011:508).

Scott (Scott,2017:15) feminist tarihçilerin kadınların geçmiş ile olan benzerliklerine, sınıf, ırk ve cinsiyet gibi kategorilerin evrenselliğine ışık tutmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu noktada tarihin konusunun genişlemesi ile geleneksel tarihsel anlayışının kavramsal temelleri ve epistemolojik öncülleri eleştirmiştir (Scott,1986:1054). Böylece kadınları baskıdan kurtarmak için yeni bilgi üretimi ve yeni metodolojik temeller ortaya çıkmıştır (Ramazanoğlu,1998:80).

Ataerkil kültür ile inşa edilen geleneksel tarih yazımı yöntemi itibari ile de tek tip ve nesnellik iddiasında bulunmuş öznel cereyanlara sırt çevirmiştir. Bu durum

karşısında feminist yöntem değerlerden arındırılmış, nesnellik iddiasında bulunan, araştırmanın öznesi ve nesnesi arasında bir ilişki görmeyen eski metodolojileri reddetmiştir. Feminist yöntem eski metodolojileri kullanırsa bir başka baskı aracına dönüşecektir bu yüzden Marie'nin ifadesi ile “yeni şarap eski şişelere doldurulmamalıdır” (Marie,1995:50) görüşüyle hareket etmiştir. Kadınlar araştırma sürecinde kendi deneyimlerini sürece katarak araştırma nesnesi ile bilinçli taraflılığı benimsemiştir (Canay,2004:38).

5.3. FEMİNİST TEORİ PERSPEKTİFİNDE SUÇLU KADINLAR TARİH SAHNESİNDE

Tüm toplumsal incelemelerde kadın kategorisi ikincilleştirilmiş ve bunlardan biri olan suç alanı da cinsiyetli olmuştur (Chesney,1989:6). Diğer alanlar gibi cinsiyetli olan suç alanı çok açık biçimde erkekler için ve erkekler tarafından tanımlanmıştır (Freiburger,2016:3). Bu bağlamda 1960'lı yıllarda yani feminizmin ikinci dalgasında sivil alandaki hak mücadelesi hukuk alanında da cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ulusal Kadın ve Hukuk Kongresinde toplanan feminist hukukçular tecavüz, taciz, kadınların zarar görmesi gibi konulara odaklanmış ve feminist kriminoloji bu şekilde ortaya çıkmıştır (Kaçak,2021:613). Kadının toplumsal alanda ötekileştirilmesini toplumdaki ataerkil sistem ile açıklayan feminist teori, kadın suçluluğunu sosyo-kültürel olarak atanmış roller ve güç ilişkileri bağlamında incelemiştir (Darcı,2014:90). Yani feminist kriminologlar kadın suçluluğunu biyolojik cinsiyetten ziyade toplumsal olarak kodlanmış olan cinsiyet rolleri üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu noktada feminizm kriminoloji var olan suç teorilerine kadınların neden erkeklerden daha az suç işledikleri noktasında eleştirmiştir (Daly ve Chesney-Lind,2002, akt. Çalışkan, 2022:145). Ayrıca kadınları suça iten unsurların erkeklerinkinden çok daha farklı bağlamlarda cereyan ettiğinin altını çizmişlerdir.

Suç çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan suç alanında bu bağlamlarda oluşan yaklaşımlar mevcuttur. Bu anlamda kadın suçluluğu üzerine çalışan ilk isimler Cesare Lombrose ve William Ferrero olmuştur (Kaçak,2021:610). Fakat Lombrose ve Ferrero kadın suçluluğunu kadının ve

erkeğin biyolojisi bağlamında açıklamıştır. Biyolojik determinizm temelinde açıklamalar yapan ilk çalışmalar, kadın suçluluğunu sapma davranışı olarak görmüşlerdir. Ayrıca suç açıklamalarındaki geleneksel teoriler kadınların daha az suç işledikleri çünkü erkeklere göre zeka ve gelişmişlik durumlarının daha geride olduğunu ifade etmişlerdir (Saruç,2013:20-21). Kadın suçluluğunu psikolojik boyutu ile ele alan teoriler kadınların toplumsal baskı, yoksulluk, ev içi şiddet ve istismar karşısında öfkelenmeleri ve bunu biriktirmeleri sonucu suç işlediklerini savunmuştur. Fakat bu çalışmada kadın suçluluğunu toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklayan feminist bakış açısı ele alınmış olup anlatım bu bakış açısı temelinde oluşturulmuştur.

1970’lerde kadın suçluluğundaki artış ve feminist kriminoloji çalışmaları ile araştırmacılar kadın suçluluğuna daha fazla odaklanmıştır (İl,1990:16). Böylece geleneksel teorilerde var olan erkek bakış açısı ile şekillenmiş olan kadın suçluluğu tarihsel olarak kadınların suç oranının artışıyla ve türündeki çeşitlilik ile birlikte yalnızca biyolojik açıklamaların yanı sıra ve yetersiz olduğunu göstermiştir (Durakbaşı,2014:17). Suç alanında toplumsal cinsiyet kavramına büyük önem veren yeni feminist teoriler, kadınların erkeklerden neden daha az suç işlediklerini ve kadın suçluluğunun erkek suçluluğundan farklı olarak nasıl cereyan ettiğini araştırmışlardır.

Geleneksel teorilerin biyolojik determinizmine karşı toplumsal cinsiyet kavramını ön plana çıkaran feminist teoriler Özgürleşme Teorileri, Ataerkillik ve Suç, Centilmenlik Teorisi, Güç-Kontrol Teorisi ve son olarak Ekonomik Marjinalleşme Teorileri olmak üzere beş kuramsal perspektiften kadın suçluluğunu açıklamıştır. Özgürleşme Teorileri, kadın suçluluğunu 1970’li yıllardaki toplumsal dönüşümler bağlamında kadının toplumsal ve ekonomik olarak özgürleşmeye başlamaları ile açıklar (Saruç, 2013:27). Bu teoriye göre kadınlar erkekler gibi kamusal hayatta daha fazla görünmüş ve özgürleşmiş ve suça yönelimleri de aynı paralelde artış göstermiştir (Çalışkan,2022:148). Özetle Özgürleşme Teorileri kadın suçluluğunu kadının toplumsal hayattaki görünürlüğü ile açıklamıştır. İkinci teori olan Ataerkillik ve Suç, kadın suçluluğunun unsurlarını ve türlerini kadının üzerindeki güç ve kontrol anlamına gelen ataerkillik yapı ile açıklar. Kadın ve erkek arasında güç eşitsizliğini vurgulayan teori, kadının güç gerektirmeyen suçlar işlediğini savunur (Saruç, 2013:29). Cinsel istismar ve aile içi şiddet gibi durumları ataerkillik kavramı ile açıklar. Üçüncü teori olan Centilmenlik Teorisi, kadın suçluluğunu polisin ya da yasaların yaklaşımı temelinde

açıklar. Bu teoriye göre yasalar ve polisler kadınlara daha yumuşak davranır bu nedenle ise kadın suçlular kayıtlara geçmez. Centilmenlik Teorisini geliştirmiş olan Manheim, erkeklerin tuttuğu bu kayıtların yanı ve eksik bilgiler içerdiğini ifade etmiştir (Manheim,1965:691 akt. Canay,2004:60). Bu şekilde oluşturulmuş bir yapıda kadın suçluların az gösterilmesi hükümlü kadınlara yönelik kurumların ya da politikaların oluşturulmasında eksikler yaratmıştır. Dördüncü teori olan Güç-Kontrol Teorisine göre, ebeveynlerin sınıf yapısı ve aile içi konumu ebeveynler arası ilişkileri etkilediği gibi kız ve erkek çocukların sosyal kontroldeki farklılıklarını da etkiler (Çalışkan,2022:148). Bu teori toplumsal cinsiyet örüntüleri bağlamında açıklama yapar ve bu örüntülerin aile yapısında üretildiğini savunur. Ataerkil aile sisteminde erkek çocuklar suça yatkın yani risk almaya meyilli yetiştirilirken kız çocukları suça yatkın olmayan ev bakım yükü ile risksiz davranışları önceleyen bir şekilde yetiştirildiği belirtilir. Son teori olan Ekonomik Marjinalleşme Teorileri, kadın suçluluğunu ekonomik dışlanma kavramı ile açıklar. Teori kadın suçlarındaki mala karşı suçların artışı kadınların ekonomik hayattan dışlanmasıyla, daha zor iş bulmaları ile, güvencesiz işlerde düşük gelir ile çalışmalarıyla açıklar. Özetle feminist teoriler geleneksel teorilerin erkek temelli çözümlemelerini eleştirmiş ve toplumsal cinsiyet örüntüleri ile kadın suçluluğunu farklı perspektiflerden açıklamaya çalışmıştır.

Kadın suçluluğu geleneksel olarak sosyal çevre ile şekillenmiş ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olmuştur (Freiburger,2016:16). Bu bağlamda kadın suçluluğunu ele alan birçok yaklaşım kadınları akıl hastası veya cinsel dürtüler ile hareket eden kişiler olarak görmüş ve böylece kadınlar fahişelik, zina, ensest, cadılık gibi suçlarla tarihe geçmiştir (Canay,2004:94). Ayrıca kadınlar yine hırsızlık, alkol kullanımı ile araba kullanma, dolandırıcılık ve uyuşturucu kullanımı gibi suçlarla da karşımıza çıkmıştır (Steffensmeier,1996:100). Ayrıca Steffenmeier (Steffensmeier,1996:100) erkeklerin tüm suç türlerinde kadınlardan fazla olduğunu fakat fuhuşta kadınların çoğunlukta olduğunu belirtmiştir. Canay (Canay,2004:94) feminist teorinin kadınların ahlak ile ilişkili suçlarla, fahişelik, zina, ensest gibi, özdeşleştirilmesini ataerkinin kadınlara tahakküm kurma biçimi olarak karşımıza çıktığını savunduğunu ifade etmiştir. 1970'lerden sonra feminist kriminologlar kadınların erken yaşlarda suçun mağduru olmaları ile daha sonradan suç işlemeleri

arasında “yol güzergâhı” olduğunu belirtmiştir (Darcan,2014:91). Aynı zamanda suç alanında kadınlar erkeklere göre çok daha sorunlu bir aile ya da sosyo-kültürel çevreden gelmiştir (İçli,1988:22-23). Aile sorunları, eş ile boşanma ya da sevgili ile ayrılma durumlarında kadın daha çok toplumsal baskı altında bırakılmıştır. Bu bağlamda kadınlar hayatta kalmak için ekonomik yoksullukla mücadele etmiş ve bu durum ise hırsızlık, dolandırıcılık ya da sahtecilik suçlarının artışına neden olmuştur. Aynı şekilde madde kullanımı da sosyo-kültürel çevre ile şekillenmiştir.

Son 30 yılda kadınların suç işleme oranı artmıştır fakat bu durumdayken bile erkekler büyük çoğunlukta olmuştur (Freiburger,2016:16). Sanayileşmeden önce savaş yıllarında kadınların ev dışında çalışma durumları ve Sanayileşme ile birlikte ise kadınların büyük oranda ev dışında ücretli olarak çalışması yani kamusal alanda faal olması kadın suçluluğunu arttıran faktörler arasındadır (İçli,1988:18). Tarımda makineleşme, teknolojik gelişmeler, kırdan kentte artan göç gibi faktörler ve feminist mücadelenin de etkisiyle kadınlar siyasi, sosyal ve ekonomik alanda daha fazla görünür olmuş ve bu durum suçta artışı beraberinde getirmiştir (Darcan,2014:104). Çünkü kadınlar üzerinde etkisini gösteren aile baskısı kadının kamusal alanda görünürlüğü ile değişmiştir. Kadının bu görünürlüğü ile gelen toplumsal cinsiyet rollerindeki, bir nevi, çözülme kadınların görünmediği suç alanında görünür olmasına neden olmuştur.

Kadınlar suç işlemeyen önceki sorunlarına benzer şekilde cezaevi sürecinde ve salındıktan sonraki süreçte de cinsiyet temelli sorunlar ile karşı karşı kalmıştır. Eril yapıya sahip olan ve erkeklerin eylemleri sonucu olarak görülen suç alanı kadın cezaevlerinin yetersiz olmasına ve bu durumda kadının ailesinin bulunduğu şehirden başka bir şehre gönderilmesine neden olmuştur (Kaçak,2021:615). Bu durumun kadının ailesinden, çocuklarından uzak bir alanda var olmaya çalışması sonucunu doğurmuştur. Salındıktan sonraki süreçte ise toplumsal cinsiyet bağlamında kadına biçilmiş rollerin dışına çıkan suçlu kadınlar sapkın olarak görülmüş ve toplumsal baskı ve dışlanma ile karşı karşı kalmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında açıklama yapan feminist bakış açısı, çeşitliliği temel aldığı için birçok kavram temelinde kadın suçluluğunu açıklamıştır. İkinci dalga feministler kadın suçluluğunu kapitalizm, patriarkal ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirirken üçüncü dalga feministler ise cinsiyet rolleri, sınıf

gibi çeşitliliği temel alan kavramlar bağlamında açıklamalar yapmıştır. Kapitalist sistemde kadınların erkeklere göre daha fazla fiziksel ve cinsel tacize maruz kaldığını ve iş bulma ve işi sürdürmesinin zor olduğunu savunan ikinci dalga feministler (Freiburger,2016:23) kapitalist sistemin kadını suça ittiğini savunmuştur. Cinsiyet rolleri annelik ve eş olan kadın kapitalist sistem içinde güçsüz kalmış ve dışlanmış. Aynı zamanda patriarkalin egemen olduğu toplumsal kurumların kadın suçluluğunu çok yönde etkilediğini de belirtmişlerdir. Sonuç olarak feminist bakış açısı cinsiyet rolleri, sınıf ve ataerkil sistem temelinde kadınların ev ve iş ayrımının oluşması ve iş gücünde marjinalleşmesi hayat mücadelesi içinde olan kadını baskılayan mekanizmalar olmuş ve kadın suçluluğu bu mekanizmalar temelinde açıklanmıştır (Freiburger,2016:24).

Kadın suçluluğu konusunda literatürde yapılan saha çalışmalarına bakacak olursak eğer; suç türleri ve suça iten sebepler bağlamında benzer bulgulara ulaşılmıştır (Saruç,2013; Eskiçorapçı, 2022; Akpınar,2018; İl,1990; Şimşek,2018; Akgün,2018; Özkan,1990; Salihoğlu ve Erdoğan,2013). Kadınları suça iten sebepler konusunda Saruç'un (2013) yaptığı çalışmada kadınların esas olarak erkekler nedeniyle suça sürüklendiğini tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada, yoksulluk, madde kullanımı, aile içi şiddet ve ilgisiz aile gibi sebeplere de ulaşılmıştır. Akpınar (2018) çalışmasında ise kadınları suça iten sebep olarak ekonomik nedenler, eğitim eksikliği, sosyal çevrenin etkisi, ataerkilliğe dayalı kültürel yapı, erkeklerin suça sürüklemesi, aile içi şiddet, küçük yaşta evlilik ve uyuşturucu kullanımı gibi nedenleri tespit etmiştir. İl (1990), Şimşek (2018), Akgün (2018) çalışmalarında ise aynı şekilde kötü bir çevrede bulunma, düşük eğitim düzeyi, çalışma hayatına katılımın sınırlı olması, aile baskısı gibi unsurlara ulaşılmıştır.

Kadın hükümlülerin tahliye sonrası için rehabilite ve sosyal destek konuları önem arz etmektedir. Büyük çoğunlukla kadınlar cezaevi süreciyle ilk defa karşılaşmıştır bu yüzden tahliye sonrası için sosyal destek kadın suçluluğu bağlamında değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi gereken bir alandır. Tahliye sonrası hissedilen ve karşılaşılan zorluklar konusunda Saruç (2013) ve Günelsu (2014)'nun çalışmalarında gelecek kaygısı, toplumun önyargısından korku duyma, toplumsal yaşama uyum sağlayamama ve ekonomik güçlükler ile karşılaşma unsurları tespit edilmiştir. Şimşek

(2018)'in çalışması ise uyuşturucu tedavisi, barınma desteği, ekonomik destek ve meslek edindirme unsurlarının altını çizmiştir.

Araştırmanın evrenini tanımlamak için Tablo 1'de Adalet Bakanlığı'nın resmi sitesinden alınan 2016-2022 yıllarında Türkiye'deki erkek ve kadın hükümlülerin oranı verilmiştir.

Tablo 1: 2016-2022 yıllarında Hükümlülerin Cinsiyet Dağılımı

	2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)	Sayı Number	Oran Rate (%)
Toplam - Total	200 727	100,0	232 340	100,0	264 842	100,0	291 546	100,0	266 831	100,0	297 860	100,0	341 294	100,0
Erkek - Males	192 354	95,8	222 444	95,7	254 426	96,1	280 114	96,1	256 231	96,0	286 183	96,1	327 224	95,9
Kadın - Females	8 373	4,2	9 896	4,3	10 416	3,9	11 432	3,9	10 600	4,0	11 677	3,9	14 070	4,1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kadının suça bulaşması kamusal alanda görünür olmasıyla paralel ilerlemektedir. Sanayi Devrim'i ile iş alanlarının değişmesi ya da köyden kente göçler ile birlikte Türkiye'de kadın suçluluğu artış göstermektedir. Adalet Bakanlığı'nın resmi istatistiklerine göre kadın hükümlü sayısı 2016 yılından 2022 yılına kadar sürekli olarak artmaktadır. Erkek hükümlü sayısı yıllar bazında kadın hükümlü sayısından fazladır. 2016 yılında kadın suçlu oranı 4,2 iken 2022 yılında 4,1'dir. Erkek suçlu oranı ise 2016 yılında 95,8 iken 2022 yılında 95,9 olarak gerçekleşmiştir. Erkek suçlu oranlarının bu kadar yüksek olması ve kadın suçluluğunun yıllar bazında artış göstermesi kadın suçluluğu konusu üzerine yoğunlaşmanın önemini göstermektedir.

Tablo 2: 2022 Yılında Ceza İnfaz Kurumlarına Giren Hükümlülerin Yaş Grubu

Yaş grubu - Age group	Toplam Total	Erkek Males	Kadın Females
Toplam - Total	326 266	313 189	13 077
12-14	174	161	13
15-17	2 104	2 028	76
18-24	37 467	36 026	1 441
25-34	119 622	115 039	4 583
35-44	94 740	90 894	3 846
45-54	48 570	46 399	2 171
55-64	17 919	17 174	745
65+	5 667	5 466	201

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2'de belirtilmiş olan Adalet Bakanlığı'nın resmi istatistiklerine göre en fazla suç işlenen yaş grubu 25-34 yaş grubudur. Hem kadın hem de erkek hükümlülerin en fazla suç işlediği yaş grubu 25-34 yaş grubu olduğu görülmektedir. En az suç işlenen yaş grubu ise 12-14 yaş grubudur. Erkekler 14 yaşından sonra yoğun şekilde suça bulaşırken (15-17 yaş grubu) kadınların aynı yaş grubunda suç işleme sayılarında

ciddi bir artış görülmemiştir. Kadınların ise 18-54 yaş grubunda suç işleme sayısında artış görülürken 55 yaşından itibaren suç işleme sayısında azalma görülmektedir.

Tablo 3: 2022 Yılında Ceza İnfaz Kurumlarına Giren Hükümlüye İlişkin Suç Türü

Suç türü	Topla m	Erkek	Kadın
Type of crime	Total	Males	Females
Toplam - Total	557 280	534 232	23 048
Hırsızlık - Theft	84 659	78 618	6 041
Kasten yaralama - Intentional injury	79 218	76 967	2 251
Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak Purchase, receipt or possession of narcotics or psychotropic substances for personal use or use of narcotics or psychotropic substances	49 071	47 656	1 415
Tehdit - Threat	33 509	32 461	1 048
Trafik güvenliğini tehlikeye sokma - Endangering traffic safety	28 585	28 127	458
Dolandırıcılık - Theft by deception	23 699	22 398	1 301
Konut dokunulmazlığının ihlali - Violation of the immunity of residence	20 583	19 120	1 463
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile diğer aletler hakkında kanun Law on firearms, knives and other tools	19 694	19 516	178
Hakaret - Insult	17 316	16 534	782
Mala zarar verme - Damage to property	15 372	14 711	661
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti Production and trade of narcotics and psychotropic substances	13 878	13 177	701
Nitelikli yağma - Qualified robbery	11 395	11 018	377
Hükümlü veya tutuklunun kaçması - Escape of a convict or arrested person	11 205	10 864	341
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma - Deprivation of liberty	10 183	9 781	402
Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun Law to protect family and prevent violence against woman	9 900	9 615	285
İcra ve iflas kanunu - Law on bankruptcy and enforcement	9 657	9 184	473
Kaçakçılıkla mücadele kanunu - Law on fight against smuggling	9 027	8 907	120
Görevi yaptırmamak için direnme - Prevention of public duty	9 039	8 760	279
Resmi belgede sahtecilik - Counterfeiting official documents	8 282	8 059	223
Göçmen kaçakçılığı - Migrant smuggling	5 129	5 086	43
Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması Misuse of bank or credit cards	4 635	4 278	375
Çocukların cinsel istismarı - Sexual abuse of children	3 886	3 859	27
Diğer suçlar - Other crimes	68 486	64 835	3 651

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3’te belirtilmiş olan Adalet Bakanlığı’nın resmi istatistiklerine göre en fazla işlenen suç hırsızlık suçudur. Tabloda da görüldüğü üzere tüm suç türlerinde erkekler kadınlardan daha fazladır. Tabloya göre kadınların en fazla işlediği suç hırsızlık suçudur. Kadınların ikinci en fazla işlediği suç türü kasten yaralamadır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde cezaevine girmiş ve çıkmış kadınların cezaevine yönelik görüşlerinin ve cinsiyet temelli karşılaştıkları deneyimlerin bulguları verilmiştir. 7 katılımcı ile gerçekleşen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır.

Verilerin analizi için kullanılan MAXQDA 2024 programı ile oluşturulmuş olan ana temalar Şekil 1’de verilmiştir. Bu ana temalar; suç olgusuna yönelik görüşler, kadınları suça iten faktörler, cezaevinin duygusal boyutu, cezaevine dair görüşler, kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler ve cezaevinden çıktıktan sonra yaşanan güçlüklerle karşı geliştirilen stratejilerdir.

Suç olgusuna yönelik görüşler suç kavramının tanımı, kadın suçluluğu tanımı ve suç ve kültür ilişkisi olmak üzere 3 kategoride incelenmiştir.

Kadınları suça iten faktörler katılımcı ifadeleri doğrultusunda 6 kod temelinde incelenmiştir.

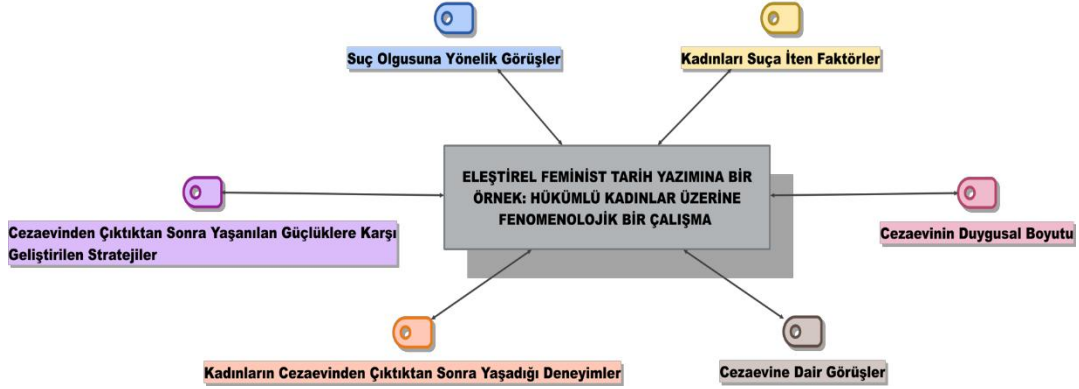
Cezaevinin duygusal boyutu katılımcı ifadeleri doğrultusunda 14 kod temelinde incelenmiştir.

Cezaevine dair görüşler katılımcı ifadeleri doğrultusunda 12 kod temelinde incelenmiştir.

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler özel alan deneyimleri ve kamusal alan deneyimleri olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

Cezaevinden çıktıktan sonra yaşanan güçlüklerle karşı geliştirilen stratejiler katılımcı ifadeleri doğrultusunda 5 kod temelinde incelenmiştir.

Şekil 1: Eleştirel Feminist Tarih Yazımına Bir Örnek Hükümlü Kadınları Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışmaya Ait Temalar Gösterimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

Bu bölümde hükümlü kadınların yaşları, eğitim düzeyleri, meslekleri, gelir düzeyleri, doğum yerleri, ikamet yerleri, suç türleri ve cezaevinde kaldığı sürelerle yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan 7 kadın katılımcının yaşları çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların 1'i 23 yaşında, 1'i 25 yaşında, 1'i 27 yaşında, 1'i 28 yaşında, 1'i 30 yaşında, 1'i 32 yaşında ve son olarak 1'i 38 yaşındadır. Adalet Bakanlığı'nın resmi istatistiklerini göre en fazla suç işlenen yaş grubu 25-34 yaş grubudur. Yine aynı istatistiklere göre 18-24 yaş grubu da üçüncü sırada en fazla suç işleyen yaş grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların içeri girme yaşlarına baktığımızda Adalet Bakanlığı'nın resmi istatistikleri ile paralellik göstermektedir. Katılımcıların 3'ü ortaokul, 2'si lisans, 1'i ön lisans eğitim seviyelerine sahiptir. 1'i ise okuryazardır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü ile paralel olarak suç oranları artmaktadır (İçli,2007:348). İçli (2017)'nin yaptığı çalışmada Türkiye'de suçlu kadın profili 22-50 yaş aralığında ve eğitim seviyesi düşük olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 2'si muhasebeci, 1'i ev hanımı, 1'i konsomatris, 1'i aile danışmanı, 1'i hurdacı ve 1'i işçidir. Kadın hükümlülerin mesleklerine baktığımızda ise cezaevine girmeden önce nitelikli işlere sahip olmadığı görülmüştür. Gelir seviyelerine bakıldığında ise, 2

katılımcı çalışmadığını ve gelirin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 2'sinin gelir düzeyi 4.000, 1'inin gelir düzeyi 30.000, 1'inin gelir düzeyi 15.000 ve 1'inin gelir düzeyi ise 16.000'dir. K1 kodlu katılımcı uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlıktan, K2 kodlu katılımcı uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımından, K3 kodlu katılımcı suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehditten, K4 ve K5 kodlu katılımcılar hırsızlıktan ve K6 ve K7 kodlu katılımcılar ise siyasi suçtan hüküm giymiştir. Türkiye'de kadınlar en fazla hırsızlık ve uyuşturucu madde kullanımı/bulundurma suçundan yargılanmıştır. Bu anlamda Türkiye'deki kadın suçluluğunu temsil eden heterojen örneklem grubuna ulaşılmıştır. K1 kodlu katılımcı 6 ay, K2 kodlu katılımcı 3 ay, K3 kodlu katılımcı 7 ay, K4 kodlu katılımcı 15 yıl, K5 kodlu katılımcı 1 yıl, K6 kodlu katılımcı 2,5 yıl ve son olarak K7 kodlu katılımcı 1 hafta içeride kalmıştır.

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Eğitim Seviyesi	Meslek	Gelir Düzeyi	Suç Türü	İçeride Kalma Süresi
K1	25	Ortaokul	Ev Hanımı	Yok	Uyuşturucu madde bulundurma ve kullanımı/Hırsızlık	6 ay
K2	23	Ortaokul	Konsomatris	4.000	Uyuşturucu/Uyarıcı madde kullanımı	3 ay
K3	30	Lisans (Öğrenci)	Aile Danışmanı	30.000	Suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit	7 ay
K4	38	Okuryazar	Hurdacı	15.000	Hırsızlık	15 yıl
K5	32	Ortaokul	İşçi	16.000	Hırsızlık	1 yıl
K6	27	Ön lisans	Muhasebeci	Yok	Siyasi suç	2,5 yıl
K7	28	Lisans	Muhasebeci	4.000	Siyasi suç	1 hafta

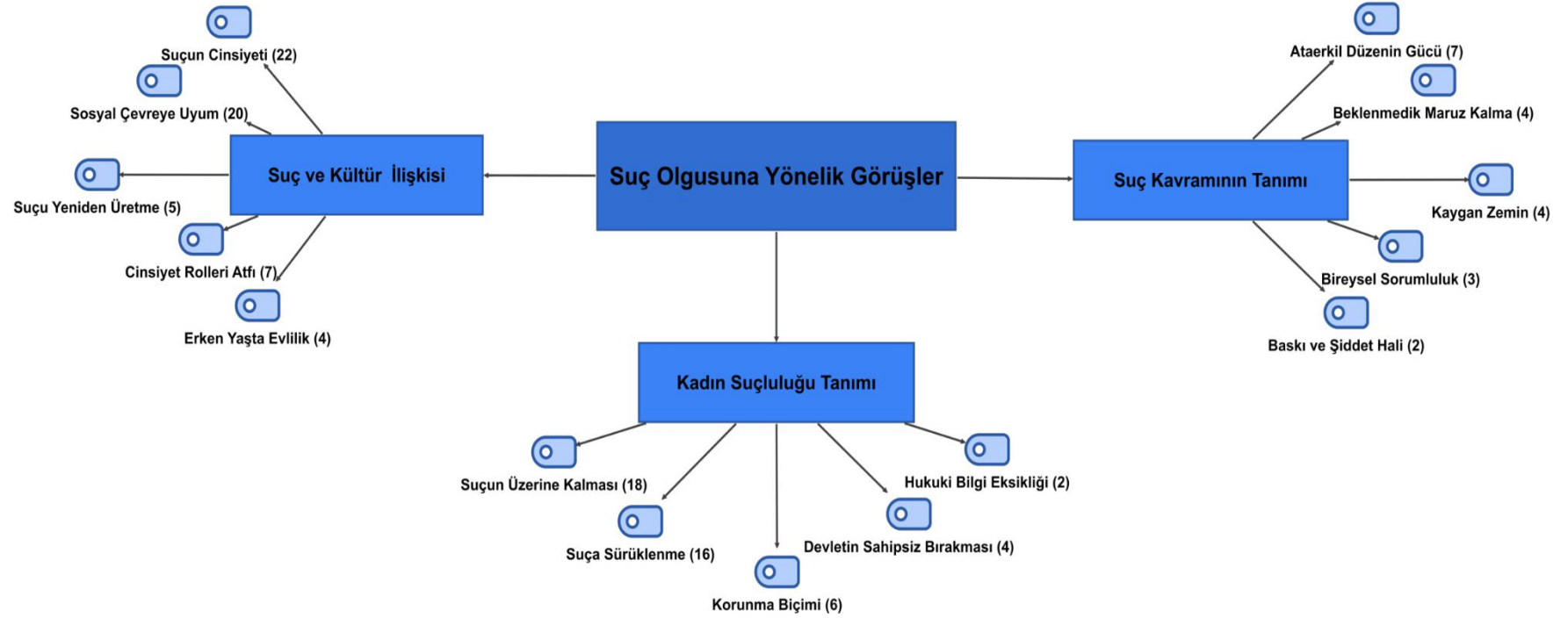
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6.2. SUÇ OLGUSUNA YÖNELİK GÖRÜŞLER

Araştırmanın ilk teması olan suç olgusuna yönelik görüşler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 2'de görülmektedir. Suç olgusuna yönelik görüşler teması 3 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler suç kavramının tanımı, kadın

suçluluğu tanımı ve suç ve kültür ilişkisidir. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Şekil 2: Suç Olgusuna Yönelik Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6.2.1. Suç Kavramının Tanımı

Suç olgusuna yönelik görüşler temasının ilk kategorisi olan suç kavramının tanımı katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; ataerkil düzenin gücü, beklenmedik maruz kalma, kaygan zemin, bireysel sorumluluk ve baskı ve şiddet hali olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir

Katılımcılar yoğunlukla suç olgusunu egemen gücün zeminini güçlendiren bir olgu olarak tanımlamıştır. Siyasi suçtan içeri girmiş kadınlar ataerkil düzenin suç alanında açık ve seçik görüldüğünü ifade etmiştir. Başka bir deyişle siyasi suçtan içeri girmiş olan katılımcılar ceza sistemlerini ataerkil düzen temelinde açıklamıştır. Katılımcılar bu bağlamda göz altına alınan kadınların tecavüz örneklerini anlatarak suç ve ceza kavramlarının kadınları cezalandırmak ve hizaya getirmek amacıyla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“...aslında suç olgusunun sadece mevcut egemenliğin zeminini güçlendiren bir şey olduğunu düşünüyorum.” (K6, Siyasi)

“Bizim olduğumuz konumda birazcık daha tamamen cezalandırma üzerine olduğunu düşünüyorum.” (K7, Siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod beklenmedik maruz kalma kodudur. Katılımcılar suçu kadersel bağlamda “kaçınılmaz son” olarak açıklarken bazı katılımcılar “başımıza her şey gelebilir” diyerek her an bir suç hali ile karşı karşıya kalabileceklerini belirtmiştir. Bu durum ise katılımcıların suç davranışından sorumluluk duymadıklarını göstermiştir. K1 kodlu katılımcı ise suç ile her an karşılaşılabilirliğini ifade etmiştir:

“...Allah hiç beklemediği bir anda benim gibi mahkum edebilir bir şeylere. Bugün ne olacağımız hiç belli değil.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

K3 kodlu katılımcı kadınların suç eylemine eş dolayısıyla bulaştığını ifade etmiştir:

“Yani bence kimse benim başıma gelmez. Ben cezaevine girmem diye düşünmemeli. Hele ki eş adı altında evlilik adı altında...” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Siyasi suç ile yargılanmış kadınlar haricinde diğer katılımcı kadınlar suçu kadınlara biçilen toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tanımlamış ya da suç kavramının farkında olmamıştır. Ayrıca suç alanında görünmez olan kadın suçu sosyo-kültürel bağlamda her an karşılaşılabilecek bir durum olarak tanımlamıştır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod kaygan zemin kodudur. Suç alanının erkeğe ait olarak tanımlanması “kime göre suç ve ceza sistemi?” sorusunu gündeme getirmiştir. Katılımcılar öz savunma ve düşünce özgürlüğünün suç olarak kabul edildiğini ama kimi suçların suç olarak kabul edilmediğini ifade ederek suç tanımını kaygan bir zemine oturturmuştur. K7 kodlu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Kime göre suç neye göre suç sorularının çok değişik cevaplara ulaşabildiği bir yasal düzlem içerisindeyiz.” (K7, Siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod bireysel sorumluluk kodudur. Katılımcı kadınlar suçu bireysel tercih olarak değerlendirmiş ve kader gibi soyut ifadeler ile açıklamıştır. K5 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“İnsan kaderini kendi elleriyle çizer. Bazı şeyler sen istediğin için olur bazı şeyler de sen istemediğin sürece olmaz diye düşünüyorum.” (K5, Hırsızlık)

Siyasi suçtan içeri girmiş olan katılımcılar suçu tanımlarken ceza ve ataerkil sistem temelli tanımlamalar yaparken diğer katılımcılar “suçun mağduru kadınlar” bağlamında tanımlamalarda yapmıştır.

6.2.2.Kadın Suçluluğu Tanımı

Suç olgusuna yönelik görüşler temasının ikinci kategorisi olan kadın suçluluğunun tanımı katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; suçun üzerine kalması, suça sürüklenme, korunma biçimi, devletin sahipsiz bırakması ve hukuki bilgi eksikliği olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir

Kadınların çoğu eşleri, sevgilileri veya aileleri dolayısıyla suçlu durumuna düşmektedir. Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod suçun üzerine kalması kodudur. Katılımcılar sevgilinin suçunun üzerine kaldığını ve koruma iç güdüsü ile suçu üstlerine rahatlıkla alabildiklerini belirtmiştir. Bu durum kadınların

suç anındayken de toplumsal cinsiyet kodlarının yüklemiş olduğu anaç ve korumacı örüntüleri devam ettirdiğini göstermiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Eşiniz olduğu için. Eşimle beraber alındım. Bana dedi ki, Emirhan'ın resmi nikahımız yoktu, kız arkadaşı konumunda mısın? Dedim ki, hayır dedim, çocuğum var, soyadı döner hayır dedi. İmam nikahlı dedi. Sevgilisi sayıyorsun sen dedi. Suç örgütü üyesi olarak yargılanacaksın.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

“...gittik falan 20 kutu almış o benim haberim yok tabi bundan ben koltukta oturuyorum hani. Ondan sonra onun devam ederken bu polis bizi durdurdu. O an niye bilmiyorum benim dedim koruma iç güdüsüydü sanırım.” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod suça sürüklenme kodudur. Kamusal hayatta kadın olmak temelinde zorluk yaşayan ve görünür olamayan kadınlar hayatlarını idame ettirmek için bakmakla yükümlü olduğu kişiler için suça sürüklenmiştir. Suça sürüklenen çocuklar gibi, kadınlar da yaşam mücadelesi nedeniyle suça sürüklenmektedir. Literatürdeki “ekonomik dışlanma” sebebi ile örtüşen bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Kadınlar suç işlemek zorunda bırakılıyor. Aslında erkekler zorunda değil ama kadınlar suç işlemek zorunda kalıyorlar. Ben mesela boşandıktan sonra mesela 5 sene oldu boşandı. 4 senedir de çocuğum var. Benden kızıma bakmalıyım çünkü”(K1, Uyuşturucu madde bulundurma ve kullanımı/hırsızlık)

“Çalışma düzeni yok, anladın mı? O yüzden onlar mesela itiliyor. Bunun hırsızlık yapmaya bu bence suç değil...” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“Yani yaşamak için bazen suç işlemek zorunda kalıyor. Onları suç olarak görmek zorunda kalıyorsun ya da işte para kazanmak için yaşamak için para kazanmaktan ve para kazanmak için kendi bedenini satmak zorunda kalıyorsun, hırsızlık yapmak zorunda kalıyorsun.” (K6, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod korunma biçimi kodudur. Katılımcılar kadın suçluluğunu şiddet ve ezilme karşısında kendilerini savunma olarak tanımlamıştır. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Kadınlar eziliyor, öldürülüyor ve hiçbir sebep gerekçe gösterilmiyor ve ben bunun karşısında kadınlar kendi haklarını, kendi sözünü, kendi taleplerini, kendi

yaşamlarını kendi emeklerini savunması suç sayılıyor. Adam öldürmek ya da yaralamak mesela korunma biçimi olarak karşımıza çıkıyor ama suç olarak görülüyor.” (K6, siyasi)

Kadınlar toplumun her alanında şiddet ve psikolojik baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum ile karşılaşan kadın aslında bir savunma biçimi olarak suç olarak atfedilen eylemi gerçekleştirdiği görülmüştür.

6.2.3. Suç ve Kültür İlişkisi

Suç olgusuna yönelik görüşler temasının son kategorisi olan suç ve kültür ilişkisi katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; suçun cinsiyeti, sosyal çevreye uyum, suçu yeniden üretme, cinsiyet rolleri atfı ve erken yaşta evlilik olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir.

Aile baskısı ya da toplumsal cinsiyet normları bağlamında kadın daha az özgürlüğe sahip olmuştur. Bu yüzden de kadınlar erkeklere oranla toplumu daha az tehdit eder nitelikte suç işler. Ayrıca cezaevi, erkekler için bir tecrübe olabilirken, kadınlar hem ceza sistemiyle hem de toplumsal olarak cezalandırılma durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Güç-Kontrol Teorilerinde var olan aile yapısının erkek ve kız çocuklarındaki suça eğilimleri belirleme düşüncesi burada karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar daha risksiz davranışları göze alan suça eğilimi olmayan bireyler olarak yetiştirilmektedir. Bu bağlamda katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod suçun cinsiyeti kodudur. Kadınlar suç alanından dışlandığı ya da marjinalleştirildiği için katılımcılar suç erkeğe ait bir alan olarak tanımlamıştır. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Cezaevine girdi diye ailesini siliyor. Bir kez olsun o kapıya gelmiyor ya. Bu kadını kadını öylesine terbiye ediyor ki...” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Erkeklere şöyle söyleyeyim, cezaevi onlar için bir şey değil, tecrübeliyim, yatarım çıkarım oldu.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

“... aynı zamanda hani onlarda da kadın bunu yaptığı için ayıplanıyor işte kız başına niye bunu yapıyorsun? Kız başına ne hırsızlık yapıyorsun işte. (K6, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod sosyal çevreye uyum kodudur. Katılımcılar suç eylemine sosyal bağlamlarından dolayı girdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Çocukluktan aslında gelen suç işlemek aslında çocukluktan bir şeydir. Nasıl bir ailenin içerisinde, nasıl bir mevkide büyürsen o mevkinin şeklini alıyorsun. O semtin şeklini alıyorsun ister istemez ve benim ailemde de kavga gürültü. Polis buluşup hiç eksik olmazdı.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Ben kendi açımdan söylüyorum, benim hayatımda böyle. Hani atıyorum düzenli işte seviyeli insanlar olmuş olsaydı zaten bu yola girmezdim”. (K5, Hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod suçun yeniden üretilmesi kodudur. Kadın hükümlüler genel olarak düşük eğitim seviyesine sahip, düşük ekonomik koşullara sahip kişilerdir bu yüzden de sürekli bir gelir elde edemezler. Bu durum onları suça iter aynı zamanda tahliye sonrası tekrar suç işleme risklerine etki eder (Öztürk, 2023:346).

“Çalışma düzeni yok, anladın mı? O yüzden onlar mesela sürekli itiliyor. Bunun hırsızlık yapmaya bu bence suç değil yani çünkü eğer bunu yapmasını istemeyen bir devlet varsa onların onlara bir yardımda bulunmalı.” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

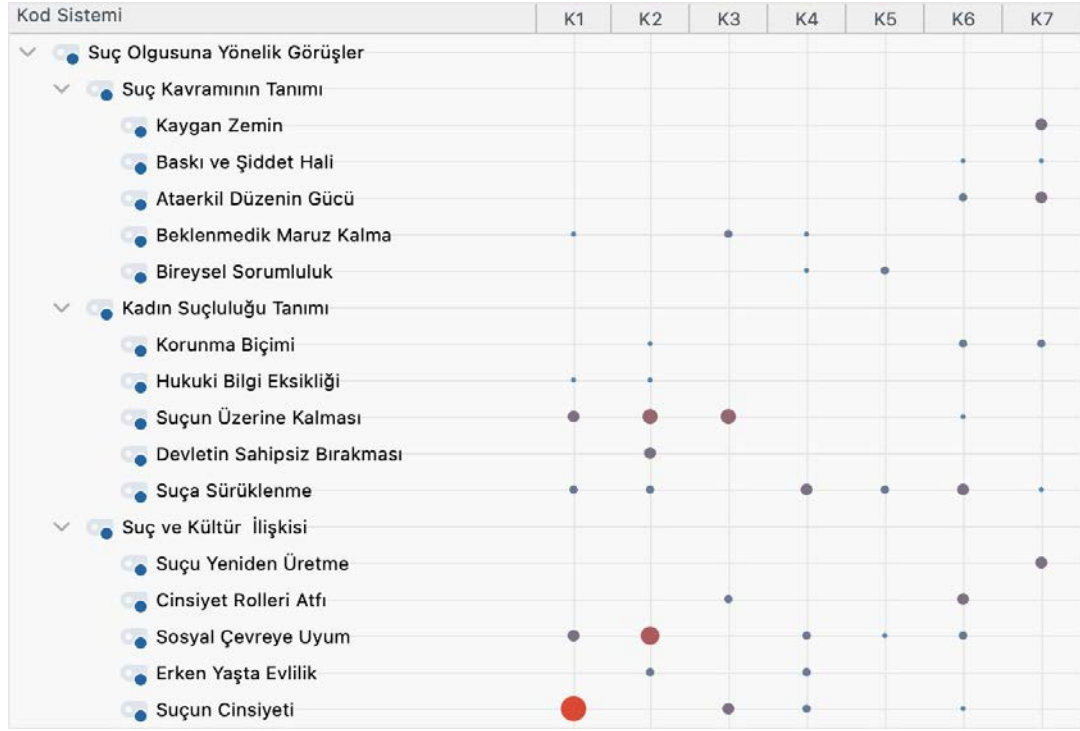
Ayrıca K7 kodlu katılımcı iktidar ve kültür ilişkisi bağlamında suçun kültürel olarak yeniden üretildiğini de belirtmiştir:

“Bu iktidar açısından baktığımızda da suç kültürünü onların yeniden ürettiğini görüyorsun. Yani mesela bir toplumda bilen Polat'ın kara para aklaması mesela hani bir tepedeki yapıyor bunu tamam Dilan da yaptı yapıyor engin de yaptı yapıyor tepede. Al sana suç kültürü” (K7, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod cinsiyet rolleri atfı kodudur. K3 kodlu katılımcı cinsiyet rolleri bağlamında suç ve kültür arasında şöyle bir ilişki kurmuştur:

“Erkek kadar aşırı cahilce suçlar işleyemez, kasten suçları işleyemez Çünkü kadınlar içimizde bir erginlik var.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Tablo 5: Katılımcıların Suç Olgusuna İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların suç olgusuna ilişkin görüşleri teması ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 5'te K1 kodlu katılımcı suçun cinsiyeti kodu ile ilgili, K2 kodlu katılımcı sosyal çevreye uyum ve suçun üzerine kalması kodları ile ilgili, K3 kodlu katılımcı yine suçun üzerine kalması kodu ile ilgili, K7 kodlu katılımcı kaygan zemin ve ataerkil düzenin gücü kodları ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

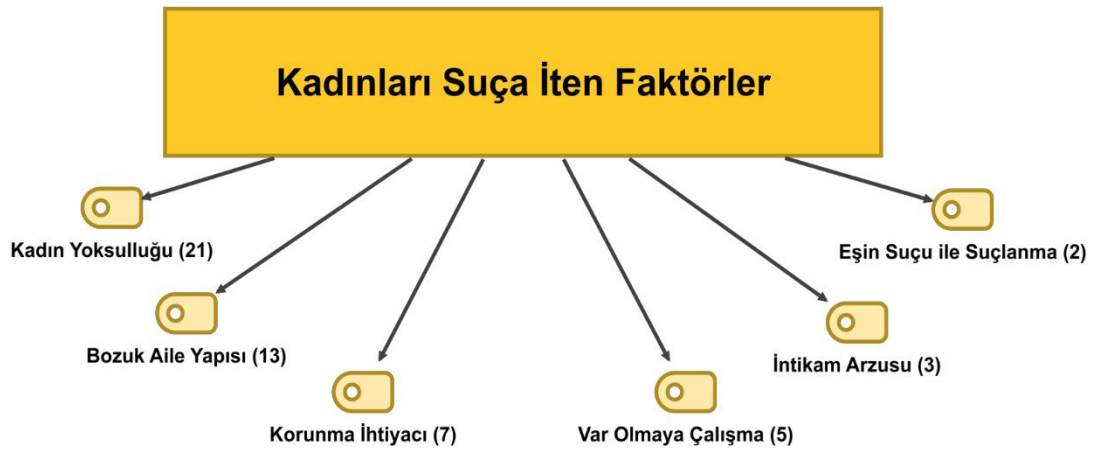
Katılımcı kadınların suç tanımları, kadın suçluluğu tanımları ve suç ile kültür arasında kurdukları ilişkinin yer aldığı bu bölümde genel olarak katılımcılar kadınların suç işleme eyleminin yoğun şekilde sevgilileri dolayısıyla üzerine kalan bir durum olarak tanımlamıştır. Devletin sahipsiz bırakması dolayısıyla kadınlar hayatını idame ettirmek için suça bulaştıklarını ve sosyal çevre ile suça sürüklendiklerini ifade etmişlerdir. Suç ve kültür ilişkisini konusunda kadınlar suçun erkekler için olağan bir şey olduğunu, toplum ya da aile tarafından ayıplanıp dışlanmadığını belirtmiştir. Fakat

kadınlar suç alanında marjinalleştirildiği için hem adalet sistemleri tarafından hem de toplum ve aile tarafından cezalandırıldıklarını ifade etmiştir.

6.3. KADINLARI SUÇA İTEN FAKTÖRLER

Araştırmanın ikinci teması olan kadınları suça iten faktörler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 3'te görülmektedir. Kadınları suça iten faktörler teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda kadın yoksulluğu, bozuk aile yapısı, korunma ihtiyacı, var olmaya çalışma, intikam arzusu ve eşin suçu ile suçlanma olmak üzere 6 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Şekil 3: Kadınları Suça İten Faktörler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod kadın yoksulluğu kodudur. Kadınların en çok işlediği suç hırsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar kadınların çalışma alanında öncelikli olarak alınmadığını alınsa bile düşük ücretler ile çalıştırıldığını ve hayatını idame ettiremediklerini belirtmiştir. Kadınlar ekonomik olarak güvencesiz olduklarını, erkekler ile eşit şekilde var olamadıklarını, işten çıkarıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum ise kadınları suça itmiştir. K1 kodlu katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“İten faktörlerin nasıl aile, aile yaşantı, devletin sunmuş olduğu haklar, parasızlık, imkânsızlık. Hele ki çocuğuyla sokakta. Ya benim ülkemde ben şu an şu kıyafetiyle gidip sosyal yaygınlaşmadan bir şey istemiyorum. Neden şu an benim

kalacak bir yerim bile yok gidemiyorum” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

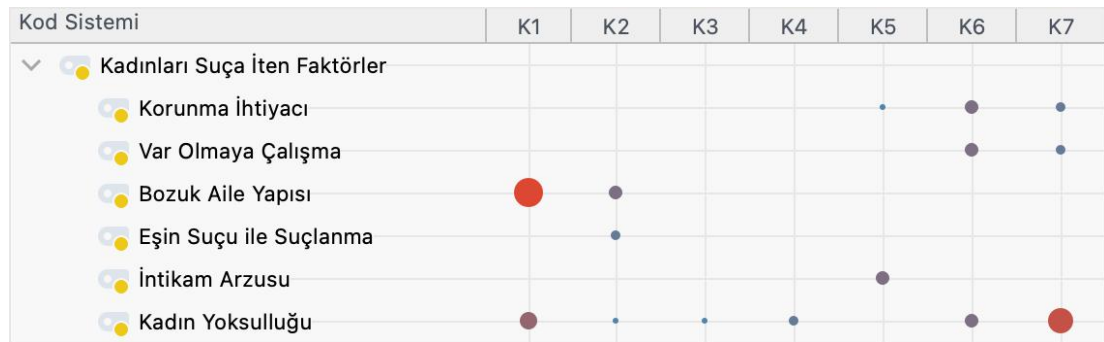
Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod bozuk aile yapısı kodudur. Kadınları suça iten etkenlerden birisi de bozuk aile yapısı olmuştur. Aile içi şiddet ve aile yapısından dolayı yönlendirme eksikliği kadınları suça sürüklemiştir. K2 kodlu katılımcının ifadeleri bu konuda çarpıcı olmuştur:

“Benim mesela babam yanımda alkol içerdi ama bana derdi ki içmeyeceksin. Benim babam eğer bana gerçekten benim annem babam olsaydı belki ben bunları yapmazdım.” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod korunma ihtiyacı kodudur. Yapılan görüşmelerde kadınların maddi- manevi şiddet sarmalının içinde olduğu ve kendini koruma ve görünür olma refleksi olarak öz savunma yaptığını belirtmişlerdir. K6 kodlu katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Evde ek mesai vardır ama tuzu yemeğe fazla koydun için dayak yersin gibi gibi bir dizi şeyin muhatabı oluyor. Kadınlar haliyle tüm bu şiddet sarmalının içerisinde kadınların kendini koruma refleksi olarak yaptığı bazı durumlar var. Buna öz savunma diyoruz biz. Eee. Eline aldığı ekmek bıçağıyla karşısındaki adamı öldürmekle, savunma tek çaresi o. Çünkü o ölecek ya o ölecek.” (K6, siyasi)

Tablo 6: Katılımcıların Kadınları Suça İten Faktörlere İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların kadınları suça iten faktörlere ilişkin görüşleri teması ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 6’da görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların

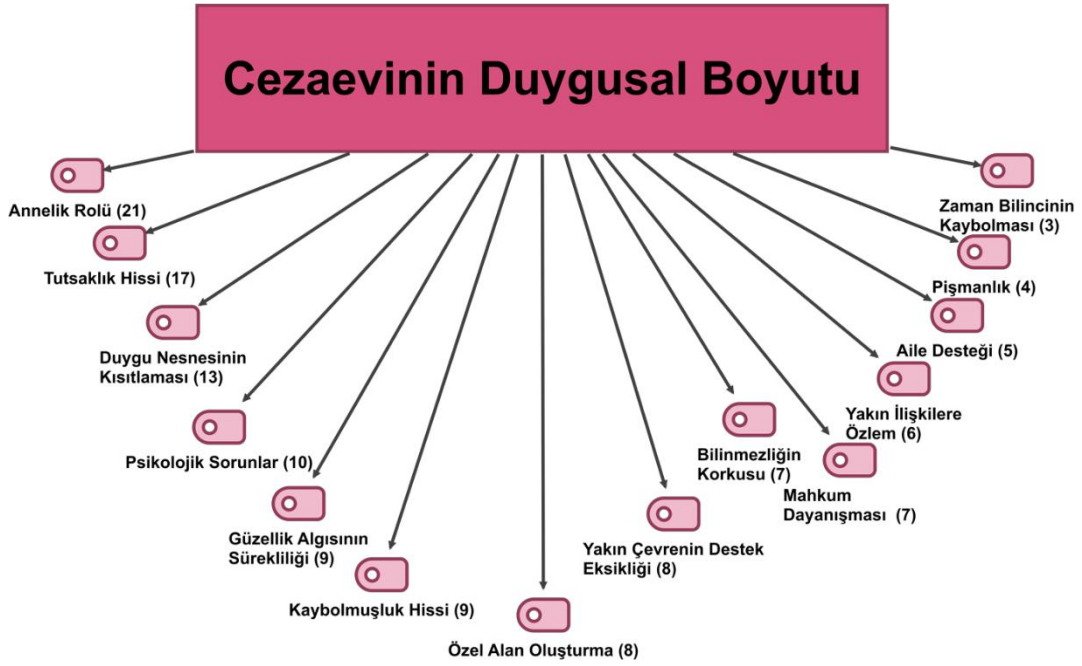
farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 6’da K1 kodlu katılımcı bozuk aile yapısı kodu ile ilgili, K7 kodlu katılımcı kadın yoksulluğu kodu ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

Katılımcılar kadınları suça iten faktörler konusunda şiddet karşısında korunma biçimi olarak suç işlediklerini belirtmiştir. Ayrıca var olma çabası da faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın suçluluğunda kadın yoksulluğu önemli bir faktör olmuştur ve katılımcılar yoğun biçimde kadın yoksulluğu faktörü üzerinde durmuştur.

6.4. CEZAEVİNİN DUYGUSAL BOYUTU

Araştırmanın üçüncü teması olan cezaevinin duygusal boyutu temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 4’te görülmektedir. Cezaevinin duygusal boyutu teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda annelik rolü, tutsaklık hissi, duygu nesnesinin kısıtlanması, psikolojik sorunlar, güzellik algısının sürekliliği, kaybolmuşluk hissi, özel alan oluşturma, yakın çevrenin destek eksikliği, bilinmezliğin korkusu, mahkûm dayanışması, yakın ilişkilere özlem, aile desteği, pişmanlık ve zaman bilincinin kaybolması olmak üzere 14 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Şekil 4: Cezaevinin Duygusal Boyutu Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kadın suçluluğunun duygusal boyutunda duygusal yük kavramı önem arz etmektedir. Kadınlar bakmakla yükümlü olduğu kişilerin varlığı ya da çocuk bakımı nedeniyle cezaevinde bulundukları sürece duygusal yüklerinin var olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod annelik rolü kodudur. Kadınlar toplumsal cinsiyet atfı olan annelik duyguları bağlamında açıklamada bulunmuştur. Katılımcı ifadeleri doğrultusunda kadınların annelik rolü cezaevinde yaşadıkları duygu durumlarını etkilemiştir. K1 ve K3 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Çocuk 6 aylık iken ben ilk girdim ve kızımın ilk kopuşumuz o oldu. Yani ilk defa 6 aya kadar hiç kopmuşluğumuz yoktu. Yani anneliği iliklerime kadar hissediyordum.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Buraya yanımda olmadığı için ben bir hafta kafayı yedim Almadığım için yanımda böyle nasıl hissettim dedim ki bana çocuğun vermeyecekler mi işte.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod tutsaklık hissi kodudur. Katılımcılar cezaevinin yapısı itibari ile kapalı alanda kalmaları dolayısıyla kötü hissettiklerini ifade etmiştir. K2 ve K3 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Yani tavan yani açık bir bahçe bahçenin şuralar o da kapalı, onu bile kapatmışlar. Yani yan koğuştaki seslenen biliyorsun yan koğuştaki sana bakıyor falan işte bağırıyorlar falan ben diyorum ki ne yapacağım ne edeceğim diyor. Korkuyorum.”(K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“Cezaevinde kampüsüne 5 tane kapı kitlendi dedim ki, ulan ben buradan Burak diğer kapıya geçmeyi. Bu kapıyı açamıyorum. Yani elin kolun gerçekten bağlı. Hani mahkûmun mahkûm olduğunu yani mahkum olduğunu hissediyorsun.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod duygu nesnesinin kısıtlanması kodudur. Katılımcılar cezaevinde sevdikleri ile kısıtlı görüşmeler yaptıklarını ifade etmiştir. Ayrıca içeride bulunduğu zaman diliminde kayıp veren katılımcılar duygu nesnesinin kısıtlanması dolayısıyla kötü hissettiğini belirtmiştir. K2 ve K4 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Bir halam var bir de babaannem vardı, onu da babaannenin de cezaevinde kaybettim. Çok kötüydü ona ulaşamamak” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“Sadece bir saat görüşebiliyorsun. Bir saatten fazlasını görüşemiyorsun. Haftada bir kere bazen ayda bir kere görebiliyorsunuz.” (K4, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod güzellik algısının sürekliliği kodudur. Kadın hükümlülerin faydalanması için yine hükümlülerden oluşan kuaför ve araçların varlığı söz konusudur. Kadınların güzellik algısı bağlamında rutinlerine ellerinden geldiğince devam etmeleri duygusal olarak güçlü hissettirdiğini göstermiştir. Güzellik algısının cezaevinde devam ediyor olmak yine toplumsal cinsiyet örüntülerinin devam ettirildiğini göstermiştir. Ayrıca cezaevi sularının kadınların cildine iyi gelmediğini ve buna yönelik temizlik ürünlerinin eksik olması da bulgular arasındadır. K3 kodlu katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Kuafördeki de mahkûm ama kuaför desteği olduğu için kuaförlük yapıyor. Gidiyordu saçına boya attırıyorsun ve bunlar ücretsiz. Geliyorsun, saçını kestiriyor. Bıyığına aldırıyorsun, ücretsiz. Çünkü şey kadın olduğumuz için kurum şey diyor.

Hani bakımını yaptırısın, kaşını bıyığını aldırısın falan yani kurumu sağladı.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod kaybolmuşluk hissi kodudur. Katılımcılar hiç bilmedikleri cezaevine ayak uydurmaya çalıştıklarını belirtmiştir konusunda. K5 kodlu katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Hiç bilmediğin bir yerde kalıyorsun oraya ayak uydurmaya çalışıyorsun ama olmuyor.” (K5, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod özel alan oluşturma kodudur. Katılımcılar cezaevinde de toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmüş, özel alanını oluşturmuş olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar halılar ve perdeler ile düzenleme sağlandığını belirtmiştir. K2 ve K3 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Yani pencerelerini perde yapmışlar işte dikmişler işte biz kadınlar ya bunlar mesela çarşaflarını dikmişler, onları perde yapmışlar.” (K2, Uyuşturucu/Uyarıcı madde kullanımı)

“...sonra içeride de hani gerçekten mahkumlar bir düzen oluşturmuş ev gibi.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod yakın çevrenin destek eksikliği kodudur. Katılımcılar bir kadın olarak cezaevi sürecinde yakın çevrelerinden destek göremediğini belirtmiştir. Fakat siyasi suçtan yargılanmış olan katılımcılar eylemlerini suç eylemi olarak görmedikleri için bu konuda sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir.

K2 ve K5 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Sevdiklerimden şekilde haber alamamak kötü. Mektup yazmaya başladım işte ben mektup yazdım falan, kaç arkadaşım çok iyi samimi olduğum arkadaşlarım yazmadı. Hiç samimi olmadığım insanlardan aldım mektup. (K2, Uyuşturucu/Uyarıcı madde kullanımı)

“Ben hani suç işlediğimiz için ailem de beni aslında reddetme noktasına geldi.” (K5,hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod bilinmezliğin korkusu kodudur. Katılımcılar genel olarak cezaevi deneyimlerinde gece yağmur yağarken sesten ne yapacaklarını düşünmüş, yan koğuşlardan gelen seslerden irkilmiş ve ilk deneyim dolayısıyla afalladıklarını ifade etmişlerdir. K7 kodlu katılımcının ifadesi şu şekildedir:

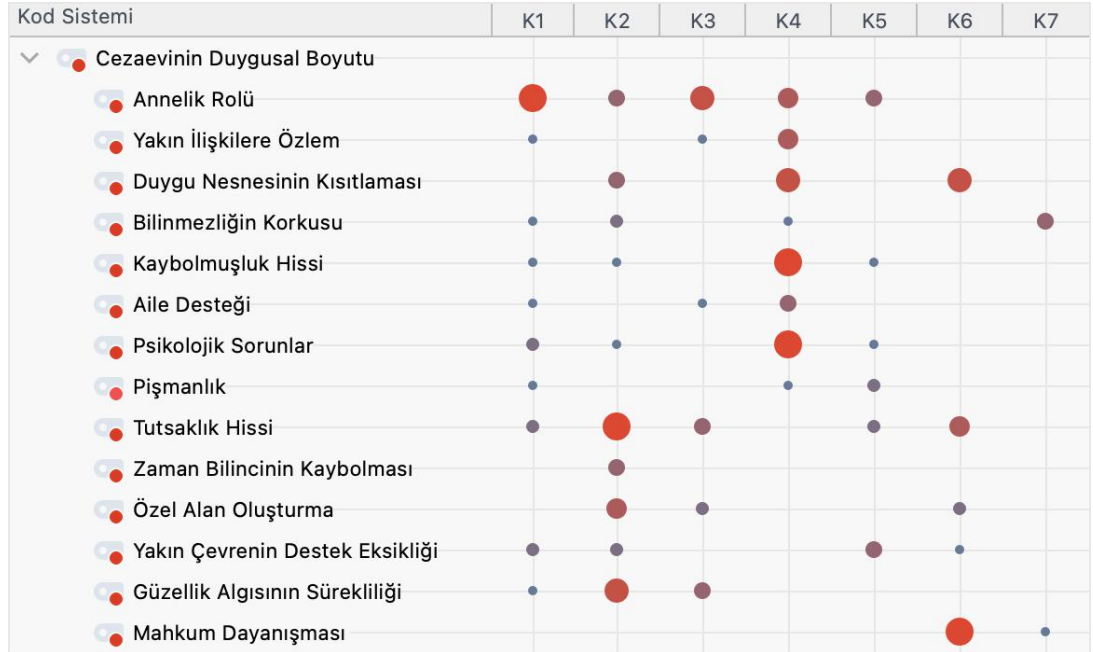
“O cezaevinin kapısından girdiğimde böyle bir baktım. Neredeyim? Ben gibi oldum. Böyle bir gözlerim doldu.” (K7, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod mahkûm dayanışması kodudur. Siyasi suç ile yargılanmış olan katılımcılar cezaevinde bir dayanışmadan bahsederken diğer katılımcılar tam tersi mahkûmlar arası yoğun kavgalardan söz etmiştir. Güç ve kontrol gibi hiyerarşik kavramlar erkek ve kadın cezaevlerinde farklılık göstermektedir (Eryalçın ve Duyan, 2023:330). Bu bağlamda adli suçlardan yargılanan kadınlar arasında kavga olsa bile bir hiyerarşinin olmadığı bulgular arasındadır. K6 ve K7 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Orada daha fazla devam etti. Çünkü tam da savaştığı şeyin. Tam böyle şeyin merkez mesela evindesin, onların yani artık yani kaçabileceği bir devirde hiçbir yer yok ve tam içerisinde kırılmak istemiyorsan halinde orada hem kendimize de çok fazla çarptınız hem de bu dayanışma çarpışma meselesini birbirimize dayanışarak çözmeye çalıştığımız biçimler yaratmaya çalışıyorduk.” (K6, siyasi)

“Hani böyle de yapan var işte çok sakın olan da var. Yan baktı. Kavgası orada olabilecek bir şey. Bu arada şeyler çok yüksek, tansiyon yüksek.” (K7, siyasi)

Tablo 7: Katılımcıların Cezaevinin Duygusal Boyutu Temasına İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

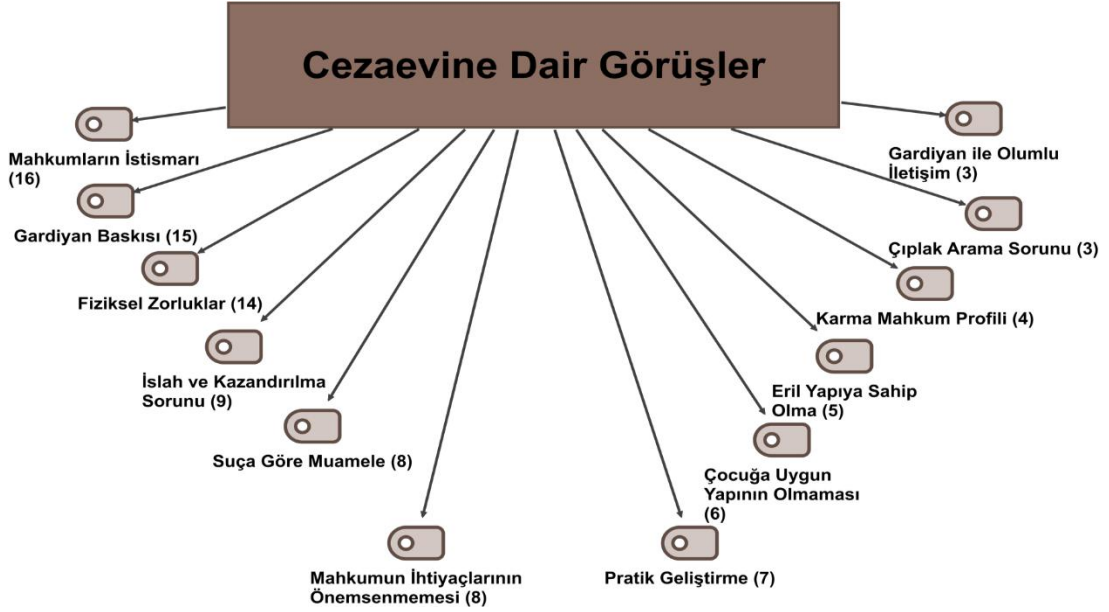
Katılımcıların cezaevinin duygusal boyutu temasına ilişkin görüşleri teması ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 7’de görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 7’de K1 ve K3 kodlu katılımcılar annelik rolü kodu ile ilgili, K2 kodlu katılımcı tutsaklık hissi ve güzellik algısının sürekliliği kodları ile ilgili, K4 kodlu katılımcı kaybolmuşluk hissi ve psikolojik sorunlar kodları ile ilgili, K6 kodlu katılımcı duygu nesnesinin kısıtlanması ve mahkûm dayanışması kodları ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

Katılımcılar cezaevinde annelik rolü ile çocuklarını göremedikleri için kötü ve eksik hissettiklerini ifade etmiştir. Aynı zamanda sevdikleri ile kısıtlı iletişim kurdukları için küçük bir durumu bile kafalarında büyüttüğünü ve yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar bir yandan bir kadın olarak özel alanlarını oluşturmak için cezaevine ev düzeni verildiğinden söz etmiştir. Katılımcılar cezaevinin yapısından dolayı kendilerini tutsak gibi hissettiğini ve bu durum karşısında çaresiz kaldıklarından bahsetmiştir. Siyasi suçtan yargılanan kadınlar cezaevinde diğer mahkûmlar ile dayanışma sağlarken diğer katılımcılar dayanışma eksikliğinden hatta her gün kavga halinden bahsetmiştir.

6.5. CEZAEVİNE DAİR GÖRÜŞLER

Araştırmanın dördüncü teması olan cezaevine dair görüşler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 5’te görülmektedir. Cezaevine dair görüşler teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda mahkûmların istismarı, gardiyan baskısı, fiziksel zorluklar, ıslah ve kazandırılma sorunu, suça göre muamele, mahkûmun ihtiyaçlarının önemszenmemesi, pratik geliştirme, çocuğa uygun yapının olmaması, eril yapıya sahip olma, karma mahkûm profili, çıplak arama sorunu ve gardiyan ile olumlu iletişim olmak üzere 12 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Şekil 5: Cezaevine Dair Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod mahkumların istismarı kodudur. Katılımcıların cezaevinde kadınların sürekli yan yana olması dolayısıyla çıkan ve süreklilik gösteren kavgalardan bahsetmiştir. Siyasi suçtan yargılanmış olan mahkumlar cezaevi sürecini okumak ve bir şeyler öğrenmek ile geçirirken diğer suçlularda bu eylemin olmadığı ve bu yüzden sürekli kavga durumunda oldukları görülmüştür. K1 ve K6 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Kadınların çoğunlukta olduğu bir yer düşünsene biz 15 kişiydik mesela bak. Orada 15 tane kadın ve kafaları zehir gibi çalışan dedikodu olsun. Şeytanlık adına ne olursa olsun her şeyi yapabilen ve cahil şeytanı olmak çok hani.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Diğer adli kolluk için durum daha farklıydı. Tabii sürekli orada bir karmaşanın, bir kaosun olduğu bir şey vardı.”(K6,siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod gardiyan baskısı kodudur. Katılımcılar gardiyanların erkeklerden çekindiği için kadınlara daha çok baskı yaptığını ve alaya aldığını belirtmiştir. K3 ve K4 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Orada diyorum ki çocuğumun ateşi çıkmış, bana bir tane ateş ölçer ve takip edeyim ediyor işte nefesi kuvvetli bir okursun beklesin, nazar değmiştir. Ya böyle bir şey var mı ya?” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

“Erkeklerden çekindikleri için aslında kadınlara daha fazla. Yani kadınların üstünde bir baskı var.” (K4, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod fiziksel zorluklar kodudur. Katılımcılar cezaevinin yapısal zorluklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir tane yorgan. Bir tane ranza vardı. Girdiğimiz yer şu kadar bir yer bu tuvaletini de açardım. Yağmur falan yağıyor nasıl allahım diyor. Napıcam napıcam falan.” (K2, Uyuşturucu/Uyarıcı madde kullanımı)

“24 kişilik koğuş sistemi olduğu için hepimiz bir yerde kalıyorduk çok eski bir binaydı bir deprem olsa zaten dayanmaz o şekilde.” (K4,hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ıslah ve kazandırılma sorunu kodudur. K7 kodlu katılımcı ceza sistemlerinin ıslah sorunu olduğunu belirtmiştir. Hem dışarıda hem içeride kazandırılma amacıyla hareket eden bir sistemin olması gerektiğini ifade etmiştir:

“Bir kişiyi 4 duvarın arasına kapatma. Yani ceza desen evet cezadır ama uzun süreli bir cezanın bu olmaması gerektiğini düşünüyorum. Orada bir dönüşüm yok.” (K7,siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod suça göre muamele kodudur. Katılımcılar gardiyanların hükümlülere suçlarına göre farklı davrandığını belirtmiştir. Siyasi suçtan yargılanmış katılımcılar bu süreci barış içinde geçirirken diğer suçlularda tartışma ortamı cereyan etmiştir. Bundan dolayı ise gardiyanların tutumlarının değiştiğinden bahsetmişlerdir. K2 ve K5 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Siyasilerin ayrı, Buraları yazar mısın bilmiyorum ama mesela memurlar onları daha farklı. Çok önemli bir ayrıntı. Aslında şöyle, memurların da aslında şeyi var, haklı olduğu yerler var. Çünkü birçok mahkumdan dayak var.” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“..tabi davranışları yaklaşımları mahkumlara karşı kişiden kişiye suçtan suça da değişiyor.” (K5, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod mahkûmun ihtiyaçlarının önemsenmemesi kodudur. Eril bir yapıya sahip olan cezaevleri gerek kadınların gerekse çocukların ihtiyaçlarına cevap verme konusunda eksik kalmıştır. Çocuğu ile birlikte geçirdiğı cezaevi sürecinde çocuğun temel ihtiyaçlarından biri olan bez ihtiyacı durumunda yönetici ile tartışan K1 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Eylül arya ben aldım. 2 ay kadar falan yanımda kaldı ve bu kurumun bana bez tahsil etmesi gerekiyordu. Ben istedim ve başkanla bu yüzden tartıştım.”(K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

Yine aynı şekilde kadın hükümlünün ihtiyaçlarını eksik karşılayan cezaevleri bu yönüyle de erkeklere ait bir alan olarak tasarlanmış olduğunu gözler önüne sermektedir. K6 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Eee ayda bir göreceksen regl için herhangi bir ped verme durumuna girmiyor.” (K6,siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod pratik geliştirme kodudur. Katılımcılar cezaevinde karşılaştıkları sorunlara karşı pratik geliştirdiklerinden söz etmiştir. Örneğin özel günlerde var olan malzemeleri dönüştürerek pasta yaptıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca cezaevi sürecinde maddi destek görmeyen kadınlar toplumsal cinsiyet rollerini cezaevinden de devam ettirmiş ve diğer hükümlülerin temizliği karşılığında maddi olarak kendilerini desteklemiştir. Bu durum aile desteğinin eksikliğini de göstermektedir. K2 ve K6 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Doğum günü mesela oldu. Doğum günü oldu ama bir pasta yapalım dedik. kesik ekmekler varya onları onu öyle düşünmüşler. Öyle yapmışlar. Ben çok şaşırdım. kremşanti torbaya koyup işte iyi ki doğdun falan.” (K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“Para yatırabilecek kimseleri yok işte. Telefon edebilecekleri kimseleri yok ve oradalar ne kadar ceza almışlarsa oradalar Hayatlarını geçirmeleri gerekiyordu. İşte koğuş içerisinde biraz parası olan birisinin işte çamaşırını yıkar odasını temizleyerek yemeğini hazırlayarak gibi gibi böyle şeylerle aslında hayatlarını devam ettikleri işte temizle karşısında sigara aldırıldığı. İşte ben. Bir şey yapıyor, peynirini aldırıldığı bir şey vardı.” (K6, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod çocuğa uygun yapının olmaması kodudur. Katılımcılar cezaevinin çocuklara uygun olmadığını diğer hükümlü kadınlarla çocukların aynı koşutta olmasının riskli olduğunu ve bebek gıda takviyesi anlamında da sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K1 ve K3 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Ve daha da insanın işini zorlaştırıyor orada yani? Beni çocukla muhabbetlerin içine attılar ya? Cinayet işlemiş, kendi çocuğunu bile öldürmüş, kadının içine attılar beni çocuklar bu doğru değil.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Çocuğun yeri geliyor mesela ek gıdaya başlama dönemi oluyor. Biz içeride tüp yok, fırın yok, bir şey yapamıyorsun. Kurum o gün ne yemek yaparsa onu yediriyorsun. Çocuğuna ki yapılan yemekler de yani öyle 4 dörtlük yemekler de değil. Bugün evimize pişirmeyeceğimiz yemekler. Ama maalesef şartlar sebebiyle kadınlar. Idare ediyor diyeyim.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod eril yapıya sahip olma kodudur. Katılımcılar cezaevinde de cinsiyet temelli sorunlar ile karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Kadınlara yüklenen anlam cezaevinde de varlığını korumuş kadınlar üzerinden atıf yapılarak eril yapı sürekliliğini korumuştur. K6 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Mesela çok korkunç bir şey anlatıyım sana pembe oda diye bir şey var cezaevinde. Eee bu kapı da evli çiftlerin buluştukları yer ... gardiyan konusuna götürüyor yani ve o koşu götürme sırasında kadınlara resmen hakaret ediyorlar. iyi miydi? kocan da gelmiş. Hadi yine iyisin.” (K6,siyasi)

Tablo 8: Katılımcıların Cezaevine İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

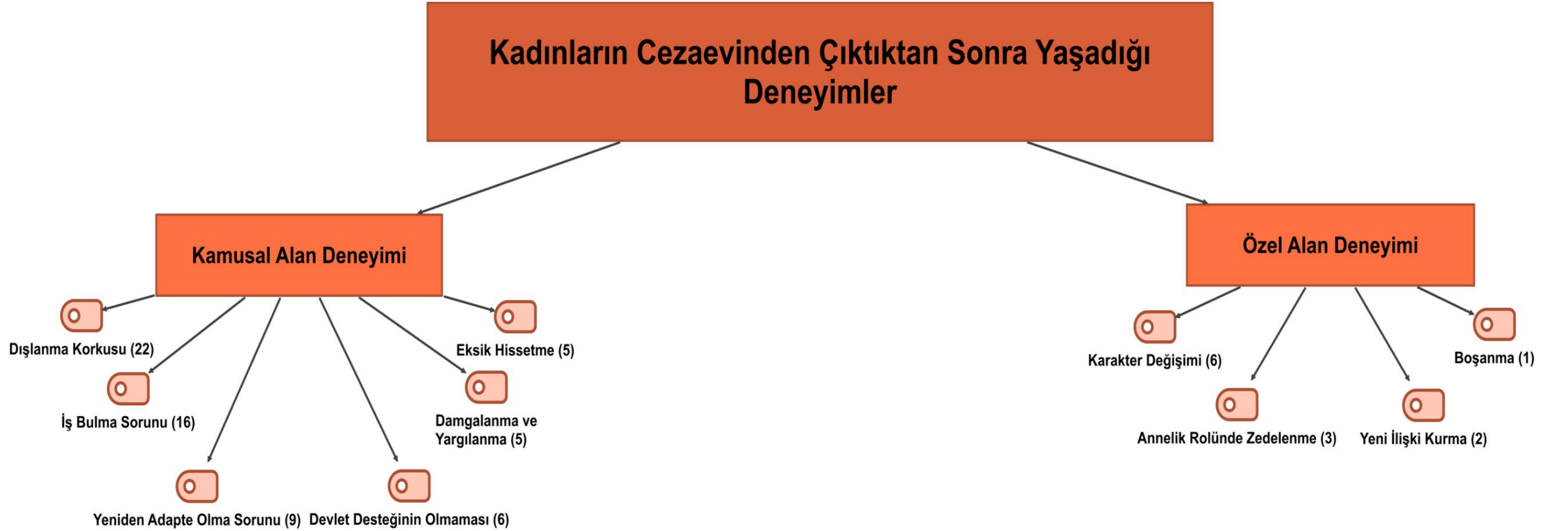
Katılımcıların cezaevine ilişkin görüşler temasına ilişkin görüşleri ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 8’de görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 8’de K1 kodlu katılımcı mahkumların istismarı kodu ile ilgili, K2 kodlu katılımcı fiziksel zorluklar kodu ile ilgili, K4 kodlu katılımcı gardiyan baskısı kodu ile ilgili, K7 kodlu katılımcı ıslah ve kazandırılma sorunu kodu ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

Katılımcılar genel olarak cezaevi sistemlerinin ıslah ve kazandırılmaya yönelik olmadığını belirtmiştir. Toplumun her alanı gibi cezaevleri de eril yapı içerisinde kadını dışlamıştır. Bu eril yapı içerisinde kadın hükümlüler çeşitli pratikler geliştirmiştir. Özel günlerde eldeki malzemeler ile pasta yapmak ya da maddi olarak desteklenmek için diğer kadınların işlerini görmek gibi pratikler geliştirmişlerdir. Katılımcılar ayrıca çıplak arama sorunu ve karma mahkûm yapısından da bahsetmiştir.

6.6. KADINLARIN CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN SONRA YAŞADIĞI DENEYİMLER

Araştırmanın beşinci teması olan kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 6'da görülmektedir. Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler teması kamusal alan deneyimleri ve özel alan deneyimleri olmak üzere 2 kategori altında incelenmiştir.

Şekil 6: Kadınların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşadığı Deneyimler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6.6.1. Kamusal Alan Deneyimleri

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler temasının ilk kategorisi olan kamusal alan deneyimleri katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; dışlanma korkusu, iş bulma sorunu, yeniden adapte olma sorunu, devlet desteğinin olmaması, damgalanma ve yargılanma ve son olarak eksik hissetme olmak üzere 6 kod ile ifade edilmiştir. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod dışlanma korkusu kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan toplumsal hayatın her boyutundan dışlandığını belirtmiştir. Bir kadın olarak marjinalleşmek ya da toplum tarafından dışlanmak için sadece cezaevine girmiş ve çıkmış olmak yeterli olmuştur. Katılımcılar suç türüne bakmaksızın bu durumun gerçekleşmiş olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada siyasi suçtan yargılanmış katılımcılar ile diğer suçlardan yargılanmış katılımcıların ortaklaştığı görülmüştür. Katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Toplumsal açıdan değiştirme gibi bir sanki o açıdan ne gibi mesela arkadaşlarımla anneleri mesela. bilen arkadaşlarım mesela aileleri mesela hani en yakın dostum mesela annesi benimle görüşmesini istemiyor. Çok sevdiğim dostum ailesi benimle görüşmesini istemiyor. Neden cezaevine girip çıktığını işti.” (K1,uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Zaten bir 15 yıl yattık içeride küçük yaşta girdim içeri dışarı çıkınca zaten çok yadırgıyor insan işe giremiyorsun, dışlanmış hissediyorsun.” (K4, hırsızlık)

“Herkes bu duruma mesela en basiti anne babaların belli dar çevrenin bildiği yakın arkadaşların, onlar en yakın arkadaşlarını birliği. Ama herkesin bilmediği bir durum vardı.” (K5,hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod iş bulma sorunu kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sabıka kayıtlarından dolayı iş bulamadıklarını ifade etmiştir. Suçlu bir kadın olarak iş bulamayan katılımcılar bu durumun suça sürüklediğini belirtmiştir. K4 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“İş arıyorsun gidiyor görüşüyorsun işte sabıkana bakıyorlar ediyorlar, ister istemez zincirlerin var. Daha sonra biz seni alamıyoruz. Bu sefer şeyde hani kendini yine kapatıyorsun. Dayanmaya çalışıyorum hani tekrar başa dönmek istemiyorum ama toplum suça sürüklüyor. Çünkü yapacak bir şey yok.” (K4, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod yeniden adapte olma sorunu kodudur. Katılımcılar cezaevinde zamanın durduğunu ve çıktıktan sonra ise akan zamana ayak uydurmanın zor olduğunu ifade etmiştir. K4 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“...afallıyosun ya öyle böyle afallamış olsun diye sudan çıkmış balığa dönüyorsun” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“5 saat evimi aradım. Her şey çok değişmiş insanlar üstüme üstüme geliyor sanki. Hani ben sanki böyle insanlardan kaçtım. (K4, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod devlet desteğinin olmaması kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra iş bulma sorunu karşısında devletin herhangi bir desteğinin olmadığını belirtmiştir. Bu durum karşısında kadın bakmakla yükümlü olduğu kişilere bakmakta zorlanmıştır. K1 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“...benim fabrikam kriterleri var, mahkum diyor, sabıkalı alamam diyor. Kusura bakma diyor. Bana direkt ya açık açık. Yani bu devletin bana. Sunmuş olması lazım ya hani çocuğunu tek başına durum yani yaşamak zorundayım ve çocuğuma da bakmak zorundayım. Onu da yaşatmak zorundayım. Yani bunları devlet bana sunmadığı zaman erkek bir şekilde buluyor. (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod damgalanma ve yargılanma kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayatlarında her an suç işlemiş bir kadın olma durumu ile yüzleştiklerini çünkü bu durum ile damgalandıklarını ifade etmişlerdir. K3 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“...”ya da ne bileyim işte arkadaş ortamında bir şey oluyor. Hani ister istemez böyle laf sokar gibi ay işte ... da bilir cezaevlerini. Yani hep hayatının her döneminde bunu duyacaksın. Sosyal ilişkilerde bu sürekli yüzüne vuruluyor.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod eksik hissetme kodudur. Katılımcılar suç işlemiş bir kadın olarak toplumsal hayatta eksik hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum karşısında erkek suçlu ve kadın suçlu arasında ayrım yapan K1 kodlu katılımcı bir kadın olarak cezaevine girdikten sonra toplumsal hayatın eksik hissettirdiğini belirtmiştir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Ben eksik, yani diğer insanlar gibi tam değilim ya da senin gibi hiç suç. İşlememiş değilim. Mesela öyle bir insan buluyorsun ve o insanda doğru bir insan olmamış oluyor. Bu en büyük bir etken yani hayatımızın kötü etkilenmesini veya dediğim gibi bu ülkede bir kadının cezaevine atmadan önce çok iyi düşünmeleri gerekiyor.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

6.6.2. Özel Alan Deneyimleri

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler temasının ikinci kategorisi olan özel alan deneyimleri katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; karakter değişimi, annelik rolünde zedelenme, yeni ilişki kurma ve boşanma olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod karakter değişimi kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra hayata dair daha çok şey öğrendiklerini ve bir noktada toplumsal hayatta daha sağlam durduklarını ifade etmişlerdir. K3 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekilde olmuştur:

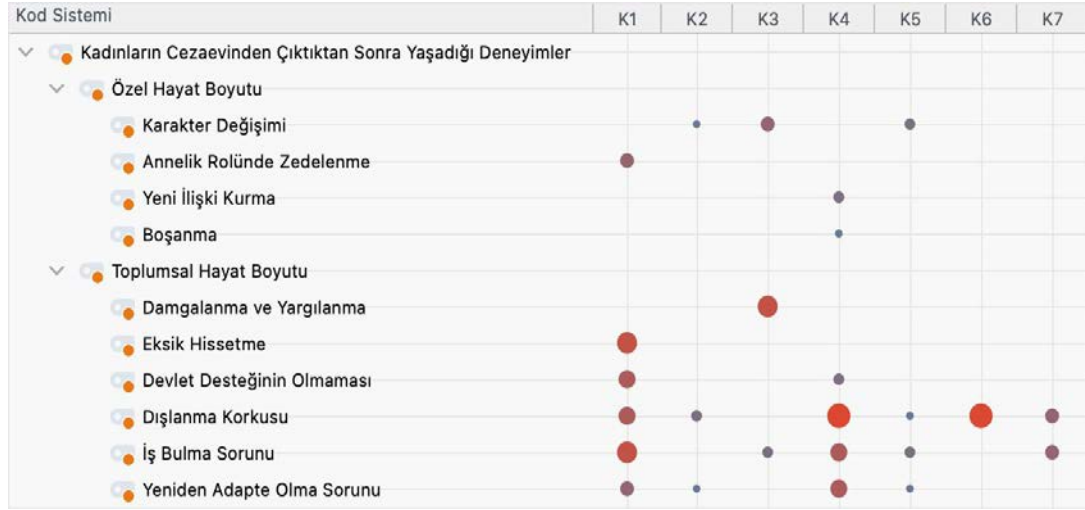
“Hem anne hem baba oldum, yeri geldi kendi kendimin avukatı oldum ama cezaevine ben iyi ki girmişim diyorum. Bugün beni ben yapan 7 ay bakırköy'de kalmam 7 ay bakırköy'de kalmayıp o kadar sıkıntı ve zorluğu görmeyip şu an belki hâlâ aynı işte şu AVM ye gideyim de şöyle olayım de şu mekana gideyim store'a atayım. ya da Kocasının himayesinde ayakları üstünde duramayan zavallı bir kadın olacaktım. Bir değil 5 tane çocuğun bir tane de karnımda olacaktı.” (K3, suç örgütü kurmak ve yönetmek/silah ticareti/yağma/silahlı tehdit)

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod annelik rolünde zedelenme kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan annelik rollerinin zedelendiğinden bahsetmiştir. K1 kodlu katılımcı çocuktan ayrı kalmanın zor olduğunu fakat bir süre geçtikten sonra çocukla artık bağ kuramadığını ifade etmiştir. Katılımcının ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Çocuk kısımda cezaevine girerek onun yokluğuna alıştım. Aslında içerdeyken o buna alışmak çok zor. Tekrardan onun varlığına alışmak, onunla hareket etmek çok zor geldi. Bana açıkçası. Hani bunu hangi anne söylerse söylesin, yalan söyler bir kere evladının yokluğuna alıştım mı onun rahatlığına alıştın mı. Tekrardan olamıyorsun ve

yapamıyorsun, inan yapamıyorsun, ben yapamadım aylarca ve ben 2.019 dan bu yana kızımınla doğru düzgün bir bağ kuramadım.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

Tablo 9: Katılımcıların Kadınların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşadıkları Deneyimlere İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadıkları deneyimlere ilişkin görüşleri teması ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 9’da K1 kodlu katılımcı eksik hissetme, iş bulma sorunu kodları ile ilgili, K3 kodlu katılımcı damgalanma ve yargılanma kodu ile ilgili, K4 ve K6 kodlu katılımcılar dışlanma korkusu kodu ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

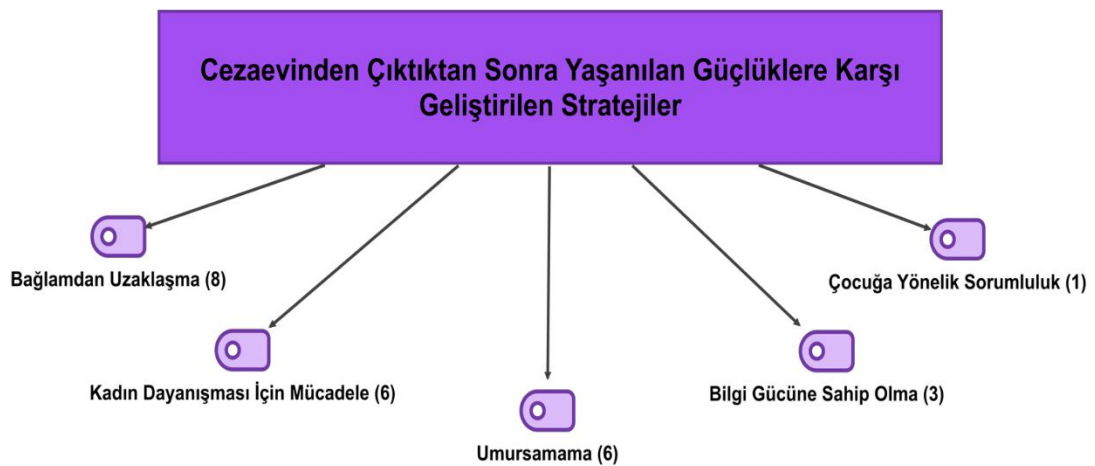
Hüküm giymiş kadınlar cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata adapte olmaya zorlandıklarını, bir kadın olarak ön yargı ile karşılaştıklarını ifade etmiştir. Arkadaşları tarafından bile dışlanma ve ötekileştirilmeye maruz kalmışlardır. Arkadaş ortamında sürekli söz konusu olduğu için çevreden uzaklaşma söz konusu olmuştur. Zaten kamusal alanda yer bulamayan kadın hüküm giymiş bir kadın olarak da iş alanına girememiş ve suçtan kurtulamamıştır. Ayrıca katılımcılar sosyal ortamda suç işlemiş bir kadın olarak eksik ve mahcup hissettiklerini belirtmişlerdir. Siyasi suç ile

hüküm giymiş kadınlar durumlarını suç olarak atfetmeseler bile sosyal çevrede benzer durumla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Özel alan deneyimlerinde ise cezaevi sürecinde çocukları ile ayrı kalma durumunda kalan kadınlar çocukları ile olan bağlarının zayıflamış olduğunu ve tekrar bir araya gelmelerinin zorlaştığından bahsetmişlerdir. Elde edile bu bulgu literatürde olmayan bir veriyi vermiştir.

6.7. CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN YAŞANILAN GÜÇLÜKLERE KARŞI GELİŞTİRİLEN STRATEJİLER

Araştırmanın dördüncü teması olan cezaevinden çıktıktan yaşanan güçlüklerle karşı geliştirilen stratejiler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 7’de görülmektedir. Cezaevinden çıktıktan yaşanan güçlüklerle karşı geliştirilen stratejiler teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda bağlamdan uzaklaşma, kadın dayanışması için mücadele, umursamama, bilgi gücüne sahip olma ve çocuğa yönelik sorumluluk olmak üzere 5 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda yoğun şekilde ifade edilmiş kodlar ele alınacaktır.

Şekil 7: Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşanılan Güçlüklerle Karşı Geliştirilen Stratejiler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod bağlamdan uzaklaşma kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra onları yadırgayan yakın çevrelerinden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. K2 ve K4 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Arkadaşlarımla kız arkadaşım, erkek arkadaşım yani insanların içine girmekten daha çok geriye çekiyor. “(K2, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma)

“Hani şey uzaklaşıyorum gitmiyorum. Hani o böyle ortamdan kendimle birlikte eşimi de çekiyorum. Yani fazla ortama girmem. O çevreden kurtulmaya çalışıyorsun.” (K4, hırsızlık)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod kadın dayanışması için mücadele kodudur. K6 kodlu katılımcı yoğun bir şekilde cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata adapte olma ve sorunlarla başa çıkma mekanizması olarak kadın dayanışması ile sesini yükselttiğini belirtmiştir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Hem sisteme hem patates hem bize sunulan şeyleri bize suçlu olarak gösterdikleri şeylere mesela suç olmadığını söylemeye çalıştım. Öz taleplerini mesela bulunduğum her yerde yükseltmeye çalıştım. Benim mekanizmam da bu oldu” (K6, siyasi)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod umursamama kodudur. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata adapte olma ve sorunlarla başa çıkma mekanizması olarak bağamlarını umursamadıklarını belirtmişlerdir. K1 ve K5 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Umursamayarak insanları umursamayarak çünkü cezaevinde şunu öğrendim ki, her insanın başına her şey gelebiliyor.” (K1, uyuşturucu madde bulundurma/kullanımı ve hırsızlık)

“Birtakım olaylar yaşadım ama artık kimse umurumda değil. Herkes ne yapıyorsa yapsın modundayım ben. Kimseyi düşünmüyorum kendimden başka.” (K5, hırsızlık)

Katılımcıların ifade ettiği diğer kod çocuğa yönelik sorumluluk kodu olmuştur. Bu kodun yoğunluğunun az olması literatür ile paralellik göstermemiştir. Katılımcı sayısının kısıtlı olması ve yalnızca 2 katılımcının çocuk sahibi olması kod yoğunluğuna etki etmiştir.

Tablo 10: Katılımcıların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Yaşanılan Güçlüklerle Karşı Geliştirilen Stratejiler Temasına İlişkin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların kadınların cezaevinden çıktıktan sonra yaşanılan güçlüklerle karşı geliştirilen stratejiler temasına ilişkin görüşler ile ilgili katılımcı görüşlerini katılımcı bazlı incelediğimizde Tablo 10'da görüldüğü üzere katılımcılar çok geniş bir yapıda değerlendirme yapmışlardır. Farklı katılımcıların farklı noktalarda yoğunlaştıkları, noktaların büyüklüğü ve renk değişimleri ile görülmektedir. Tablo 10'da K2 ve K4 kodlu katılımcılar bağlamdan uzaklaşma kodu ile ilgili, K3 kodlu katılımcı bilgi gücüne sahip olma kodu ile ilgili, K5 kodlu katılımcı umursamama kodu ile ilgili, K7 kodlu katılımcı kadın dayanışması için mücadele kodu ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuştur.

Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştığı güçlüklerle karşı geliştirmiş oldukları stratejiler, bulundukları yakın çevre ile görüşmeme ya da onları umursamama olarak tezahür etmiştir. Siyasi suç ile hüküm giymiş kadınlar özgürleştirme ve normalleştirme sürecine girmeye çalıştıklarını ve bunu da toplumsal mücadele ile gerçekleştirebileceklerini ifade etmiştir. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra annelik rolünün toplumsal hayatta güçlü kılan tek etken olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı ise içeri girme durumu ile karşı karşıya kaldıklarında ceza sistemlerini bilgisine sahip oldukları için güçlendiklerini ifade etmiştir.

Şekil 8: Kod Bulutu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 8’de gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğunlukta kullanıldığını göstermektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bilimin eril dili ve yöntemi kadını ötekileştirmiştir. Tarih alanı kadının bu ötekileştirilmişliğinin en ciddi boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bu noktada kadınları tarih sahnesinde görünür kılmak adına kadın olgusunu ve kadın deneyimlerini esas alan bir bakış açısı önem arz etmektedir. Bu çalışma bilimin eril dilini ve yöntemi eleştirerek, feminist tarih yazımına zemin hazırlayan anlayışlara yer vermiş ve kadın olgusunun ve deneyimlerinin önem arz ettiği kadın suçluluğu üzerine tartışmalar yürütmüştür. Suç alanı kadınların dışlandıkları ve marjinalleştirildikleri alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar hem ceza sisteminin erilliği karşısında hem de çıktıktan sonra toplumsal hayatta cinsiyet temelli sorunlar yaşamıştır. Bu durumda kadının suç alanında görünürlüğüne ışık tutmak önemli olmuştur. Bu çalışma feminist tarihsel bakış açısı ile suçlu kadınların suç tanımlarına, cezaevinde ve çıktıktan sonra karşılaştıkları cinsiyet temelli deneyimlerine odaklanmıştır.

Suçlu kadınların cezaevinde ve çıktıktan sonra yaşadığı cinsiyet temelli deneyimlerine odaklanan bu çalışma 7 katılımcı ile derinlemesine görüşme ile sonuçlanmıştır. Çalışmadaki bulgular 6 konu etrafında incelenmiştir. Araştırma bulguları ile literatürde var olan çalışmalardaki vurgulanan noktalar ve bulgular benzerlik göstermektedir.

Katılımcılar suç olgusunu ataerkil düzenin kadınlar üzerinde uygulamış olduğu güç olarak tanımlamışlardır. Eğitim seviyesi düşük katılımcılar suçu tanımlarken her an suça maruz kalılabileceğinden bahsetmiştir. Ayrıca yine eğitim seviyesi düşük olan katılımcılar suçu kabul edip suçu kader gibi soyut kavramlar ile tanımlamıştır. Siyasi suçtan yargılanmış olan katılımcılar kendilerini suçlu olarak görmemiş daha çok ceza sisteminin kadınları tahakküm altına alma biçimi olarak görmüştür. Bu noktada siyasi suçtan yargılanmış olan katılımcılar kadın suçluluğunu tanımlarken kadınların şiddet karşısında kendilerini korumak için suç işlemiş olduğundan bahsetmiştir. Diğer katılımcılar kadın suçluluğunu biraz daha edilgen şekilde tanımlamıştır.

Katılımcılar iş bulamama durumundan, arkadaş çevresinden ve sosyo-kültürel durumlardan dolayı suça sürüklendiğinden bahsetmiştir. Ayrıca eşlerinin karıştığı suçların üzerine kalmasıyla sonuçlanan bir kadın suçluluğu serüveni de bulgular

arasındadır. Cinsiyet rolleri bağlamında kadınların anaç karakteri suçu üzerine alma durumunu karşımıza çıkarmıştır. Suç ve kültür arasındaki sıkı iletişim katılımcıların ifadeleri ile vücut bulmuştur. Katılımcılar erkeklerin suç işlerken, içerideyken ve çıktıktan sonra daha rahat olduklarını ama bir kadın için böyle bir şeyin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Erken yaşta evlendirilen kadınlar sosyo-kültürel çevreden ne gördüyse onu yapmıştır. Kültürde etkisini gösteren ataerkil sistem cezaevinde de kadının karşısında yer almıştır. Katılımcılardan biri pembe oda diye bir mekânın varlığından bahsetmiş ve burada eşleri ile birlikte olan kadınların çıktıktan sonra gardiyanların cinsiyet temelli sözlerine maruz kaldığını ifade etmiştir.

Çalışmadaki bulgular kadınları suça iten sebeplerin farklılaştığını göstermektedir. Elde edilen bulgular feminist kriminolojinin kadın suçluluğu bağlamında vurguladığı noktalar ile benzerlik göstermektedir. Kadınları suça iten faktörlerin bulgusuna baktığımızda; katılımcılar yoğun biçimde kadın yoksulluğundan bahsetmiştir. Ataerkil düzende ikinci konumda yer alan kadın çalışma alanında da aynı konumda yer almış, işe alınsa bile düşük ücretler ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Katılımcılar kendi hayatları ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin hayatlarını idame ettirmek için çalışmak zorunda olduklarını fakat bu ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için ise suça sürüklendiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar aile yapısındaki bozulma, eşin suçu ile suçlanma, kadınların var olmaya çalışması faktörlerin de etkili olduğunu belirtmiştir. İçli (2017)'nin de ifade ettiği üzere kadınlar suçlular erkek suçlulara göre çok daha fazla bozuk aile yapısından ya da sorunlu sosyo-kültürel çevreden gelmiştir. Kadın bağımlı olarak yetiştirildiği için çevresinden kendini soyutlayamamaktadır.

Katılımcılar cezaevinde annelik rolleri gereği çocuklarından ayrı kalmanın zor olduğunu belirtmiştir. Cezaevinde sevdikleri ile kısıtlı iletişim kuran katılımcılar bu durum karşısında yakın ilişkilere özlem duymuş ve yakın çevre desteğini suçlu bir kadın olarak göremedikleri için psikolojik sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca cezaevinin soğuk yapısı karşısında özel alanlarını oluşturmaya çalıştıklarını belirten katılımcılar koğuşlara çarşafardan perdeler yaptıklarından ve ev gibi düzenlediklerinden bahsetmişlerdir. Siyasi suçlularda eğitim seviyesi ile paralel olarak daha çok dayanışma havası hakimken diğer suçlardan yatan koğuşlarda sürekli bir tartışma halinin varlığı bulgular arasındadır.

Katılımcıların cezaevinden çıktıktan sonra yaşadığı deneyimler özel hayat ve kamusal alan deneyimleri olarak 2 kategori altında incelenmiştir. Katılımcılar toplumsal hayatta suçlu bir kadın olarak iş bulma zorluğu yaşadıklarını ve toplumsal hayata yeniden adapte olma sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dışlanma korkusu ile karşı karşıya kalan katılımcılar eksik hissettiklerini ve toplum tarafından sürekli yargılandıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra özel hayatlarında ister istemez karakterlerinin değiştiğini artık daha olgun ve ıslah olmuş durumda olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca cezaevinden çıktıktan sonra çocuğu ile bağ kurmakta zorluk yaşama durumu da bulgular arasındadır.

Katılımcılar suçlu bir kadın olarak cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştıkları güçlüklerle karşı çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Genel olarak katılımcılar yargılayan ya da etiketleme yapan çevreden uzaklaşmayı tercih etmiş ya da umursamamaya başladıklarını ifade etmiştir.

Kadın suçluluğunda en önemli unsurlardan biri tahliyeden sonraki sosyal destek sistemleridir. Sosyal Dışlanma Birimi 2002 raporuna göre hükümlülerin tahliye sonrasındaki ihtiyaçları şu şekilde sıralanmıştır; eğitim, istihdam, maddi destek, madde ve alkol kullanımı konusunda tedavi, yaşam becerileri, barınma desteği, aile bağları desteği. Ayrıca raporun ekinde kadın mahkumların çok kısa sürede bile içeride kalmalarının onlara çok şey kaybettirdiği belirtilmiştir. Kadın hükümlüler tahliye edildikten sonra fiziksel ve ruhsal sağlık, barınma desteği, maddi destek ve çocuk bakımı gibi konularda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Saruç, 2013:138-139). Hüküm giymiş kadın ne suçtan cezaevine girmiş olursa olsun toplumsal hayatta damgalanmış, etiketlenmiştir. Hüküm giymiş kadınların bu paralelde tahliye olduktan sonraki ihtiyaçlarına ulaşması da zorlaşmıştır. Bu konuda ceza infaz sistemi, sosyal hizmetler ve sağlık sistemleri iş birliğinde sosyal destek ve politikalar önem arz etmektedir. Özellikle kadın hükümlülerin tahliye olduktan sonra iş bulamıyor oluşları ve dolayısıyla bakmakla yükümlü olduğu kişilere bakamadıkları için, suça sürüklendikleri eve, çevreye geri dönmek zorunda oldukları için ve çıktıktan sonra çocuklarına erişimleri daha zor olduğu için bu alanlarda politikaların etkili olması gerekmektedir.

Hüküm giymiş kadınlar ile derinlemesine görüşmeler yapılan bu çalışmanın zayıf noktası istenilen katılımcı sayısına ulaşamamış olmasıdır. Bu çalışmanın

verilerinin COVID-19 döneminde toplanmaya başlanması yeterli sayıda kadına ulaşılmasını önlemiştir. Bu bağlamda Adalet Bakanlığı'ndan izin alınamamıştır. Eski hükümlülere ulaşmak için çıkış yollarından biri Denetim Serbestliği Şubesi olmuştur. Fakat oraya gelen kadınların cezaevi deneyimleri olmadığı görülmüştür. Bu yüzden çalışma kartopu örneklem şeklinde ilerlemek zorunda kalmıştır. Bu alanda bundan sonra gerçekleşecek çalışmalarda katılımcı sayısının fazla olması daha derin bir kavrayış geliştirebilir.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, C.H.D. (2004). Kadın suçluluğu feminist bakış açısından kavramsal bir inceleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara*

Aysever,K. (2001). Bir ilerleme tasarımı olarak tarih. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41(1-2), 171-186.

BALTACI, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Barnes, H. E. (1963). *A History of Historical Writing*.ABD: Dover Publications

Becker, C. (1938). What is historiography? *The American Historical Review*, 44(1), 20-28.

Beer. M. (2017). Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı.(Çev.F.Sabit). İstanbul: Köprü

Bock, G. (1989). Women's history and gender history: aspects of an international debate. *Gender & History*, 1(1), 7-30.

Bora, A.(2005). Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası. İstanbul: İletişim Yayınları

Burke,P.(2006).Fransız Devrimi: Annales Okulu. (Çev.M.Küçük.). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Berktaş, F. (2011). Feminist Teoride Açılımlar Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları içinde. Anadolu Üniversitesi.

Burke,P.(2020).Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açıları. (Çev. T.Sivrikaya,Ö.Özdemir, U.Yener Kara, K.Özdil, O.Çömelekoğlu.). İstanbul: Işık Yayınları

Burguière, A. (2009). *The annales school: an intellectual history*. Cornell University Press.2009

Bloch. M. (2018). Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği. (Çev.A.Berktaş.). İstanbul: İletişim Yayınları

Braudel F. (2017). II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I. (Çev.M.A.Kılıçbay). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Braudel F. (2016). Tarih Üzerine Yazılar. (Çev.M.A.Kılıçbay). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Breisach, E. (2009). Tarihyazımı. (Çev. H. Kocaoluk.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Carr, E.H. (2018). Tarih Nedir? (Çev. M.G. Gürtürk.). İstanbul: İletişim Yayınları

Caine, B. (1982, January). Feminism, suffrage and the nineteenth-century English women's movement. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 5, No. 6, pp. 537-550). Pergamon

Canning, C. (2004). Feminist performance as feminist historiography. *Theatre Survey*, 45(2), 227-233

Certeau. M (2020). Tarihyazımı. (Çev. O. Adanır.). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Chesney-Lind, M. (1989). Girls' crime and woman's place: Toward a feminist model of female delinquency. *Crime & Delinquency*, 35(1), 5-29

Collingwood, R.G. (2007). Tarih Tasarımı. (Çev. K. Dinçer.). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Connell,R.W.(2019). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. (Çev. C. Soydemir.).İstanbul:Ayrıntı Yayınları

Coppleston, Frederick (2010), Felsefe Tarihi: Alman İdealizmi, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.

Childers, K. S. (2002). GENDER IN MODERN EUROPE: CRIME AND VIRTUE Gender And Crime İn Modern Europe. Edited By Margaret L. Arnot And Cornelia Usborne. London: UCL Press, 1999.

Çakır, S. (2011). Feminist tarih yazımı: Tarihin kadınlar için, kadınlar tarafından yeniden inşası. *Birkaç Arpa Boyu*, 21, 505-533.

Çalışkan, A. (2022). Suça İlişkin Makro Veriler Üzerinden Kadın Suçluluğunun Analizi: Türkiye Özelinde Dönemsel Tespitler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (71), 144-167.

Aykut Çalışkan (ed.), Ceza Sosyolojisi. (Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2023),325-356.

Dağ, M. (2020). Annales Tarih Ekolü ve Türkiye’de Yerel Tarih Yazımı (1939-2000). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli

Darcen, E. (2014). Kadın mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata katılmada yaşadıkları zorluklar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 32, 87-111.

Davidoff,L. (2021).Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet.(Çev. Z. Ateşer ve S.Somuncuoğlu.). İstanbul:İletişim Yayınları

Descartes, R. (2013). Aklın Yönetimi İçin Kurallar. (Çev. E. Sunar.). İstanbul: Say Yayınları

Descartes, R. (2014). Yöntem Üzerine Konuşmalar. (Çev. Ö. Doğan.). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Dosse, F. (2007). Ufalanmış Tarih. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Türkiye İş Bankası

Engels, F. (2000). Tarihsel Materyalizm Üzerine Mektuplar. (Çev. Ö. Ünalın). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları

Donovan, J. (2020). Feminist Teori. (Çev. A. Bora, M. A. Gevrek ve F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları

Durakbaşı, A. (2008). Kadınların tarihinden dersler: Feminist bir sosyoloji için notlar. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 15-26.

Durakbaşı, A. (2021). Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm. İstanbul: İletişim Yayınları

Ergün, D. (2005). Sosyoloji ve Tarih: Sosyolojide Yöntem Sorunu. İstanbul: İmge Kitabevi

Enginyurt, D. (2018). Sosyal Hareketler Sosyolojisi Açısından Feminizm. *Uluslararası sosyoloji ve ekonomi dergisi*, (1), 36-59

Freiburger, T. L. (2016). Women in the Criminal Justice System: Tracking the Journey of Females and Crime. New York: CRC Press

Hegel, G. W. F. (1995). Tarihte Akıl. (Çev. Ö. Sözer). İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Hegel, G.W.F. (2021). Hegel'in Felsefesi Tarihi Üzerine Dersler. (Çev.E.A.Güneri). Ankara: Gece Kitaplığı

Hegel, G.W.F. (2014). Mantık Bilimi. (Çev.A.Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi

İçli, T. G., & Öğün, A(1988). Sosyal değişme süreci içinde kadın suçluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2)

İçli, T.G. (2007). *Kriminoloji*. Seçkin Yayıncılık, 7.Basım, Ankara.

İl, S. (1990). Türkiye'deki kadın suçluların genel özellikleri ve infaz sürecindeki sorunları üzerine bir araştırma. Ankara. Doktora Tezi

Işık, M. F. (2023). Düünden bugüne feminizm ve tartışmalar. *Toplumsal Cinsiyete Farklı Yaklaşımlar*, 43

Jacques. R. (1992). Tarihin Adları Bilgi Poetikası Alanında Bir Deneme. (Çev. C. Yardımcı). İstanbul: Metis Yayıncılık

Özlem, D. Ateşoğlu, G. (Der.) *Tarih Felsefesi Seçme Metinler*, içinde. Ankara: Doğu Batı Yayınları. Sayfa: 30–43

Kant,I.(2002).Pratik Aklın Eleştirisi.(Çev.İ.Kuçuradı).Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu

Koçak, S. (2021). Adli Alanda Kadın Suçluluğunun Görünürlüğü Üzerine Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 607-621

Kramer, L., & Maza, S. (Ed.). (2008). A Companion to Western Historical Thought. John Wilry&Sons

Köksal, H. (2009). Tarih Neydi Niçin Yazılıyor ve Nasıl Eleştiriliyordu [Özel Sayı]. GÜ

Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29,1604-1625.

Lefebvre,H. (1995). Marx'ın Sosyolojisi. (Çev.S. Hilav). İstanbul: Gökkuşuğu

Lee. R.E. & Wallerstein.I (2007). İki Kültürü Aşmak: Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı. İstanbul:Metis Yayınları

Lorber, J. (2000). Using gender to undo gender: A feminist degendering movement. *Feminist theory*, 1(1), 79-95

Marx. K. (2008). Komünist Manifesto. (Çev. C.Üster ve N. Deriş). İstanbul: Can Sanat Yayınları

Marx. K.&Engels,F. (2013). Alman İdeolojisi. (Çev. T. Ok ve O. Geridönmez). İstanbul: Evrensel Yayınevi

Maza.S.(2022). Tarihi Düşünmek: Geçmişin Değişen Eşkali. (Çev. Ç. Sümer). Ankara: Fol Kitap

Merriam,S.B. (2013). Nitel Araştırma Desn ve Uygulama İçin Bir Rehber. (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Miner, R. C. (1998). Verum-factum" and Practical Wisdom in the Early Writings of Giambattista Vico. *Journal of the History of Ideas*, 59(1), 53-73.

Ortaylı, İ. (2011). Tarih Yazıcılık Üzerine. Ankara: Cedit Neşriyat

Özlem, D. (2015). Tarih Felsefesi.İstanbul: Notos Kitap Yayınevi

Özlem,D.(2006). Tarih Felsefesi Seçme Metinler:
Herder,Kant,Fichte,Schelling,Hegel, Schopenhauer.Ankara: Doğu Batı Yayınları

Ramazanoğlu, C. (1998).Feminizm ve Ezilmenin Çelişkisi. .(Çev.M.Bayatlı).
İstanbul:Pencere Yayınları

Sabine, G. H. (1906). Hume's Contribution to the Historical Method. *The Philosophical Review*, 15(1), 17-38.

Saruç, S. (2013). Kadın hükümlüler: cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler. Ankara. Doktora Tezi

Scott, J. W. (1989). History in crisis? The others' side of the story. *The American Historical Review*, 94(3), 680-692

Scott, J. W. (2007). Gender as a useful category of historical analysis. In *Culture, society and sexuality* (pp. 77-97). Routledge

Scott,J.W. (2013).Feminist Tarihin Peşinde. İstanbul:Bgst Yayınları

Scott,J.W. (2017).Eleştirel Tarih Kuramı: Kimlikler, Deneyimler, Politikalar.
Ankara:Dost Yayınları

Sewell Jr, W. H., & Sewell, W. H. (2005). *Logics of history: Social theory and social transformation*. University of Chicago Press.

Slattery,M.(2017).Sosyolojide Temel Fikirler.(Çev.Ö.Baldız, G.Demiriz, H.Harlak, C.Özdemir,Ş.Özkan ve Ü.Tatlıcan).Ankara:Sentez Yayıncılık

Snyder, R. C. (2008). What is third-wave feminism? A new directions essay. *Signs: Journal of women in culture and society*, 34(1), 175-196

Sönmez, E. S. (2008). Annales Okulu'nun Türkiye'deki Tarih Yazımına Etkisi: Başlangıçtan 1980'e. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.

Sreedharan, E. (2004). A Textbook of Historiography. India: Orient Longman Publications

Steffensmeier, D.(1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual review of sociology*, 22(1), 459-487.

Özüdoğru, B. (2018). BEYAZ FEMİNİZM VE ÖTEKİ KADINLAR. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 304-319

Takış T. ve Aksoy S. (der.) "Annales Okulu: Tarihçilikte Paradigma Değişimi", Halil İnalçık Armağanı-1 içinde, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2009, s. 293-328.

Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik hassasiyetler*, 3(5)

Tekin, H. H., & Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.

Topakkaya, A. (2009). Tarihsel materyalizm ve diyalektik. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(27), 65-78.

Tosh,J. (2020).Tarihin Peşinde:Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular. (Çev.Ö.Arıkan).İstanbul:Kronik Kitap

Trouillot, M.R. (2015). Geçmiş Susturmak: Tarihin Üretilmesi ve İktidar. (Çev. S.O. Zeybek,). İstanbul: İthaki Yayınları

Veyne, P. (2013). Tarih Nasıl Yazılır? (Çev. N. Özyıldırım,). İstanbul: Metis Yayınları

Vico, G. (2007). Yeni Bilim (Çev. S. Önal). Ankara: Doğu Batı Yayınları

Walby, S (2020). Patriyarka Kuramı (Çev. H. Osmanağaoğlu). Ankara: Dipnot Yayınları

Wiesner-Hanks, M.E. (2024). Tarihte Toplumsal Cinsiyet (Çev. M. Çiyan Şenerdi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

William, H. & Sewell, J. (2005). Logics of History: Social Theory and Social Transformation. London: The University of Chicago Press

Worsley, L. (2022). *Women Our History*. Dorling Kindersley Ltd.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

Demografik Bilgiler

Eğitim:

Meslek:

Gelir düzeyi:

Suç:

İçerideki süresi:

- 1)Suç olgusunu nasıl tanımlarsınız?
- 2)Hüküm giymiş bir kadın olarak kadın suçluluğunu nasıl tanımlarsınız?
- 3)Kadını suça iten faktörler sizce nelerdir?
- 4) Hüküm giymiş bir kadın olarak cezaevindeki duygularınızdan bahseder misiniz?
- 5) Cezaevi sistemleri hakkında neler düşünüyorsunuz?
- 6)Cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayatta ve özel hayatta yaşadığınız deneyimler nelerdir?
- 7) Suç ile kültür arasında bir ilişki var mıdır? Varsa bu ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz?
- 8)Toplumsal hayatta karşılaştığınız güçlüklerle karşı bir strateji geliştirdiniz mi? Eğer geliştirdiyseniz nasıl bir strateji geliştirdiniz?

EK 2: Etik Kurulu Onayı

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-140911
Konu : Zahide Nur ÖZYILDIZ

ACELE
26.11.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 18.10.2021 tarih ve E-57485104-300-127819 sayılı yazısı.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 02.11.2021 tarihli toplantısında alınan 04 sayılı karar ile Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Zahide Nur ÖZYILDIZ'ın "Eleştirel Feminist Tarih yazısına Bir Örnek: Hükümlü Kadınlar Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma" başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamınızca onaylanmıştır.

Bulgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nüket HOTAR
Rektör

EK 3: Araştırma Süresi Uzatma İzin Yazısı

	T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
Sayı : B.30.2.DEÜ.0.E1.00.00/ 440 /3042 Konu : Yönetim Kurulu Kararı		İzmir, 25.02.2022
Sayın; ZAHİDE NUR ÖZYILDIZ Laleli Mahallesi, 5212 Sokak, No:11, Daire:7, Yunus Emre/ Manisa MANİSA YUNUSE Enstitümüz Yönetim Kurulu'nun 23.02.2022 tarih ve 8 sayılı toplantısında aşağıdaki şekilde karar alınmıştır. Bilgilerinizi rica ederim.		
KARAR 9- D.E.Ü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 45(6) hükmü gereğince ek süre talebinde bulunan Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi ZAHİDE NUR ÖZYILDIZ tarafından verilen dilekçe okundu. Görüşmeler sonunda; Yukarıda adı geçen öğrencinin D.E.Ü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 45(6) "Afet ve salgınlarda tez aşamasındaki lisansüstü eğitim öğrencilerine talepleri halinde Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile bir dönem, afet veya salgının aşamasına göre tekrar başvurmaları durumunda bir dönem daha olmak üzere en fazla iki dönem ek süre verilebilir," hükmü gereğince ilk defa bir (1) dönem ek süre verilmesine ve kararın öğrenciye bildirilmesine oybirliği ile karar verildi.		
ASLI GİBİDİR Bülent KOTLUK Enstitü Sekreteri		